

PRAŽSKÉ OBRÁZKY

1868

I

Malá obchůzka

Nad zadní, do Bartolomějské ulice vybíhající částí pražské „policejní direkce“, nad částí tou její chudobně vypadající, zašlou a zasmušilou, rozestřeno již temno večerní. V ulici není plynového světla, rozsvítí je snad teprv po nejdůkladnějším přesvědčení se, že dnes měsíc skutečně nechce a nechce svítit.

Přece však rozeznáš na temném stavení velká, ještě temnější vrata. Ulice je tichá, zdá se ti, jako bys chvilkou za vraty těmi slyšel vzdechy, jež ti obrazotvornost zvětší hned na sténání nějakých žalářovaných obětí. Nezapřidej do snů o „střechách olověných“ a „mostu vzdechů“! Je to jen trochu táhlý a všelijak modulovaný vzdech na židli tam sedícího strážníka — *zíváním* nazývají v obyčejném životě vzdechy ty.

Náhle se odevrou malá dvířka ve vratech a vyjdou z nich tři postavy mužské. Všichni tři jsou v obleku civilním. Strážník za nimi zase dvířka zavírá a praví polohlasitě: „Dobrou noc, pane komisare!“

„Dobrou noc,“ odpovídá pan komisar taktéž polohlasitě, vztyčuje límec svrchníku a balí se pečlivě v šálu, neboť je pronikavo, sníh poletuje spoře a země je rozvlhlá. Pan komisar kráčí volným krokem Bartolomějskou ulicí dál, za ním se loudají taktéž volně asistenti jeho dnešní, dva ti strážníci civilní. Nemají naspěch dnes. Ústřední úřad pražské policie obecní nepoložil jim zvláštního úkolu, vyšli si jen dle codenního předpisu, jako vycházejí denně hlídky také z jednotlivých komisařství, kvůli vyčištění pražského vzduchu, a aby pražské vagabundstvo nezapomnělo, že nad ním bdí oko přísné stále. Pan komisar ví, že dlouho před půlnocí bude hotov, takže možno pak navštívit ještě solidní hostinec za

* Psáno za doby samosprávné obecní policie.

příčinou vlastní restaurace, ví také, že nebude dnes velkých dojmů, vždyť nemusí dnes ani do těch nesnesitelným puchem naplněných stájů a nejsprostších hospodských jizeb, kde buď na poloshnilé slámě, buď na holých stolech za poplatek čtyř nových vyspává se opilé pražské žebráctvo a tuláctvo. Je mu to zajisté příjemno, že nemusí dychat v puchu tom, že nemusí dívat se do omrzelých tváří hrubých podomků a v sychravém počasí tlouci dlouho do vrat, která se osobám nepolicijním na skoupou píd' otevrou teprv pak, když osoby ty byly před blikavou podomkovou lucernou vykázaly se tím čtyřkrejcarovým majetkem. Pan komisar za dne také ani na to nepomyslel, aby sobě učinil plán nějaký, a je také nyní s celým plánem dříve hotov, než byl došel jen konce Bartolomějské ulice. Zde ho asistence jeho předešla.

„Pane komisare, půjdem *zrovna* do Židovského?“ ptá se menší a starší strážník civilní. Zná již své pány a ví, kdy a kam který.

„Zastavíme se v nákladním domě u Š“ praví pan komisar. „Snad se tam leccos potlouká.“

Nyní již jdou strážníci na několik kroků před panem komisarem, jakoby přední stráž výpravy. Jeden k druhému prohodí vždy teprv po chvílce nějaké jednotlivé slovo, zato sobě, ač nenápadně, tím pilněji prohlížejí každého je potkávajícího, zvláště osamotnělé ženské.

Tak to jde „pravé oko vpravo vlevo — levé oko vlevo vpravo“ chvílku dál, až dojdou naznačeného jim nákladního domu. Z vnitřka zaznívá hlomoz, třeskavý zvuk trub a klarinetů. Obchůzka vejde bez otálení dovnitř.

Hluk trvá ještě okamžik, pak slyšíme jej, stojíce zvenčí, znenáhla usínat. Také hudba se náhle přerývá, ještě si zamňouk klarinet a je ticho.

Avšak ticho se drží jen as minutu, znenáhla se hluk znovu rozvíjí a roste. Již zase začínají trubky a klarinety a v průvodu prvních taktů jejich vynikne obchůzka zas ven na ulici.

Místo tří osob vyšlo pět. Obchůzka tam byla sebrala dvě osoby. Menší z nich je nějaký venkovský hoch as osmnáctiletý a jde pokorně a tiše. Větší z nich, vytáhlý a hubený, při-

padá ti jako známá již noční stafáže pražská. Šat jeho je jen lehký letní, z krátkých rukávů až příliš krátkého kabátku čouhají kostnaté ruce, ostrý obličej je zarostlý nepravidelným vousem, zpod placaté čepice visí rozčuchaný vlas, oko jeho svítí divoce. Jakmile se octne na ulici, jme se živě rozkládat. „Herr Kommissär — ich muss recht sehr bitten — das darf mir nicht mehr gescheh'n, abyste mne každý týden jednou sebrali, das bin ich nicht gewohnt!“

„Jen jděte tiše! Jste lenoch, nepracujete a přece pijete celé dny v hospodách — odkud beřete k tomu peněz!? Jděte!“

„Já bojoval v Mexiku — zeptejte se kde chcete na mne — já jsem pražský synek!“ rozkřikuje se vytáhlec.

„Bohužel — sic bychom se vás už byli dávno šupem zbavili! Teď ale nekřičte a jděte tiše! Vy jděte vedle něho, A.!“

Průvod se hnul kupředu, napřed A. a oba zatknutí, vzadu pan komisar s druhým strážníkem. Berou se směrem k Staroměstskému náměstí.

„A. se mně ještě pořád nelíbí,“ podotýká pan komisar k svému sousedu. „Stydí se za svůj úřad a sotva že se ode dveří hne! — Měli jsme už toho hochu někdy, co říká, že je z Dobříše?“

„Ne — ještě jsem ho neviděl.“

„Možno, že nelže a že mu opravdu některý darebák ukrad výkaz; ale jaká pomoc, vyspí se alespoň v teple!“

V tomtéž okamžiku Mexikán divoce vykřik a praštil sebou na zem. Rukama nohama tluče kolem sebe, hulákaje: „Nebijte mne — proč mnou tak strkáte — je to zacházení s lidmi? — Nechte mne, vždyť jdu poslušně a nebráním se vám!“ Několik kolemjdoucích lidí se zastavuje, Mexikán křičí tím více. Komisar ovšem viděl, že to lehkomyšlná hra. Přiskočí s druhým strážníkem a jme se sám zdvihat Mexikána, jenž se tváří, jako by ani hnout se nemohl. Také zatknutý venkovan pomáhá.

„Chovejte se slušně, to vám říkám, nebo se vám nepovede dobře! Taková ostuda vám neprospěje, já viděl dobře, že strážník jde klidně vedle vás!“

„Ne, milostpane, on mne —“

„Mlčte!“

Průvod jde opět dál, jenže nyní pan komisar drží se s druhým strážníkem těsně za zatknutými. Popošli as padesát kroků, vtom se svalí Mexikán opět k zemi. „Fuj, hanba,“ řve a mlátí kolem sebe, „to je zacházení s lidmi? Strkat člověkem, až padne? To je ta obecní policie? Hanba!“

„Ticho a hned vzhůru!“ velí komisar.

„Do očí jim to řeknu, že je to hanebné jednání, — já jsem pražský synek!“ řve Mexikán vida, že se četně lidí zastavuje.

Komisar sehnul se k němu. „Dám vás do ‚trojky‘ a po tři dny mně nevyjdete z ní ven!“

Slovo „trojka“ mělo divotvorný účinek. Mexikán se zdvihl sám a sám a kráčel nyní krokem tak rychlým kupředu, že mu sotva stačili.

Vešli do strážnice na Staroměstské radnici. „Toho zde mně dejte hned za latě,“ velel komisar; ale Mexikán, v místnostech dobře obeznaný, kráčel již sám k „latím“.

Pan komisar zasedl k psacímu stolku a vyndal z kapsy tištěný formulář „zprávy o zadržení a zatknutí“, in bianco jmenem jeho již podepsaný. Vypytaval se zatknutého hocha a zapisoval do „zprávy“ jmeno, zaměstnání, příslušenství, popis osoby i věci, které u něho jsou nalezeny. Na penězích měl hoch jen několik krejcarů u sebe, ostatek, několik zlatých, byly mu prý též uzmuty krádeží. Jeho odpovědi byly tak prostoduchy, že pan komisar brzy byl upevněn v přesvědčení, že nemá darebáka před sebou.

„Nechte ho spát zde na lavici nebo na pryčně, má čisté prádlo na sobě; ale arcíže musíte dát přece pozor na něho,“ šeptal pan komisar a odcházel zas, sprovázen svými dvěma strážníky.

„To jsme se dnes brzy dostali ke kamnům,“ podotknul menší.

„Však začíná to hlučně — mne ten chlap dopálil — snad ale tak neskončíme, jak jsme začali,“ odvětil mrzutě pan komisar. „Pojďme teď do Židovského!“

Pokračování v „malé obchůzce“

Nepravidelné, co nejužšími jen uličkami prorývané Židovské Město naše převzalo při obrovsky rostoucí Praze úkol, být stinnou stránkou velkého toho města, stinnou stránkou v zlém i dobrém smyslu, čpavkem i fialkou. Posud se pne „eruw“, tenký ten drát, od ulice k ulici, vyznačuje hranice nekřesťanské čtvrti; je zvykem a předsudkem požehnán a dosti silný, aby udržel v mezích svých posud skoro vše, co v něm bylo po věky samostatně rozkvétalo, ale ne dosti silný, aby zabránil světu zevnějšímu mocný vplyv a styk. Síla klikatých uliček, četné průchodní domy s průchody i za bílého dne temnými, domy vysoké s počtem malých bytů k neuvěření velkým, vše přeje skrytosti všestranné. Máme zde své předměstí Manzanares, v němž vykvétají nejkrásnější, nejpůvabnější typy ženské, ohnivé jak orientálský granát, svou rue Mouffetard plnou nejbídnějších krámků hadrářských, své pobřeží temžské, v němž poloslepé okno pusté, sprosté kořaleny střídá se místy ob dům s červenými, drnkot harf dusícími záclonami ještě sprostější kavárny. Kdyby nějaký Haussmann tuto část města „zreguloval“, snad by naše Manzanares roztrousilo květy své po ostatních částech města, snad by naše pobřeží a naše Mouffetard se roztrhlo, ale každé z poslednějších by muselo povstat jinde znovu, neboť patří již nerozlučně ke každému většímu městu a japonské Yeddo má je právě tak jako ruská Moskva a americký New York.

Sem vysílá oko policie nejpátravější paprsky své, sem zacházejí si obchůzky co do nejbohatšího revíru svého. Také naše malá obchůzka vnikla již do moderního toho labyrintu. Prošli několika uličkami a zůstali stát před jednou z četných kořalen. Odevřeli do ulice jdoucí jednoduché a napolo zasklené dveře. Oblak dýmu vyvalil se jako hrozivý sloup. Vstoupili; jeden strážník zůstal hned u dveří stát na stráž, druhý tlačí se s komisarem kupředu.

Místnost je malá, jen 6—8 čtverečných sáhů čítající, přec

tu ale na čtyřicet lidí pohromadě, nad nimi dýmu, dostačujícího pro dvoje kasárny, takže mocná, starobylá olejová svítilna visutá žluté své světlo postupně na šedé a mrákotné mění. Postavy přítomných vypadají v šedém tom světle až děsně — ovšem, nevypadaly by krásně při světle nejkrásnějším, a skoro lze říci, že jim ten světlový popelec sluší jako mlha zpustlé roklině.

Jsou to lidé obojího pohlaví, nejrozmanitějšího stáří, ale obličejů stejně vyžilých a chorobných, šatu jen o nepatrnost více méně zvětšelého, lidé od hlavy k patě onoho páchnoucího rázu, jakéhož dodává opilost neuprositelným návykem se stavší. Je to nový druh lidí, jež vytvořila teprv kultura. Avšak jakož příroda skoupa je u tvoření nových druhů, takž sobě zas bohatě zahrává pak při tvoření rozmanitých individuí. Všichni jsou zde stejní a přec každý pro sebe zcela jiný, předmět pro zvláštní studium. Ne pro ono studium hloupé, které míní na obličejích číst povahu a na lebce nalezat orgány zlodějství, opilství atd. — jako by příroda pak netvořila těch vyvýšenin lebkových víc, kdyby náhle přestal majetek a pojem jeho, kořalka a zoufalá svůdnost její! —, nýbrž pro studium, které poznávši runy v obličejích, pátrá po příčinách osudné gravury té a z individua uzavírá, jak by se celému druhu *pomoci* mohlo.

Kdyby komisar chtěl, mohl by mnoho o těch lidech vypravovat, znát je všechny. Tamhle mezi vojáky, sem náhodou zabloudilými, za jediným stolem zde se nalézajícím sedí medik, jenž v Itálii promovoval, Anglii procestoval, ve Francii žil a — v Praze stal se „cynikem z přesvědčení“. Na jeho tváři, druhdy znak geniálnosti nesoucí, zapadla již každá stopa myšlenky v žluté opuchlosti; přece se však zrak klopí ještě stoudně k zemi. V houfu stojících pijáků, držíc prázdnou sklenku v ruce, vyniká vysoká postava bývalého důstojníka; postavu tu nahnula lehkomyšlnost, ztížilo s největší pohanou spojené vyloučení z důstojnosti, zlomilo klesání vždy hlubší a hlubší, setkávající se se soudy. Vedle něho propíjí bývalý bohatý měšťan pražský vzpomínky své a kolem tohoto tlačí a tisknou se ostatní kořalečníci. Došli cynismu ces-

tami nejrozmanitějšími, jedni bez viny a osudem, druzí osudem i vinou vlastní, třetí chudobou již do kolébky vloženou, která požitek excesivní zjevila jim co myšlenku největší. Jsou to také hrdinové, ale z těch, kteří životem opovrhují proto, že jim život ničeho neposkytuje; avšak i kdyby samovolně byli odhodili požitky vyšší a v nejhrubším cynismu viděli to, co jim jedině zadost činí, — *neuškodí-li někomu jinému*, nelze jimi opovrhovat: jeden slávou, druhý ostrým nápojem — nechť každý probíjí a propíjí svůj život, jak chce!

Kletá reflexe, do všeho se plete! Ale pospíšíme si nyní, pan komisar beztoho nám nebude zde povídky vypravovat, jemu je také hlavně jen na *druhu* záleženo, kvůli kterému je úředníkem, individuum má platnost jen dle svého balíku v „policejní registratuře“, dle nových přírůstků k balíku tomu.

Pan komisar protlačil se těsným houfcem sem a tam, prohlídl si všechny tváře, z nichž některé ho pozdravovaly co známého již ochránce, a seznal, že vše to dávno již dobře zná.

„Jakpak — pořád se ještě nechce do práce?“

„Už zase jste opilý a sotva že jste přišel ze špitálu!“

„Kam jste dal ten kabát, který jsme vám předevčírem dali; že jste jej už zase prodal!?“ Všelíjak zní jeho oslovení, ale odpovědi jsou jen vyhýbavé, jednoslabičné. Zato sprovázejí zraky přítomných tím živěji a výmluvněji každý pohyb a každý pohled jeho. Také držitel místnosti, stojící za malým pultem v koutě a střežící malý soudek a několik špinavých lahví, z nichž jen za hotové hostům nalívá, dívá se a pozoruje nezvané své hosty mlčky a lhostejně, jen mžikem přelítne rudou jeho tváří úsměv pralehýnký.

„Aj, zde je někdo, koho neznám!“ dí komisar a klepe na zemi sedícímu mladíku na rameno. „Vstaňte trochu!“

Mladík vstává. Je to hoch as patnáctiletý. Oči jeho zapadají mdlobou, tvář jeví úplnou zmoženost.

„Odkud jste?“

„Od Písku.“

„Ukažte svůj výkaz.“

Mladík se nehýbá.

„A., vezměte ho tam k sobě!“

V tomtéž okamžiku zatáhne starší civilní strážník pana komisara za loket a ukazuje na otvor ve zdi, velký jak dvěře. „Terezka!“ zašeptá přitom.

„Je tam někdo?“ táže se pan komisar hospodského. Hospodský hodí lhostejně hlavou, jako by chtěl říci: Podívejte se, chcete-li!

Pan komisar vejde se strážníkem tam. Naproti otvoru sedí starý příštipkář a spravuje při praslabém, zvenčí sem ještě vnikajícím světle ženský střevíc. Hadvovitá obuv té chudiny musí zde starce toho živit; mnoho as nevydělá, ale mimo kus prastaré kůže a kus špagátu také ničeho nepřidá. Ani nezdvihne hlavu, když komise vchází, a klepe klidně dál.

Strážník vnikne do tmavého kouta vpravo a hned nato ozve se ženský křik a proklínání několika mužských. Strážník přitáhne nějakou ženskou do světla. Za ženskou vyhrne se několik vojáků.

„Nevíte, jaké máte tresty určeny, zprotivíte-li se nám?“ napomíná komisar. „Mám poslat pro vojenskou stráž?“

Vojáci se zarazili.

„Půjdete s námi, Terezko!“ Terezka jest děvče as dvacíti-leté, bosé, chudého obleku, rozcuchaných, žlutým šátkem jen napolo pokrytých vlasů; avšak hezka je vzdor tomu a vzdorovitě pohlížející její tmavé, jiskrné oko lze nazvat i krásným.

„Ale about se přec musím — ševče, sem moje střevíce!“ Vklouzla do střevíců a dává starci několik krejcarů. „Tak“ — podotýká zas, k výpravě hotova; náhle však se zarazí, hodí hlavou a praví vzdorovitě: „Ale když musím já, ať jde Hofmanka taky! Pane komisar, Hofmanka je tamhle pod pryčnou schována.“

„Hofmanko, — lezte, lezte,“ volá strážník, „honem — není nic platno!“ Uvnitř výklenku nastává lehký šramot, vojáci se rozstupují a mezi nimi vychází ženská skoro čtyřicetiletá, nepěkná a nečistá. Kolem suchého jejího těla flandá se sukně jediná.

„A teď pojďme — kupředu!“ velí komisař.

„Ale bože, to je zima!“ běduje Hofmanka, když byli vyšli na ulici. „A tam uvnitř bylo tak teplo — muselas mne prozradit!“

„Bodejt,“ hněvá se Terežka. „Když jdu já — však nezmrzneš za ten kousek cesty. Chceš-li, dám ti chleba, milostpán dovolí —“

„Ticho teď na ulici! Jděte! A vy, Terežko, vám jsme řekli, že kdykoliv vás tady najdem, budete vždycky zavřena!“

„Chtěla jsem si dát jen střevíce spravit.“

„Známe to!“

Hofmanka drkotá zuby. Náhle se obrátí k panu komisarovi. „Milostpáni poslali Rakovnickou teprv předevcírem na šup a dnes je už zase v Praze!“

„A kde je?“

„Kde by byla — vždyť to vědí!“

„Dobrá, však my si pro ni dojdeme! — Ale kam se nám poděl ten písecký hoch? A., kde je?“

A. neví odpovědi, při odvádění obou ženských byli všichni na hocha zapomněli.

„Vždyť ale vyšel s námi,“ rozpomíná se konečně A.

„Ovšem,“ kývá komisar hlavou, „a pak nám nějak uklouz! Prohnaný nějaký šibal, opilost jeho byla líčena. Fi — ti chlapi nejsou v ničem poctivi!“

III

Ještě další pokračování v „malé obchůzce“

Zavedli je.

Zase se již vnořili do úzkých uliček a kráčeli směrem k tak zvanému „Brabčínu“ (výběžek k Milosrdným), kde to vypadá jako v úzkých uličkách kolem Palais Royal, těch uličkách, kde potkání za bílého dne lidem přes nohy skáčou a v domech bydlí onen rmut loretství, který nesmí ve volné Paříži ani do bulvárních kaváren více.

Dohled na prostituci je jedním z nečetných oborů, které

přenechány jsou samosprávě obecní; avšak obor to stokrát důležitější, než mnohý poměrů i znalý tuší, a ovšem bilionkrát důležitější, než může tušit nevinnost. Energicky spoutala obecní policie nezbytné to zlo, a kdekoliv ozvaly se hlasy kompetentní, stavěna v ohledu tom nyní Praha na místo již nejpřednější. Železnou rukou vládne se zde těm „amazonkám veselosti“, jichž počátek klíčí buď v lehkomyšlnosti, marnotratnosti, samolibosti a lenivosti, buď v opravdovém, někdy dojemném neštěstí, a jichž konec bude as většinou bída taková, jaké i vězení bývá pak dobrodiním. Policie pražská zná as padesát „veřejných“ míst a as půl druhého sta obyvatelek jich, z nichž jedny jsou „služebními knihami“ vázány k udání každé změny místností, jiné pak, bydlíce v soukromí, jsou alespoň nejprísnějšimu dohledu zdravotnímu podrobeny. K jich úplné nápravě nestačí policii pomůcky hmotné, ač dle uznání nejbystřejších pozorovatelů, jako na př. Parent Duchâteleta, snadno možna náprava, možno opravdu vrátit stud, s ním pojem hanby, s pojmem touhu po vybavení se. Snad je tu síla povah v jiném ohledu každého něžného, ba i šlechtného citu schopných, ale právě v tom ohledu jistém usnul pojem onen, a nebohé ty dobrovolné nebo nevolné oběti společenských poměrů jsou již v také bezprostřednosti co do zaměstnání svého jako Hindusky, jako obyvatelky japonského Niponu nebo ostrovů australských, jichž přirozená bezprostřednost samého Camoensa nadchnula až k poetickým veršům. Policie nemá pomůcek k nápravám a nemá času nadchnout se na stopy veršovnické; ona má jen pomůcky na dohled lékařský, patrolujíc po Příkopech, Baštách atd. zamezuje, aby stopy tajného života veřejnosti se nevtiskly, a hledí dopídit se stop těch, které chtějí i oku policie zůstat tajny, aby také tyto podrobila dohledu svému. Co do posledních pozoruje se periodický, výroční příboj a odboj, v masopůstě, na jaře, kdy čas bohatých neb nových šatů nastává, bývá jich nejvíce, rodít se právě z marnivosti. Messalin je zde i jinde málo.

Zaměstnání to nemůže být člověku příjemné a nedivíme se panu komisarů, že krok jeho volný poněkud o nezbytnosti

svědčí. Jeho asistenti loudají se za ním, nevědouce, kam to vlastně jde. Konečně se odváží starší z nich na otázku. Pan komisar hodí jen mlčky hlavou, zůstane právě stát před jakýmsi dvířky, přímo z uličky do bytu vedoucími. Zaklepal a dvířka již se otevřela.

„Pan komisar,“ vydechla žena nemladá a velmi po domácku oblečená k sedícímu zde muži. „To je můj muž, pane komisar!“

„I vždyť vím,“ dí tento. „Jdu sem jen proto, že je teď u nás a praví, že má u vás svou služební knihu schovanou.“

„. . . nemá u mne nic než několik kousků prádla, tamhle ty její klenoty visí,“ praví žena a vystupuje na sedadlo, aby dosáhla na svršek almary. Malá a nepravidelná světnička, skoro v trojhranu se klikatící, je přetížena provazy, na nichž se klátí prádlo, dotýkané strážníky sem tam přecházejícími a do každého kouta hledícími.

„Ne, nemá tu nic,“ dotvrzuje žena, berouc nějakou knížku do ruky a zas ji odkládajíc.

„Ukažte mně tu knížku,“ velí pan komisar. Nahlédl do ní. „To je knížka Bendovy? A jak přichází k vám?“

„Hledá službu a dala si ke mně knížku schovat.“

„Neškodí, vezmu knížku s sebou a ať si přijde Bendova pro ni k nám. Podíváme se, co to vlastně je,“ a pan komisar vstrčil již knížku do kapsy. „A nepřechevávajíte nikdy žádných revertantek!“

„Prosím poníženě, to já ani nevím, co to je.“

„Vždyť je dobře! Jsou to, které bez dovolení se vracejí zas do Prahy, — neznáte jich? Tedy pozor — dobrou noc!“

„Poníženě ruce líbám.“

Vynikli zase na ulici a krácejí mlčky kupředu jako dříve. Nezašli daleko, když náhle něco kroky pana komisara zaráží. Z vnitřka přízemního bytu klepe se na okno a ženská hlava kývá jako v pozdravení. Strážníci přitiskli se ke zdi. Hlava zmizela od okna, slyšno vrznutí dveří, cvaknutí kliky domovní a dvéře do ulice se otevřely.

Pan komisar vstoupí na práh. „Mýlíte se, . . . ; zaveďte nás do bytu!“

„Ah — to je náš milostpán,“ koktá překvapená, — „prosím, tady jsou dveře nízké, ať se nikdo neuhodí!“ Nízké dveře se otevrou, komise vstoupí do spoře osvětlené jizby.

„Víte, že nemáte nikoho volat ani lákat, budete trestána. Ukažte knížku, máte-li ji zde,“ velí komisar k ženské, s jejíhož obličejem nepříjemné překvapení ještě nezmizelo, a rozhlíží se jizbou. Jizba tvoří malý, pravidelný čtverhran. Stěny nebyly as dlouhá leta již bíleny a vypadají při kmitavém světle kahánu na stole stojícího ještě snad černější, než jsou. Mimo místo pod stolem je tu velmi málo prosté podlahy, neboť v každém ze čtyř koutů je na zemi mocný, široký a do střevice zvýše vycpaný slamník, obklopený dvěma prkny k stranám volným. Jsou to jakoby čtyry byty v malé té jizbě, skutečně také pro čtvero nájemníků zřízené. Na dvou slamnicích povaluje se po několika malých dětech, matky jejich sedí na pokraji, otců zde není; snad jsou děti sirotky a matky vdovami. Na třetím loži leží ženská postava schoulena; ani se nepohnula při vstupu komise, zpod šátku jí ale svítí dvě kočičích očí, jedovatě na příchozí upjatých. Na čtvrtém loži sedí jakýs mladík as dvacetiletý, dle zevnějšku řemeslníček. Vedle něho, držíc ho kolem krku, stojí děvčátko as desítileté. Dívá se na příšlé pány okem velkým, bázlivým, ač jí podobné návštěvy cizí nejsou nic nového. Děvčátko to není hezké, tvářička jeho je bleďa, hubena, ano chorobna, ale mluví k nám oním výrazem, „jenž nemluví aniž pláče a přece pohne“, výrazem nejčistší nevinnosti. V tom výrazu je tvářička tak krásna, až on zmizí, není síly v širé přírodě, aby vkouzlila podobnou zas krásu ve tvář tu. Za mladíkem sedí mladice o něco jen starší, černých vlasů, jiskrného zraku, tmavého, veselé se na svět usmívajícího obličejem.

„Knižku má paní,“ odpovídá první ženská, blondýnka to as třicetiletá obličejem ne právě příjemného. „Nu stará, hejbejte se přec a ukažte knížku.“

Na loži to zahuhlá a lenivě hýbe se úd za údem, až konečně vzpřímí se postava celá. Je to žena stará, kostnatá, obličejem tahů co nejostřejších, krku a ňader k neuvěření hubených. Vzala hlubokou lepenkovou škatuli se země, posta-

vila ji na stůl, a když pošinuvši šátek dozadu, začala se při záři kmitavého kahánu probírat v rozmanitém obsahu škatule, vypadala danteskně.

Pan komisar rozhlížel se po přítomných i mluvil přitom se starším strážníkem potají. Patrně, že zde nebylo pro něho mnoho neznámého. Teď padl zrak jeho na mladíka.

„Kdopak jste vy?“

„I to je můj milý,“ sdělovala rychle bruneta, „tenhle pán ho dobře zná,“ dodala, ukazujíc na strážníka staršího.

„Znám i otce jeho,“ svědčil tento, „jsou oba pražští — a nevím ničeho na ně,“ dodal tajně. Pan komisar byl patrně spokojen, že tu nemá před sebou nikoho z těch, jimž se říká v Berlíně „Louis“, ve Vídni „Strizzi“ a v Praze „Josef“.

Ano, i tam, kde by člověk předpokládal úplnou srdce prázdnotu, netrpí jí příroda a žádá lásku opravdovou, celou. A láska ta má zde rovněž všechny odvěké vlastnosti své — i slepost.

„A čí je to děvčátko?“ táže se zas pan komisar, klada ruku na hlavu dítěte. Děvčátko se pod rukou jeho zachvělo a přikrylo si oči loktem.

„Týninko — opice — buď přec hodna!“ napomínala blondýna, přivinula dítě k sobě a pohlížela na ně s nevýslovnou láskou. „To je *můj* diamant, z té musí být něco, a kdybych měla žebrot, něco —,“ náhle zarazila matka, jako by se lekla nějaké propasti, a znovu přivinula pevně dítě k sobě, jako by tu propast chtěla láskou vyplnit. Aby jen rozpor mezi naučením a příkladem nerozevřel znovu propast tu! Snad že se ta myšlenka matky zmocnila, trhla sebou náhle, rozhlédla se rozpačitě, a vidouc „paní“ stále ještě v krabici se hrabající, spustila příkře a ostře.

„Nu, copak tak dlouho dělají, babo, nemůžou pro samé snáře k tomu?“

„Už to mám,“ sípe babice a podává panu komisarovi knížku. Pan komisar ji vstrčí do kapsy.

„Přijdete si zejtra pro ni! — Dobrou noc!“

„I přijdu — prosím, pozor na dvěře!“ —

„Půjdeme ještě někam?“ táže se starší strážník.

„Potloukají se prý zas po J. ulici – podíváme se tam k lázním.“

Strážníci jdou napřed, krokem chvatnějším, jako by jim chtěli pana komisara donutit, aby také nějak zrychlil konec obchůzky. Pan komisar má toho v dnešním sychru také už dost a poddává se volně jejich spěchu.

Za několik minut došli J. ulice, strážníci zbystřili krok ještě více a vnikli hned samovolně do známého jim již nádvoří jednoho z tamějších domů. Než pan komisar o několik kroků popošel, byli strážníci už zase zde a vedli dvě mladé, dosti elegantně oblečené holky.

„Je to Waltrova a jedna cizá,“ raportuje mladší strážník, dívaje se větší holce pátravě do obličeje. „Smlouvaly se tam s nějakým pánem.“

V tomtéž okamžiku vyšel pán z nádvoří, vtisknul si klobouk do čela a ubíral se kosou na druhou stranu ulice.

„Vás, Waltrova, máme ale každý okamžik,“ praví komisar káravě k menšímu a hezčímu z děvčat.

„Co mám dělat!“ pokrčí tato lehce rameny.

„Tedy na strážnici! A., vedte je!“

Větší začíná odmlouvat.

„Prosím tě, dělej rámusy,“ míní Waltrova pohrdlivě. „Po Příkopech bys dovedla chodit, vid'? Jen když budeš jednou v base, budeš tam taky víckrát!“

Brzy vešli do strážnice novoměstské, v ulici U zastavárny.

Je tu milé teplo, jasné světlo, a idylická vůně vařených zemčat naplňuje vzduch; uniformovaní strážníci sedí za čistým, dlouhým stolem a loupají si společnou svou večeři.

„Skoro mám chuť taky na kousek,“ míní zas Waltrova.

„Mlčte a odpovídejte jen k otázkám!“

Předběžná zatýkácí zpráva je brzy napsána.

„Nu tak pojďme – ať se vyspíme,“ nutí Waltrova zdráhavou svou společnici.

Odevrou jim dvěře na chodbu, studenou a slabě osvětlenou. Zde jsou dvoje od sebe oddělené pryčny v laťových, pevně zámek uzavřených klecích. V oddělení pro mužské leží ne-

pohnutě osamělý vězeň; polotemnem vypadá jako lité zvíře, v kleci hmožděné.

Když zavírali děvčata, pohnul sebou a zivnul mrazem.

A zimní noc je tak dlouhá — dobrou noc!

IV

Ve fortně

Dosti velká a prostranná síň, ale nízce překlenuta. Mimo to spouští se s klenby uprostřed síně mocný zděný sloup dolů a dělí síň i světlo její. Od sloupu ke zdi mezi oběma nevyšokými okny táhne se vysoké zábradlí dřevěné, dělicí také ještě část přední na dvě. V pozadí síně jsou mohutná kamna, u každého okna stojí prázdný, jen prostým kalamářem obmyšlený psací stůl, takto je tu prázdná a pusta. Jen dvě malé olejové svítilny čadí silně na zdi a vyprskávají nepravidelné, smutné světlo.

Přímo naproti vchodu jsou dveře do jizby druhé, taktéž nízko klenuté, ale menší. Dveře jsou otevřeny a vyniká jimi světlo. Hned za nimi stojí svícen s lojovou svíčkou na psacím stojanu a u tohoto pozivuje muž nemladý, ale statný, vlasů zcela krátce přistřižených, obličej plného, červeného a hladince oholeného, obočí vysoko vypnutého. Je to „pan profous“ obecní naší policie, fortnýř její vězení; slušel by zevnějškem svým nejen policii, nýbrž třeba i klášteru co fortnýř nebo co páter kvardián.

Musíme již říci, kde se nalzáme. Síň právě popsaná je „přijímací síň“ naší policie, jak tato nade dveře napsala, či „fortna“, jak říká lid. Nalzá se ve spojovací budově mezi policií obecní a státní a má proto také ještě dvě malá nepatrná okénka do dvoru budovy státní a do chodbičky spojovací, přepažené pevnými dveřmi, jež se na zaklepání řemenem zvnitř fortny otevírají.

Jde k šesté hodině zimního rána, venku je ještě čirá tma. Přece však slyšíme, že ve dvoře budovy je již živo. Kohout

tam kokrhá poslední své noční připomínky, spěchavé kroky dvou tří osob najednou svědčí, že se právě koná ranní čištění vězeňských místností, vzdychavé vrznutí hlavních vrat naznačuje, jak strážník umdlený nutí své zlenivělé již nohy, aby se hnuly po chvilkách vždy ven, — nepřichází-li již ráno a s ním vystřídání.

Chvilkami vrznou také dveře naší fortny a vchází do ní topič. Přikládá uhlí do mohutných kamen. Brzy to tam praská vesele, zář z nich šlehá a krouží se po podlaze, příjemné teplo rozbíhá se síní a po vnitřních oknech řine se pot. Zase se otevrou dveře a vejde klíčník. Mrští zlostně svazkem klíčů na stůl, mne si ruce a obchází kolem sloupu ke dveřům druhé jizby.

„Dobré jitro,“ přeje panu profousovi.

„Dobré jitro,“ děkuje se pan profous a pokračuje v kancelářské práci své. Aby se později nezdržel, píše sobě hned napřed do „hlavního žurnálu“, řádně linkovaného, čísla příštích vězňů. Dospěl od 1. ledna již do druhého tisíce — pan profous musí umět dál počítat než do sta, neboť vězňů sem přichází do roka přes 25 000!

„To jsem měl dnes noc!“ zlobí se klíčník.

„Nu?“

„Víte, ta, co nám ji přivedli včera od soudu, začala v noci tlouct na dveře jako bláznivá a naříkala, že je jí zle. Běžel jsem hned — to jsem pochodil! Jedna okresní babička řekla, že je už na pensi, a druhá, že se tuze potí a nemůže ven. Běžím tedy zas zpátky a dám ji na strážnici, aby přivolali pana doktora a vzali truhlu, kdyby bylo hůř. K ránu jim tam začla znovu zpívat, teď přišel pan doktor a řek, že jí není nic, ale pranic. To jsou —“

„Jsou, jsou,“ svědčil pan profous, maluje své cifry klidně dál.

Klíčník, potěšen souhlasem, ubírá se zase ven. Nastává ticho v síní, takřka ticho snu a dřímoty. Jen ta kamna popraskávají sobě veselou.

Nyní teprv pozorujem, že v stínu sloupu stojí tu, povznesen nad dřevěným multiplikačním znamením, obalený plát-

nem flašinet. Je němý. Ovšem v něm dřímá luzné bohatství italských arií, vídeňských valčíků a pražských odrhovaček, ale jsou — jako nasolení saští skřivánci na šňůru — nabodány na dřevěný válec a není tu jejich pán a kouzelník, jenž má talent i železnou kliku k tomu. Však dí píseň:

*Aj píseň v dálku, v dálku spěje,
a když se píseň k dáli rozletí,
již hudec její musí, musí za ní!*

A také tento hudec bude musit sem za písněmi svými a dostane čtyřadvacet hodin pro „nepovolené blažení lidstva“ a „přílišnou upřímnost výrazu“ v rozmluvě s uniformovaným strážníkem.

Náhle se zas z venkova blíží kroky. Dvěře se otevrou, vejde klíčník druhý, za ním muž obstarožný, chudobně oblečený, za tímto úřední sluha s knihou a čouhajícími z ní spisy. Je to ouřední sluha z trestnice u Sv. Václava. Přivádí muže, jenž byl k několika měsícům odsouzen pro nešťastnou rvačku, právě trest svůj přestál a policií naší má být do rodiště svého dodán.

Sluha odevzdává klíčníkovi spisy, vyndal z kapsy papír a začíná z něho vypočítávat peníze. „15 zl. 39 kr. — a zde kabát, vesta a dvě košile,“ dodává klada malý uzlík na stůl. Peníze byl sobě trestanec vydělal drobnými pracemi ve vězení.

Klíčník kvituje peníze, muže a svršky, a sluha jde. Svršky se zanesou do zadní jizby, pan profous velí „do šestnáctky!“, klíče zazvoní a již je v jizbě zase ticho a pusto.

Však ne nadlouho. Venku zazní síla kroků a rozmanitých hlasů. Dvěře se rozlínou, oba klíčníci vejdou, za nimi městští strážníci, za těmi houf mužských a ženských a zase strážníci. Sotvaže se dvěře za nimi zavřely, odvírají se znovu a vcházejí noví strážníci s novými lidmi. Přivádějí teď z jednotlivých komisařství, co tam bylo od večera do rána se sešlo a odevzdalo. Nejsilnější dodávku má vždy Staré Město, jehož komisařství přijímá i v Židovském Městě zatknuté.

Strážníci odevzdávají okresními sekretáři podepsané zatýkací zprávy; oba klíčníci mají i s panem profousem co dělat, aby rychle přijali zprávy ty, v nichž je i každá spáchaná nadávka svědomitě zanešena, a do zpráv vnesli číslo vězení. Takto není mnoho práce spisovnické s tím; skoro žádné srovnávání popisu osobního s osobami skutečnými, neboť u daleké většiny nyní přivedených je místo podrobného popisu jen lakonické „známá“ neb „známý“ zanešeno. Nejvíce ale femininum „známá“. Velký počet těchto ženštin přivádějí sem každého rána, — ač nejsou-li právě bytosti ty vůbec zavřeny. Starost o svůj byt přenechávají slavné policii zcela a beze všeho obmezování slavné policie, proto také je v zatýkacích zprávách řada prázdných rubrik a obyčejně jen udáno „pro tuláctví“, „pro veřejnou nemravnost“, „pro povalování se na ulici“, „pro opilství“ atp., o bytu ani řeči.

Mužští se chovají tiše, zato počínají ženštiny ihned nezbednět. Známé je o ženštinách takových, že třeba by jednotlivě chovaly se často pokorně, ba někdy i stydlivě, jedna před druhou se z každé něžnosti stydí, jedna druhou pak frivolním vtipem a drzostí překonává, berouc pustý smích ostatních v lechtivou odplatu.

Ženštiny přecházejí jizbou sem a tam jako doma, točí se na opatku, chroupají housky a jablka, z nichž sobě sdělují co nejpráteleštěji, povídají si, vtipkují, smějí se hlasitě. Tak hlasitě, že pan profous musí často stentorní „ticho!“ zahřmít, aby jen na chvíli ztišily se vlny zábavy.

„Jste čist?“ táže se jeden z prozatímních inkvizitorův muže chorobně vypadajícího. Otázka čelí k onomu druhu lidských parazitů, jehož vraždě věnuje Hotentotka zuby, Evropan jen nehet.

„Nejsem,“ odpovídá tázaný upřímně a inkvizitor zapisuje co číslo vězení „trojku“.

„A vy?“

„Co já?“ táže se druhý, rozervaný muž zarputile zpět.

„Nu jste-li čist?“

„Jsem.“

„To se rozumí, v těch hadrech, je to na vás vidět! Kde spíte?“

„Na Vápenici.“

Inkvisitor se dále neptá a píše „trojku“.

Pan profous přijímá od strážníků vše, co bylo zatknutým odňato, pak vezme zatýkací zprávy, v něž již čísla čekajících vězení jsou zaznamenána. Čte jmena ženštin pro „šestnáctku“ zapsaných.

„Zde! — Tady!“ zní v odpověď.

„Zde jsem!“

„I tady!“

„Jak — já? I to se rozumí, že jsem zde!“

„Ne, nejsem tu, toto!“ a pustý smích sprovází odpovědi ty.

„Ticho — kupředu do šestnáctky!“ Klíče zazvoní, za klíč-níkem vyhrnou se ženštiny vesele ven a jejich smích a štěbetání slyšíš sem ještě ze dvora a chodeb.

Houfec po houfci odchází do určených jim čísel, celý výjev trval jen as pět minut a již je fortna zas pusta a ticha. Pan profous zanáší si své svěřence do hlavního žurnálu.

Však to ticho opět netrvá dlouho.

V

Další život fortny

Ráno se pošinulo až k hodině sedmé a den se rozbřesknul. Vidíme okny na prázdný nyní dvůr a na protější jednopatrovou budovu, jejíž žlutými truhlíky zabeďněná okna mluví o vězeních; jsouť tu většinou ještě „separace“ policie státní.

Opět vidíme dvorem přicházet houf městských strážníků; přicházejí samotni, totiž bez vězňů, krácejí po dvou za sebou a jsou vedeni šikovatelem. Vešli do fortny, salutují a staví se v řadu. Klíčníci vyběhli ven a volají jednotlivá jmena do rozdílných vězení. Volání vycházejí na dvůr. Z protější budovy vybírá se ženská slušně oděná, se šátkem na hlavě, připravená patrně na cestu. Drží čistě vypraný sněhobílý šátek v ruce

a postoupivši doprostřed dvoru ohlíží se zpět do prvního patra opuštěné budovy, posílá tam rukou políbení a kývá tam šátkem „sbohem“ posuňky takřka divadelními; v zamřížovaném okně tam nahoře pohybuje se několik hlav ženských, kývajících zpět. Za ženskou vyšel muž. Sotvy že se vleče. V rozedraném šatu svém chvěje se mrazem, oko jeho je vyhaslé, tvář bledá, sínava mluví o chorobě, ruce kladou se křížem přes prsa, jako by chtěly bolest udusit. Za ním vychází ještě několik otrhanců.

Sešli se ve fortně. Pan profous prohlíží papíry v několika houfcích na stolku rozložené. Beře jeden houfec do ruky. „Kdo jde do nemocnice?“ táže se strážmistra. Tento podívá se do své tobolky a provolává jméno jednoho strážníka. Strážník předstoupí. Pan profous dá mu papíry a volá jméno chorobného onoho muže. Posílají ho zpět do nemocnice, odkud teprv včera byl přišel; ukázalo se, že není úplně vyléčen. Strážník s nemocným pomalu odchází.

„Na Fišpánku!“ Předstoupí jiný strážník, obdrží papíry a několik otrhanců, aby je dovedl do městské věznice, pod Slovanským vrchem se nalézající a lidem vůbec jen Fišpánka nazývané, by tam byli „vyčištěni a oblečeni“.

„Smíchov!“ Předstupují strážníci dva. Přiděluje se jim několik lidí, jež mají „postrkem“ dodat nejprv smíchovskému okresu; mezi přidělenými je také ženština, která se tak dojemně byla ze dvora od družek svých loučila. Klíčnick přináší z vedlejší jizby rozličné uzlíčky, pan profous vypočítává krejcarů; náhodou jdou všichni dnešní šupaři v smíchovském okresu stejně daleko a na každého z nich přijde 11 1/2 krejcaru cestovného.

Expedice je rychle vypravena a ubírá se již dvorem pryč. Vychází na ulici. Naproti vratům stojí ženština mladá: kdyby ani nebylo tlustě nalíčených tváří, dostačil by pohled na sílu škrobených bílých sukni, na světlé svrchní šaty zvláštního střihu i na křiklavě světlý hedbávný šátek na hlavě její k určení jejího stavu. Kývá rukou na bezděčnou cestovatelku, věděla dobře, když družka její nastoupí nepříjemnou pouť svou. Okna sousedních domů jsou otevřena a osazena ženštinami

v nejhranější toaletě; taktéž před domovskými vraty stojí zvědavé ženštiny. Kvůli šupařům mají byty u policejního ředitelstva skoro tutéž pikantní cenu jako byty u bran, kterými vycházejí pohřby.

Za první expedicí vyjde druhá a ubírá se ulicí směrem opačným, ku Karlínu. Pak vyjde strážmistr s několika zbylými strážníky; dnes nebyl nikdo poslán ani k zemskému soudu ani na komisařství vyšehradské nebo jiné, strážníci mohou sobě tedy odpočinout. Odpůldne o třetí hodině bude druhé rozesílání, pak snad se scházející puntíky programu doplní. —

Pan profous píše zase klidně dál, jeť scénám těm příliš uvyklý a oddán osudu, že bude po celý den vytrhován i znovu zaměstnáván. Každou chvíli přivádějí někoho do fortny a odvádějí zase z ní. Je to samý obyčejný lid, nic nápadného, lid chudý, všelijak, obyčejně ale velmi neurčitě se živící, všelijak proti i vedle zákona žijící — potud, pokud to právě jde. A až to víc nepůjde, „budou plnit jámy tak dobře jako jiní lepší; inu, brachu, smrtelní lidé, smrtelní lidé,“ řekl by sir John, a po nich přijdou zas jiní, buď dobrovolníci, buď takoví, které lidstvo zdupe, a ti budou zase žít v škarpě podle silnice zákonní. Vzdělanost se sice šíří, ale pomalu, a pořád je s ní zle, pokud mimo lidské slabosti stojí také ještě lidská nouze proti ní. —

Právě přivedl sluha zemského soudu ženštinu mladou, jen as dvacítilistou. Odevzdal obširný psaný životopis její a při něm „akt“ stran kousku dalšího jejího životního běhu, totiž stran dodání jejího k okresnímu komisařství. Odevzdal a odešel. Když se dvěře za ním zavřely, učinilo děvče rozmarnou poklonu a otočilo se jako v bálové síni.

„To jsem ráda — ty moje dobré nebe —, že jsem zase tady!“ a pichlavě živé její oči se zasvítily a buclaté tváře se rozesmály.

„Vidíš, kdybys se byla přiznala hned zde, nebyla bys tam tak dlouho poseděla. Ale vzít milému deset zl., zrovna když slibuje svatbu!“

„Proč mně nechtěl dát na šaty — nebudu chodit otrhaná,

to bych byla blázen!“ odpovídá lehkomylně. Právě někdo klepe z dvoru státní policie na okno. Děvče úslužně sobě pospíší zatáhnout řemenem.

„Dejte ji do šestnáctky,“ velí pan profous.

„Nechají mne tady,“ lichotí se děvče, „či musím ještě ke komisi? — Nu tak mne dovedou nahoru.“ Žertujíc a v smíchu odchází s klíčником. —

Mezitím byli již ouřadníci dostavili se do hořejších místností kancelářských. Po celém domě nastal hluk a šramot, civilní strážníci lítají do registratury a snášejí životopisy, zde prostě „akta“ nazývané. Dvěře vězení se odvírají a zazní do nich komando „ke komisi!“ Dvorem putují celá procesí k výslechům.

Po chvílkách přicházejí již jednotlivá, „vyřízená“ akta dolů k panu profousovi, aby sobě z nich vypsal, co se činnosti jeho týče. Zapisuje z nich, koho pro pouhé opilství neb jinou maličkost, za niž je již noc na strážnici trestem dostatečným, neodsoudili a on ho tedy pustit má, koho má podržet, na jak dlouho a zda mu určen nějaký půst, koho má odevzdat do nemocnice, k soudu atd. Po chvílkách také již vydává „marky průkazní“, aby strážník u vrat stojící nebránil odchodu. Každý propuštěný spěchá co nejrychlejším krokem přes dvůr, slušně sic, nyní ale již trochu panský panu profousovi se poroučev. Jen služebné děvče jedno, náhle o službu přišedší a proto sebrané, že nemělo noclehu, děkuje s očima slzami naplněnými a chce panu profousovi násilně ruku políbit. Pan profous se jí brání, podívá se do její bezvinných očí a praví dobromyslně: „Spánembohem — — máte ještě matku?“

„Mám.“

„Zůstaňte hodna!“ a dívá se za ní, odcházející se sklopenou hlavou, jako by přál upřímně jí štěstí a sobě více takových zjevů. —

Desátá hodina odbila. Do fortny vejde úředník s balíkem spisů pod ramenem. Položí je na stolek u druhého okna a velí klíčníkovi: „Přiveďte mně trojkáře!“

Klíčník jde do protější budovy a pan komisar se dívá, jak z přízemního tamního vězení vychází jeden „trojkář“ po

druhém. Jeden kráčí přes dvůr takřka v šlépějích druhého, je jich řada dlouhá, bylyť za noci konány výdatné obchůzky všech komisařství. Divný, komicky smutný je pohled na ně! Ani jediný z nich není rovný, nebo nejde alespoň rovně. Všichni jsou schouleni a klepou se zimou, jeden je nakloněn ve stranu tu a druhý v onu, jeden kulhá vpravo, druhý vlevo, zdá se, že by dostačilo zavanutí větru a celá řada by se povalila. Falstaffovo vojsko mimovolně tane ti na mysli, slyšíš špekového sir Johna, který „mrtvá těla na vojnu sebral“, jak upřímně se přiznává: „Nestydím-li se za své vojáky, tedy ať jsem naložená kambala!“

Vbelhali se do fortny, vidíme je zblízka. Divný, až protivný pohled! Vše, co Falstaff kreslí, může se zde porovnat, a ještě není dokresleno. „V celé mé setnině stává toliko půl druhé košile, a ta půlka — jsou to dva ubrousky, v půli sešité a přehozené přes ramena, jako hlasatelský kabát bez rukávův, a ta druhá košile, ta celá, abych se přiznal, je ukradena. Ale to nic nedělá, prádla najdou dost na každém plotu.“ Na těchto našich pražských chlapících ale — vzdor častým krádežím po půdách pražských — nespočítal by dohromady ani košili jedinou, neřku-li půl druhé, a také si ani nevezmou práci, aby natáhli ruku až na plot: prádelnou a krejčovskou zásobárnou je jim milosrdí naší obce. Jsou „desetkrát ostudněji otrhaní nežli stará, rozedraná korouhev“, ba „bídákův tak otrhaných jak Lazar“ ani člověk jinde nevidí. Zdá se, že je na zvláštní objednání vyndali z kloak a jiných, noční temnotou pokrytých míst; nikde nevidíme sic v Praze takou špínu a takou nahotu. Šat či hadr zdají se mít jen, aby nahota byla ještě více naha. Z kabátů jsou jen nepatrné útržky, některému visí z límce jen několik nití; špagát je kolem prsou, beder a nohou šatem hlavním.

Těchto „trojkářů“ neodváží se ouředníci povolat k výslechu nahoru do kanceláří; jediný z nich by dostačil na znečištění celé místnosti.

Klíčník poukázal je k ouředníkovi. „Zpátky,“ velí tento ku předstupujícím, a „zpátky“ zní po každé, když některý při výslechu opět se do nebezpečného blízka tlačí. Výslechy

jsou krátky, daleká většina „trojkářů“ má místo popisu osobního opět pouze slůvko „známý“.

Stařec chtěl prý právě do nemocnice, když ho hlídka sebrala, a chce co nejochotněji ukázat bolavou svou nohu, což se mu ale zakáže, — bude dodán do nemocnice a ošacen.

„Bývalý hospodský“ má na sobě šat nějakým ostrým nástrojem a s patrnou schválností do pravidelných úhlů vyříznutý. Prosí „slavný magistrát“ za „úplné prádlo, spodky, vestu, kabát, šátek na krk, boty, ale dobré, klobouk, ale slušný“ — půjde na Fišpánku, obdrží šat a k tomu pak osmačtyřicet hodin.

Vysloužilý „Mexikán“ stále se směje. „Vy jste tento měsíc už třikrát obdržel šat.“ — „To bylo minulý měsíc, tenhle měsíc teprv dvakrát.“ — „A vždy to hned prodáte a propijete.“ — „Do toho, prosím, nikomu nic není, když mi to slavná obec dá.“ — 48 hodin sice, ale šaty také, obec si nemůže s nahotou tou pomoci!

Jiný vysloužilec. Dívá se velmi drze a odpovídá pevně. „Už se tu potloukáte po Praze dvě leta a pořád říkáte, že hledáte práci.“ — „Když žádná nejde!“ — „A kdyby přišla?“ — „Já bych ji hnal!“ — „Odkudpak vlastně jste, řekněte přec?“ — „Když to nevím.“ — „Nemáte ani příbuzných?“ — „Bratry a sestry.“ — „A ty jsou?“ — „Jsou.“ — „Ale kde?“ — „Ve Vídni a žijou tam panský.“ — „Řekněte mně jejich adresu.“ — „Nevím ji.“ — „Páchne z vás kořalka až sem — vy pijete mnoho kořalky.“ — „To piju.“ — Zlostí se již třesoucí úředník píše 48 hodin a půst; ale šaty dají na Fišpánce přec.

Atd. Atd.

Výslech s celou kumpanií je za čtvrt hodiny u konce a Falstaffova chasa jde zas v prvotním svém malebném pořádku zpět do „trojky“.

Pan profous ale sestavuje již seznam těch, kteří zde zůstanou u oběda. Každý z nich dostane půl bochníka chutného chleba a žejdlík polívky; polívce říkají „rumfordská“ a povídají, že je dobrá, ale že „neporáží“.

Úvod do ouřadního quodlibetu

U tří oken podlouhlé síně sedí za psacími stolky svými mladí ouředníci; jeden po druhém vytahuje hodinky, jsou již netrpěliví: rádi by začali výslechy, jdeť silně na desátou ranní.

Vězňové byli se již vrátili do svých separac od lékařské prohlídky, již je *každý* vězeň podroben. Civilní strážníci, užívání ke službám kancelářským, lítají ze dveří do dveří, z kanceláře do registratury. Pořádají zatýkací zprávy, na nichž je zaznamenán již i úsudek lékařův, někdy rozkaz jeho, aby vězeň dodán byl do nemocnice, a k zatýkacím zprávám novým přidávají z bohatých již životopisných zásob policejní registratury všechny zprávy o dřívějších stycích s policií a soudy, staré „konstituty“ (stručné výslechy), „nóty“ (přípisy k soudu) a „deposice“ (protokoly výslechů obšírnějších, vzatých někdy již také se svědky), „rozsudky“, „maršruty“ atd., jak vůbec všechna ta „priora“ nazývají. Vše to kladou v pořádku na dlouhý stojan podél zadní stěny síně se táhnoucí.

Lehké zaklepaní na dvéře vyrušuje náhle z předběžných těch prací. Vejde slušně oblečená žena prostá. Bázlivě se rozhlíží očima do červena uplakanýma kolem a chce skromně předpustit několik venkovanů, mužských a ženských, kteří byli v patách za ní vešli. Ouředník kyne, aby přistoupila blíž, a táže se jí po její žádosti. Muž její nepřišel jí na noc domů, a když se ustrašena po něm ráno pídila, slyšela, že byl včera pro rvačku z hospody policií odveden. Ubezpečuje, že je muž její velmi hodný, a pustí se přitom znovu do pláče; ouředník ubezpečuje zase ji, že nebylo-li včera zle, muže jí pustí, aby ho očekávala venku na síni. Stále ještě plačíc a děkujíc se vychází žena ze dveří.

Venkované přišli si také pro někoho, „pro svého strýce“; musí taktéž zatím ze dveří.

Opět lehké zaklepaní a vejde jakýs pán. Je měšťan pražský a tkadlec. Oznamuje krádež, která byla časně zrána spáchána u něho v krámě. Zloděje sice nechytil, ale pamatoval

si ho tak dobře, že nakreslil obličej jeho na papír. Ač neumí pranic kreslit, je přec přesvědčen, že dle kresby jeho každý zloděje poznat musí. Ouředníci se sestupují, civilní agenti se svolávají, nikdo nemůže dle „kresby“ pronést soud. Měšťan udal vše podrobně a odešel. Po odchodu jeho ukládá se hned jednomu z agentů, muži to obličej zarostlého, očí až nápadně zkoumavých, aby zašel do obraného krámu a hleděl krádež vypátrat.

Nové zaklepání a dveřmi všustí hedvábí, hedvábí a opět hedvábí, panička vkročí s dvěma slečnami, co nejelegantněji oblečenými. Panička rozhlíží se a pozdravuje s líčenou skromností, slečny hledí vyzývavě, ale luzný jich úsměv tuhne při pohledu na ty chladně odmítavé obličej zde. „Prosím, je tu pan . . .?“ táže se panička osobností již znalá. „Mám tu slečnu Francouzku a slečnu Maďarku —.“ Ouředník ukáže mlčky na protější dvěře a slečny odšustí, aby si došly pro — pro — nu pro „služebné knihy“.

A opět přichází nová návštěva, ošumělá, otrhaná, vypadající žlutě a chorobně a vlekoucí se o berle. Nebožák naříká si, že v jistém krejcarovém listu pražském vypravovali o něm, že je zatknut pro podezření stran „poslední vraždy pražské“ a že je líčen tak, aby ho poznalo co velebná osobnost každé dítě zdejší. Je na něm vidět, že ho křivda ta opravdově bolí, naříká jako dítě. „Kluci za mnou běhají a pokřikují ‚zabilbaba‘, mně je to hanba,“ stěžuje si. — „Ale vždyť přece každý vidí, že zavřen nejste,“ chlácholí ouředník. Nebožák však běduje dál: „Chtějí mně ublížit, abych neprodal hraček,“ a haraší několika z papíru nastříhanými hračkami. „Už jednou o mně vypravovali, že prodávám místo veverek německé myši, zašité v kůži, a nebyla to pravda.“ — „Víte co? Dojděte si tam do redakce a poproste, aby to odvolali; udělají vám to jistě,“ chlácholí ouředník dále. Hračkář slibuje, že poslechne rady „slavné komise“, a belhá se s tisícovým děkováním pryč.

Z venkova znějí četné kroky, ozývá se hlasité mluvení a smích. Z jednotlivých separac scházejí se vězňové „ke komisi“ do temné síně, vedle naší síně ouředníci se nalezající a

s touto dvěma schůdky a dveřmi spojené. Dveře ty se odevrou a vejde ošumělý žid.

„Dobré jitro, pánové, dobré jitro,“ usmívá se a kloní na všechny strany. „Tady jsem a rád bych věděl, proč jsem byl zatknut, já, počestný obchodník —“

„To se dozvíte, až přijde na vás řada; jděte zpátky do čekárny!“

„Já tím tratím na obchodu, nemám času, a být mezi tím lidem —“

„Zpátky!“ zní to rozhodně. A žid strká se s poklonami zase za dveře.

Z vedlejších ouřadních místností přichází ouřadník ještě jeden, aby pomohl ouřadníkům zde se již nalézajícím při výslechu.

„Jsou už všechna akta v pořádku?“

„Jsou,“ odpovídají civilní strážníci a sedají k prostřednímu stolu, aby do „knihy vězňů“ zanášeli výsledky výslechnů, jméno, číslo vězení, proč kdo zatknut, má-li být propuštěn, jinam dodán neb ihned a na jak dlouho vězněn, a aby každému ihned vězněnému na „akt“ jeho modrou stampilí „vpálili“ slovo „arrestant“. Než však dosedli, zvýšil se v „čekárně“ šumot na křik a strašný hlomoz.

„Jděte se tam podívat a pohrozte jim postem a trojkou!“

Strážník tam zašel, hlomoz se trochu utišil. „Našly se tam dvě,“ referuje vracející se, „a obě tvrdí, že ta druhá jí ukradla sukni. Musil jsem je roztrhnout, držely se.“

„Začnům tedy!“ —

VII

Ouřadní quodlibet

Zrní je nasypáno, ouřadní mlýn spustil a v okamžiku je v síni živo a hlučno jako v mlejnici. Akt po aktu berou ouřadníci se stojanu a volají jména do čekárny. Zde šelestí stydlivý šepot, tam slyšíš naříkání a ubezpečování, onde zaskřípe drzost a přísné okřikování; jedná se o přečinech větších, men-

ších a nejmenších. A mezi jednotlivými skupenými procházejí se civilní strážníci a konají svá obličejová studia.

Venkovan před nějakým časem teprv z trestnice, kdež vězněn pro spáchanou krádež, propuštěný a z Prahy do rodiště svého odšupovaný s určitým příkazem, aby se sem nevracel, byl včera na trhu zdejším přistižen a zatknut. „Máte Prahu zapovězenou.“ — „Švagr sem jel s jablky a chudák se tady nezná, lid je špatný, mohli by ho okrást a slitoval jsem se tedy nad ním. Venku na mne čeká švagr a sestra.“ Venkované před dveřmi čekající se přivolají. Bědují o zlých časech, o své neznalosti města, prosí, aby švagr směl s nimi, sic že jsou ztraceni. Musí být několikrát okřiknuti, tak hlasitě sobě počínají. Konečně se jim slíbí, že švagr půjde s nimi; se švagrem ale půjde civilní strážník, nic nezachrání švagra před novým postřekem. —

Muž měděného obličejě stojí před ouřadníkem druhým. „Byl jste včera už zase opilý.“ — „Byl, ale ne mnoho, vypil jsem jen škrejpek piva.“ — „Ne mnoho! Vždyť jste ležel uprostřed ulice.“ — „To jen na chvílku. Chtěl jsem zvednout kousek báka (oharek z doutníku) a přitom jsem se zamotal.“ — „Kde jste byl dřív?“ — „Myslím, že u Šálků nebo u Bachorů, nevím dobře, ale je mně, jako bych byl hrál někde s kamarády štónky (= baštóny, karty), — nebo se mně to zdálo.“ — „A pral jste se, máte čelo rozbité.“ — „Prosím, to už je od předpředevčírka.“ —

Děvče as dvacítilété, zavalité, sprostého a zamračeného obličejě dává urputné odpovědi. „Včera jste se proti záповědi vrátila do Prahy a dnes půjdete znovu. Proč se nechováte po nějaký čas slušně a nedržíte se doma, snad by se vám Praha pak zase dovolila. Proč nesloužíte doma?“ — „Kdopak by mne vzal do služby, když nemám ani košili!“ Začíná si rozepínat šaty, aby zjevila pravdu; zjevení to se slušně zapovídá. — „Kam jste dala tu pěknou košili, kterou jsme vám dali?“ — „Půjčila jsem ji Barce a ta mně ji prodala.“ — „Nelžete?“ — „Ne, proč bych neudělala kamarádce něco k vůli.“ —

Drožkář, udaný, že při večerní jízdě neměl rozsvícenu svítilnu, dostavuje se krokem širokým, hřmotným. „Už jste tu

po čtvrté pro to; proč neposlechnete, těší vás sedění?“ Drožkář rozhrne plášť, položí divadelně ruku na srdce a spustí povýšeným hlasem: „Byl-li jsem to tentokráte, tak ať jsem prachsetsa —.“ — „Tady se nekleje, ticho! Kdo by to byl býval, když ne vy?“ — „Snad fiakr s tím číslem.“ — „Copak nerozezná strážník dvojspřež od jednoho koně?“ — „Jakpak moh rozeznat, když nebylo na voze světlo!“ —

V šepotu chýlí se čistě ufrizírovaný a silně pomádou páchnoucí mladík, jehož poošumělý šat nesouhlasí s uhlazeností pěkné, chytré hlavy, nad psací stolec ouředníkův a soudí i povídá, kde as věci z jisté krádeže, po které ouředník pátrá, při které mladík ten ale se nezúčastnil, býti by mohly. Mladík obdržel slušné vychování, v bohatých již aktech jeho je zaznamenán co „opisovač not“, policii je znám co nebezpečný „kapsář“, soudu co často vídaný „zloděj“, soud nemá tro-pů. Nyní je sám také z nějakého uzmutí obžalován, a když se vymluvil z ostatního, došla řada na jeho vlastní záležitosti. „Takový člověk jako vy, z kterého by mohlo ještě něco rád-ného být, — což na to nikdy nepomýšlíte?“ Mladík si projel rukou hustě nakadeřené své vlasy a usmál se. „A nač?“ — „Budete zase odevzdán soudu.“ — „O, u soudu si to sprá-vím!“ —

Vysoký, trochu nahrblý stařec, krásná tvář vousatá, hlava vděčný předmět malířské studie. Na rukou staré glaceované rukavičky, z nichž vykukují skoro všechny prsty, kabát ošu-mělý svědčí o pilném kartáčování, puklé boty lesknou se čer-nidlem. „Už zase pro žebrotu! Vaši příbuzní mají pěknou radost!“ — „O prosím, já nežebral!“ — „Nu?“ — „Žádal jsem jen o podporu.“ — „To je jedno.“ — „Není. Mám malér. Předevčírem jsem obědval u hraběte . . ., to bylo předevčírem — velmi dobrá kuchyň — a včera jsem měl obědvat u kní-žete . . ., velmi dobrá kuchyň v pátek, — ale nebyl doma; mu-sil jsem mít několik šestáků, obrátil jsem se na jednoho dob-rého známého, je hospodářský rada, ale tu přišel strážník — až jsem se zastyděl před panem radou, který mne tak dobře —.“ — „To nebyl žádný rada, to byl kupec.“ — „Ku-pec? A tak podoben!“ — „Vy chytáte lidi na ulici, zapřádáte

s každým hovor a tváříte se, jako byste ho znal.“ — „O já znám mnoho lidí, já! —“

Jiný žebrák, mladý, ušlechtilého obličej, strašně pošpiněného šatu. Pamatujem se, že se nám už několikrát představil co „diurnista mimo službu“ a vyloudil na nás vždy několik šestáků. Zatýkací zpráva mluví o „opilství a ležení na ulici“. Je brzy hotov a mezi výslechem tváří se, jako by se styděl. — Po něm přichází k témuž ouřadníku dráteník, zatýkací zpráva mluví v týž smysl. Dráteník se usmívá, — „po prvé,“ praví vesele, „ani nevím, jak se stalo. Vypil jsem trochu jalovcové, a když jsem vyšel, bylo skluzko.“ Vtom přichází malý drotárek, pramaličkový. Žebal. „Co, ty mně bratru takovou hanbu?“ volá onen starší a žene se za chlapcem, aby mu vykrákal. Klučík ubíhá, starší zahodí plášť a širák a nastává v síni honba. Civilní strážník staršího zachytne. „Chovejte se slušně,“ zlobí se ouřadník, „však se tomu rozumí!“ — A zase jiný opilec, tak zvaný nenapravitelný. „Co jste to včera tropil?“ — „Chodil jsem s kalíšema.“ — „Co je to?“ — „Mám kalíše dole v uzlíku.“ Uzlík se přinese, rozváže, i vyndá z něho oblek maškarní. „Lidé mají rádi špás a zaplatí za něj.“ — A ještě jiný opilec. Muž to obrovský; natlouk včera sklepníkovi, tady je ale velmi sklíčen. Je tu po prvé a ouřadník domlouvá mu laskavě, což na nebohého působí tak, že až zaslzí. Nyní přivolají zvenku jeho ženu, která si byla pro něho přišla. Žena pláče a káže, muž slzí a mlčí; konečně je propuštěn a odcházeje objímá ženu již mezi dveřmi. —

Malý, shrbený kluk, umouněný uhlím, žmolící strachem čepici v ruce. „Jemnostpane, půjdu zas na šup?“ táže se s chvějícím hlasem a uslzený zrak jeho hledí bojácně na ouřadníka. — „Není pomoci, nemáš zase žádného výkazu. Když jedeš do Prahy s uhlím, proč si něco ouřadního neopatříš?“ — „Najednou mne pošlou, a když prosím o něco, ještě se mně vysmějou.“ — „Proč nehledáš si službu doma?“ — „Moh bych leda pást, ale teď v zimě!“ V ouzkostech svých zapomněl se a posadil si čepici na hlavu. „Smekni, hochu. Co otec?“ — „Tatínek všechno propije.“ — „Jak jsi stár?“ — „Nevím.“ — „Nu vždyť jsi už přec někdy slyšel od otce, jak stár jsi?“

— „Tatínek říká třináct a kluci mně říkají, že jsem osmnáct, tak nevím.“ —

Matka s dvěma dcerkami. Starší, vesele se kolem rozhlížejí, vypadá jako čtrnáctiletá, je ale o dvě leta starší, mladší čítá as deset let. Byly o půlnoci přistiženy v podezřelém hostinci, nestalo se to po prvé. „Já jsem myčka,“ omlouvá se matka, „čekaly jsme s drhnutím, až hosté odejdou.“ — „Nemáte své dcery tak zavádět!“ —

Mladá venkovanka. Ruce se jí chvějí, oko hledí prosebně, nevinně. Byla včera poslána do Prahy. Musila tu zůstat přes noc, hlídka prohlížela hospodské noclehy a sebrala bezvýkaznou. Děvče neví, odkud je nebo kam vlastně přísluší. V strachu nad tím jmenuje svou kmotru i kmotra, vypravuje co možná nejvíc a s patrnou ochotou, vypravovala by ještě víc — nu, odbude si to strachem. —

Židák, jenž se byl dříve již vtíral, je nyní přivolán. Lpí na něm výdatné podezření, že překupuje věci eráru náležející. Stále se kloní, stále se dušuje, stále odpovídá jen: „Ich bin unschuldig.“ —

Volají opět nová jmena do čekárny. Jedno zas jmeno ženské; odpověď z čekárny zní, že volaná „pomáhá dole v kuchyni“. Zato přijdou jiní. Elegantní človíček, přistižený v kavárně při krádeži svrchníků, pět kluků, „neumytých andělů“, chycených, ani vespólnou pomocí vybírali ouhoře a sardely před kupeckými krámy, pak člověk na pohled nádeník, kterého byl strážník před několika dny soudu dodal a nyní náhle již zas na ulici spatřil. „Pan rada mně řek, že budu vyšetřován na frajfusu,“ praví nově zatknutý.

Vtom se otevrou dveře čekárny a do síně vklouzne zas ono děvče šestnáctileté, starší dcera matky myčky. Je nějak cele změněna; nyní přichází bosa a v pouhé spodničce, dřív byla obuta a dosti slušně oděna. Jde k úředníku, který je dřív byl vyslychal, líbá mu ruku a prosí o nějaké šaty a botky pro tu zimu. Ostatní, zdejších věcí již znalé, byly jí v čekárně řekly, že půjde postrkem, a poradily, jak by ještě něčeho tu získati mohla. V pěti minutách byly tam venku daly směr celému jejímu budoucímu životu.

V nedělním klidu

Je nedělní odpůldne, venku v Bartolomějské ulici ticho a také zde uvnitř, na dvoře policejní budovy ticho sváteční. Stráž u vchodu dlouhou chvílí pozivuje a choulí se v klubko. Jen někdy zazní nějaký domácí krok dvorem, pohodlný, skoro lenivý, nebo zakrákoře jakoby v polosnu některá ze slepic, které tu pilně klubají po zdech i mezi kameny. Kuří ta osada je zde hlavním konsumentem všelikých lidských parazitů — „broučků“, jak jim říkají nevolní držitelé jich.

Zajdém nejdřív tam, kde kuří osadníci nejraději se zdržují a nejpilněji klubou. Je to stavení již zmíněné, kde v prvním patře nalezají se separace policie státní, v přízemí pak dvě separace obecní, pověstná „trojka“ a naproti „mužskému“ tomu „květu“ naší společnosti hned květ ženský, rovněž pověstná „čtverka“.

Klíč se několikráte otočí, závora spadne a dvěře „trojky“ se odevrou. Hustý, žlutý oblak dýmu a puchu vyrazí ven a zaráží nám dech, uvnitř je čirá tma, hledíme tam jako do nejtemnějšího sklepení. Přemáháme svou ošklivost, podychujeme jen krkavě a napolo, ale vejdem přece dovnitř. Popojdem as dva kroky. „Neračte dál, udeříte se sic o pryčnu!“ zní to za námi a zastavuje nás.

Rozhlížíme se kolem a hledíme trochu proniknout to umělé šero. Okno je skoro celé zabeďněno, jen uzounkým proužkem vniká sem nad prkennou bednou světlo; paprslek jeho co čtverhranná tenká plocha zabíhá do pozadí, nad ním i pod ním tma, síla jeho zde nevystačuje k boji jen trochu výdatnému. Chvíli to trvá, než oko přivyká a blízkost předmětů alespoň tušit počíná. Nejprv vynikne z tmy bod lesklý, živý, hned vedle něho bod druhý, poznáváme v bodech oči, dle očí se řídíce napolo rozeznáváme, napolo jen tušíme kontury hlavy — kontury celého těla však již nelze stopovat. A o krok dál zas dva body, i opět body, jedny výš, druhé níž, poznáváme, že zde v té lidomorné tůni jsme obklopeni houfem

pozorujících lidí. „Vyjděte ven,“ zní od dveří komando. Jsme tomu komandu, které nám má opatřit pohodlnější pohled na zdejší obyvatele, povděčni, zdá se nám již, jako by zadržovaným dechem krev se nám zarážela, oči se chvěly a v uších zvonilo. Za námi vykulhá a vytřeše se houfec otrhaných, polonahých, bledých a zmrzačených „trojkářů“, nepatrná jen variace, „nové“ vydání oné Falstaffovy chasy, kterou jsme byli již při výslechu „ve fortně“ poznali.

Jeden z nich je přec v šatu lepším, celém. Oulisně se blíží k sprovázejícímu nás ouřadníku a prosí: „Už to tu nevydržím, milostpane, ráčejí mne dát jinam.“

„Není to po prvé, co jste byl tak nestoudně hrubý k strážníkovi, — svůj trest si musíte odbýt!“

Malá postava belhavá tlačí se kolem zdi do pozadí chodby.

„Kampak — kam?“

„Prosím ponížene, dali mně kazajku k vypálení do pece, mám v ní dva krejcary.“

„Chcete snad hrát ‚ode zdi‘? Však vám ty dva krejcary nikdo nevezme.“

„Ale já tam mám taky chlebovou kůrku.“

„Nechte ji tam taky, svůj chléb jste dnes už dostali. A teď zas všichni zpátky!“

Chvějící se těla tlačí se mezi veřeji, dvěře se hřmotně zase zaráží, klíč zaharaší a trojkáři jsou ponecháni zas tmě a samotě.

Divné myšlenky kolují nám hlavou. Je toho právě třeba, aby lidé, třeba nečistí, přece obyčejně zároveň více méně churaví, nebo alespoň vlastním nepořádkem nebo bídou zmoření, byli strkáni do takových psinců? Možno i, že je působivým trestem ponechatí někoho v místnosti tmavé; ano třeba tmavé, jen ale probůh takové, aby tam alespoň hrst zdravého vzduchu vniknouti mohla, vždyť právo na vzduch nemůže se přec rušit nikdy! Možno také, že daleká většina „trojku“ plnicích zvyklá je i v pobytu svém mimo vězení nečistotě nejvyšší, nedostatku vzduchu i světla, — má být ale vězení právě obrazem nejbídnějších peleší? Tyto středověké vazby převzala policie naše tak, jak je zůstavila policie státní,

je již nejvyšší čas, aby se policie naše emancipovala z místností těch zděděných, v nichž je beztoho sama jakoby ve vazbě! —

Mezitím se otevřely dvěře protější „čtverky“. Okno není zde tak důkladně zabeďněno jako ve vězení dřívějším, prostoru proniká oko volně. Mimo dvě dřevěné holé pryčny nelze tu ovšem ničeho pozorovati, co by vypadalo jako nářadí, avšak i vzduch je zde volnější, čistší.

„Čtverka“ je právě velmi chudě obydlena, na každé pryčně leží po jedné ženské, schoulené v klubko, pečlivě v šaty obalené. Pohnuly se a vztýčují na svém loži. Jedna z nich, starší, pozdravuje s pitomým úsměvem, úsměv ten z její tváře ani nezmizí. „Sotva ji pustíme, najdou ji strážníci opilou ležet na ulici; tady alespoň na okamžik přichází k sobě,“ sděluje se nám, a stařena přikyvuje hlavou a usmívá se.

„A vy — co vy? Musíte se po každé nahoře v separaci prát?“

„Já se neperu, já neublížím žádnému,“ pláče mladá ženská příjemné tváře a urovnává si šaty. „Sesypou se vždycky na mne jako vosy.“

„Vždycky jsou všichni svědci proti vám a říkají, že se perete!“

„Když ony mne perou, musím se bránit! Mám hlavu jako podebranou, jak mne tahaly za vlasy,“ a ohmatává si hlavu.

„Seberte se a půjdete zas nahoru.“

Dívčice se loudavě sbírá. „Ale prosím, milostpane, jen ne zas k těm, tloukly by mne zas!“

„Vždyť je dobře.“ Dvěře se zavrou a uvnitř zůstává opilstvím zpitomělá stařena úplně samotna. Je jí to as lhostejno.

„Jděte napřed nahoru a počkejte tam na chodbě,“ velí se dívčici. Tato se ubírá k točným schodům, v protějším koutě dvora se nalezajícím. My zabočujeme hned vlevo k schodům hlavním, u jejichž paty jsou okované dvěře dvou vězení pro mužské určených. Blížíme se jedném z nich. Vzdor jich síle proniká jimi přec hlasitý hovor a smích. Jakmile klíč zaračotal v zámku, utichl hluk uvnitř. Dvěře se otevřely, vchá-

zíme do prostranné, temné síně vysoko klenuté. Podlaha je skluzká, blátivá, stěny pošmurné vypadají ještě černěji než podlaha ta; vypadá to zde jako v chlévě, a také vzduch je dle toho. Zde by časté bílení ovšem málo pomohlo, obyčejní obyvatelé místností těch, z nichž mnohý z dvanácti měsíců ročních pravidelně devět zde stráví, nevytrpěli by as urážející bělost a postarali by se za den o takové ztemnění jí, v jakém je jim jedině volno. Síně je naplněna vězni, mámeť svátky a opatrná policie sebrala známé jí zloděje, aby na plných trzích neurychlovali oběh peněz způsobem svým. Zde stojí v skupení pohromadě, tam vstávají z dlouhých, podél tří stěn se táhnoucích pryčů, všichni jsou se šatu svrchního svlečení a jen tak v obleku „domácím“. Jeden spáček se neprobudil, soudruh jeho upozorňuje ho přátelsky výdatným kopnutím, že obdrželi návštěvu.

Dívají se na nás s drzou zvědavostí, v očích jejich je divoká, nebezpečná přívětivost a na tvářích, z nichž se nám zdají mnohé z ulic pražských známy, hraje polotajený úsměv, svědčící, že byli se právě dobře bavili. Zde nemají nikdy dlouhé chvíle, zde je stálé škádlení a stálý žert, stálé vypravování a povídání, vyměňování zkušeností a příhod, lží a výmyslů. Každý se snaží, aby přispěl něčím, a když vypravuje, aby vzbudil všeobecný smích. Rázu těch řečí může se každý domyslit, divoký, předivoký humor. Nechť to nikoho nemýlí! Jako v místech takových neukane žádná slza, aby v ní nebylo trpkého vzteku, takž tu nezazní také žádný smích, aby se v něm tajně nechvěla uvědomělá či neuvědomělá zoufalost. Ta kobka humoru, v níž se divokou honbou baví a v jejímž prismatickém sloupení divoká obrazotvornost skokem se láme, ta je velmi špatně ovržena, při mocnější ráně spadá malta s celých stěn a zašklebí se na tebe zoufalost života nebo zoufalost uvědomělé vlastní zpustlosti!

Zůstavme je zábavě jich a podívejme se přes dvůr do společenského vězení ženského. Točitými schůdky vycházíme na prostrannou chodbu. Z chodby té vychází se také do visitační síně domácího lékaře a kvůli vězňům, kteří zde denně na prohlídku čekati musí, jsou tu podél stěn postaveny lavice.

Na jedné z nich usedlo si děvče před chvílí z „čtverky“ propuštěné. Jakmile bylo spatřilo předcházející nám klíčnky, zakrývá si tvář a dává se znovu do pláče.

„Pojďte zas do šestnáctky, ale ať je ticho!“

„Já nechci — budou mne zas tlouct!“

„Však nebudou, jen nezačínajte vy!“

Závory spadnou a vcházíme dovnitř.

„Jdou přec honem a zavřou, vždyť sem táhne zima!“ skuhrá starý hlas ženské z kteréhos koutu jizby.

Úředník uvádí plačící děvče a má důtklivou řeč ke všem, propletenou napomínáním i připomínkami na možné „posty“. Mezitím můžem se rozhlédnout po přítomných. Je tu rozloženo po dvou dlouhých a širokých pryčnách as třicet ženských, většinou mladých; některé z nich jsou pouhými ještě dětmi. Všechny skvějí se oblekem taktéž jen polovičatým, domácím, jenž u ženštin vypadá ovšem vždy ještě polovičatěji. Žádná nevstala snad „na přivítanou“; některé leží klidně dál, některé sedí schouleny; as dvě neb tři přikrývají si stydlivě obličej, jiné zas, vědomy jisker svých očí, usmívají se co nejkoketněji — ženská koketnost nevybírání ani času ani místa. U kamen, z chodby topených, vyhřívají se tři statné postavy, jimž nejspíš ostatní slabší ustoupiti musely. Na zemi v koutě choulí se dvě staré cigánky, na pryčnách jich vedle sebe nevytrpěly. „Několik dek, milostpáni, je strašná zima, až mi kosti láme,“ prosí jedna. — „Vždyť jste byly nalezeny za noci v domě u vrat a na holé zemi — to jste nechtěly dek?“ táže se ouředník zpět cigánek, nalezených při slídění v jednom domě. „Mlčte, pošlu vám nějaké příkrývky.“

Na samém krajíčku pryčen sedí stará žena a suché její ruce drží růženec. Vlasy její jsou již sněhobílé, obličej je pln dobroty, modré oči její dívají se bázlivě po příchozích.

„Proč je ta stařena zde?“

„Je právě po nemoci. Byla ve Všeobecné nemocnici a kvůli tomu, aby se vědělo, kdo za ni tam platit má, dali nám ji sem, musíme zjistit její příslušenství.“

„A to musí ona do vězení?“

„Co máme my zde s ní dělat, když nám ji sem pošlou!?“

„Ano — prosím ale, pánové, pojďme již!“

Po nemoci se stařenou nevinnou do vězení! Ba — kam také s tou chudobou! Vždyť státní humánní ústav, nemocnice Všeobecná, nemůže chudé stařeně věřit na slovo, odkudže je. Bohatého by posadili kvůli „zjištění“ do fiakru, chudou rekonvalescentku pošlou do vězení — —

Učinili jsme několik kvapných kroků, jsme na rohu pyšné Ferdinandovy třídy. Je nedělní odpůldne, drahé ekypáže hrčí kolem nás a před námi šustí smějící se dámy v těžkém hedvábí.

IX

Na Fišpánce

Zrovna pod Slovanským vrchem stojí v úzké uličce dvoupatrový, bílý a čistý dům. Ulička je tichá, dům ještě tišší. Okna se lesknou čistotou, jsou ale zavřena a uvnitř přemřížována, u domovních dveří je silné, zarudlé zvonítko, od domu táhne se na kus cesty vysoká, slepá zeď, přes niž jen málokdy přenikne hlasnější zvuk. Dříve zde byl ruch továrny na úpravu kostice a lid posud říká budově „Fišpánka“; místo ruchu továrního ale již dávno rozestřen zde klid klášterský, ba kdyby nebylo na zdi rudého nápisu „Městská věznice“, myslil bys skutečně, že tu klášter. Ale zazvoň jen beze všech přehnaných vězeňských myšlének, naše městská věznice je ústavem čistě, opravdově humanitním.

Vešli jsme a vidíme malý, o sobě uzavřený svět, souvisící ovšem zvláštním druhem obyvatelů svých se zevnějším životem pražským, s temnými stránkami jeho, s jeho bídou a chudobou, zpustlostí i neštěstím až příliš těsně. Dvakráte denně odvírá se fortna, aby přijala novou dávku z ústředního policejního ředitelstva a zároveň aby vypouštěla těch, kteří rádi nerádi opouštějí zas místo to. A kolikrátkoli zavrznou za dne ještě veřejně její, děje se to vždy, aby vpustila návštěvu nějakou dobročinnou, lékaře, kněze učitele, humánního městského dozorce, skromné některé děvče, které se stará o vycho-

vání nalezajících se zde opuštěných dětí, bohatou některou šlechtičnu, která přichází vyhledat almužny potřebných a poznávat, jak sama je šťastna.

Fišpánka je vlastně útulkem bídy „do Prahy příslušné“, avšak kdož může vždy bídu dle „příslušnosti“ dělit! Sem přichází ta rozedraná nahota, za kterou se samy ulice pražské stydět musí, aby byla obalena v milosrdný kabát a prádlo, sukni a střevíc. Mnohý odchází vděčen, mnohý dnes propuštěn je tu pozejtří zas, prodal a probil darovaný mu šat a je zas nazší než nahota sama. Nepřístupen domluvě drze odmítá každé napomenutí. „Nepotřebuju vašeho kázání, šaty mně musíte dát, kdybych je desetkrát prodal,“ slyšíš zde v ustrnutí. Nezbyvá konečně než „prozatímně ho zde přechovat“, než rozhodne se o přijetí jeho do káznice.

Sem přicházejí osoby k prozatímnímu přechování, než se zjistí příslušnost jich. Sem přicházejí policejní hnanci, aby těla jejich byla v zdejších lázních, šaty jejich ve zdejších pecích, „roztopených určitou váhou uhlí“, vyčištěny, aby byli ve zdejší nemocnici léčeni a hojeni, jsou-li nemocni, ve zdejší kuchyni posilněni, jsou-li hladem zeslabeni. Sem musí se umístit, kdo neměl peněz na zapravení nájemného a domácím pánem jedním na ulici vyhozen, ostatními domácími na ulici nechán byl. Někdy je ta výpomoc blahodatna, někdy je vyhozena, přec ale ve velkém městě nutna. Mnohému se to válí zcela příjemně na pryčnách věznice, ani ho nenapadne, aby sám se staral o byt nový pro rodinu svou; konečně vyhledali mu byt jiní, dali mu značný příspěvek na nájemné — za půl roku spí zase pod širým nebem. Sem přichází nešťastná, prací zchromělá matka, již přijali i s dětmi jejími, četnými a malými jako kuželky, aby bolest vyschlých její prsou, pronikavý nářek hladových její robátek nezahnal ji na zábradlí mostecké. Muž je snad mrtev, snad leží zoufale dlouho již v nemocnici, snad pyká v některé celi káznické zločinu, jehož se dopustil třeba kvůli chlebu pro ženu svou, a žena jeho pomáhá zde při lehké práci domácí, má pro sebe i pro své zatím teplý, světlý a čistý byt, dost chleba, vařiva, ano i masa. Ovšem malé děti potřebují stravy jiné, ale mléka,

krupice atd. dodají dobročinní lidé; dnes přijde dobroditelka, aby nejmladšímu přinesla úplné šatičky, jež byla sama ušila, zejtra přijde druhá, aby většího taktéž oblékla a pak ho s dovolením správcovým odvedla do opatrovny nebo jiné některé školky, kdež se dítě pobaví, kdež si pohraje s jinými dětmi a hravě se něčemu přiučí. Odtud neodnesou sobě děti citů trpkých, neznají a nepoznají, že jsou ve „věznici“. Poslechněte je u dveří jich jizby, jak pod dohledem matčiným si vypravují, jak se rozesmějí zvonkovými svými hlásky; zajděte za nimi a za knězem jejich do zdejší malé školky, stojí tu ještě od vánoc velký smrk, na něm je plno cukrovinek pro ty, které dobře odpovídají a jsou hodny, a zde, při stromku tom, je každé dítě hodné. Po nějakém čase přece se zas matka odtud vybaví, šťastně přežila zde dobu nejnebezpečnější, našla dobrodince, kteří řídí kroky její dál, odnáší s sebou vědomí, že nebyla opuštěna. Takové vědomí dodává zdraví i lásky. Kéž by obec naše mohla v pomoc svou zahrnout bídu veškerou!

Sem přicházejí také děti porůznu na ulicích nalezené, aby se taktéž zjistilo příslušenství jich. U velmi mnohých se to nezdaří, patří pak již jen „pánubohu“. Menší z nich dají se k soukromníkům nebo do dobročinných ústavů na vychování, větší hledí se dostat někam do učení. Jedno i druhé mívá velkou svou obtíž, „Fišpánka“ nezní našemu lidu lákavě, předsudek ubíjí i nebohé děti; mnohá matka bojí se o dítě své, zví-li jen, že na školské škamně sedělo vedle něho dítě z „Fišpánky“, mnohý mistr také vskutku nepochodil s učedníkem odtud vzatým, neboť opuštěné mládeže ujímá se někdy dozralá zpustlost dřív než kdos jiný, dítě naučilo se snad již nestálosti, lenosti, nespolehlivosti. Avšak rovněž často přišla pomoc ještě včas a zachránila společenstvu mnohý platný život.

S humánní tendencí obezřetným a pilným mužem řízeného ústavu souhlasí celá tvářnost ústavu. Nevalně rozsáhlé místnosti budovy, skládající se z dvoupatrového domu průčelního a dvou nazad v pravém úhlu vybíhajících křídel, jsou vzorem čistoty. Na dlážděném dvoře je jako v síni, chodby, schodoví

a pavlány skvějí se bělostí. Projdeš zdejším ohnivým i lázeňským „očistcem“, prostrannou, z dvou jizeb se skládající nemocnicí pro mužské a v druhém patře rovněž velkou nemocnicí pro ženské, aniž bys zpozoroval vězeňského nedostatku světla a vzduchu, aniž by tě zarazil puch neb nějaký jiný nepříjemný dojem. Ba totéž lze říci i o zdejším velkém „prádle“, kdež „bydlící“ zde zdravé ženské obstarávají nejen prádlo pro domácí, nýbrž i pro vojsko, pro pražskou obecní stráž a pro naše hasiče. Vězení sama jsou zcela bytelna. Dvěře se odevrou bez rachocení klíčů a padajících spon, zcela jako v bytech jiných, podlaha je čista, na kamnech lesknoucí se nářadí v pořádku složeno, na pryčnách slámníky a pokrývky vysoko v kout nastlány, obyvatelé zanášejí se buď přiměřenou nějakou prací nebo se klidně baví.

Jen jedna malá jizba je v přízemí, která činí jakous výminku. Jizbě té říkají v místním podřečí zdejším „štokhauz“, a vkročíme-li tam poodevřenými dveřmi ze dvora, naleznem tu společnost několika pánů, s kterými nebylo právě lze jinde neb vůbec vydržet. Nevypadá to zde skvěle, přece ale značně líp co do čistoty, vzduchu i světla než v separacích policejní budovy ústřední. Některý z těch pánů postí se zde, jiný má za trest na tvrdé pryčně „jen jednu pokrývku“, totiž svou vlastní kůži, — ale bavili se před naším příchodem dosti hlasitě a dívají se mrzutě na nás, že jsme je vytrhli. A sotva přivíráme zas dvěře, slyšíme za sebou hlas pobízející: „Nu, povídej dál!“ —

X

Strážnice

Jde sice k večerním hodinám, uvnitř strážnice je ale ještě dosti světlo. Kdož nebyl v Arkadii — chci říci, kdož neví, jak taková „okresní“ strážnice vypadá! Popis by byl opis toho, co tisíce znají. Psací stůl se židlí, dlouhý stůl s lavicemi, pryčna, kamna, čtyry holé stěny, několik pozivujících obličejů, toť vše nářadí, jsme s popisem hotovi.

Jeden strážník studuje za dlouhým stolem novou, právě vyšlou „instrukci“. Převrací listy sem a tam, přemýšlí, který § vypadá jako kudrlinka, který jako vojenský cop z doby černých bankocetlí a který jako rozumná odpověď na rozumnou otázku. A když ho studování chvilkou omrzí, dívá se na vazbu a přesvědčuje se, zdali zadní stranou knihy bubnuje se právě tak dobře na stůl jako přední. Druhý strážník kouří a s hlubokou opravdovostí dívá se do každého vybafnutého chumáče; někdy je s ním patrně spokojen a popřává mu klidného rozvoje, někdy, když se chumáč nehýbe, foukne pohrdlivě do něho — hledej si ve vesmíru místo! Třetí klečí u kamen a peče si brambory; dívá se na ně s nadšením poetickým, lyrické myšlenky o libé jich vůni pohrávají si v jeho vousaté tváři — kdyby uměl verše psát, napsal by na brambory ódu. Čtvrtý a pátý leží na pryčně a filosofují, ale němě. Nejspíš rozebírají otázku: „Co je strážník?“ Odpověď bude: „Strážník je člověk, který za osm dní jen čtyry noci spí — totiž když nikde nehoří nebo když nedávají v německém kasinu večeri některému ministrovi.“ Pak si blaženě zdřímnou.

Je ticho a nadstrážník může u svého psacího stolku zcela klidně pracovat; rubrikuje knihu, totiž linkuje ji. V obličejí jeho je vidět, že není pranic pyšen na svou hodnost, kterou ve sboru sdílí ještě s patnácti soudruhy, a ještě méně že ho povznáší vědomí, že má o celých pět nováků denně víc než strážník jiný. Zato musí každý druhý den na stráž, musí zapisovat dějiny dne a jmena policejně historických osobností, kdy, kde, která, kým a proč byla dána za latě, jednu zprávu musí dát dotýčnému komisařství, druhou musí dát svému šikovateli, aby ji tento dal veliteli, aby ji tento dal do ústředního úřadu, aby ji tento prohlíd, prosoudil atd., — a přece není pranic pyšný, a liší-li ho něco od ostatních, je to jen pohodlná domácí kazajka — vždyť ani nesmí ven, proč by nebyl trochu tak po domácku!

Dvěře se odevrou, přistrká se chlap otrhaný, opilý. Za ním vejde strážník. „Salutuje a raportuje“, že chlap tentočky pro toulání, bezvýkaznost a neslušnou opici. Nadstrážník chlapa prohlídne, aby zapsal, co měl tento u sebe. Po nejdůkladnější

prohlídce nenašlo se nic než několik kousků provázků. Provázky letí do kouta a chlap se kutálí ven za latě.

„To je divno, ještě jsem u žádného z nich nenašel jiného zboží než provázky — copak s nimi dělají!“ podotýká nadstrážník. Ale nečeká odpovědi, zanáší jméno tulákovo z paměti do knihy, nepotřebovalť se ho ani více na jméno zeptat. Také otázka jeho olympický zde panující klid ani na okamžik nepřerušila. Jeden z filosofů na pryčně hodil rukou za hlavu, druhý se převalil, kuřák bafnul dvakrát po sobě, student obrátil list a přítel opečené přírody podává přibylému strážníku rozloupnutý brambor. „Moučňák,“ chválí přibylý, spolkne brambor, salutuje a jde zas.

Za chvíli se odevrou dvěře znovu. Jiný strážník přivádí as šestileté děvčátko. Její široká mošna je nabitá školskými knihami, její široké tvářičky jsou polity slzami. Toulá se už od rána a nemůže trefit domů. Ptají se jí na jméno, děvče si kousá prstíček, ptají se jí na jiné věci, děvče jim konečně sdělí, že má hlad. Strážníci sáhají do kapsy a skládají se po krejcaru. Kuřák vzal čapku a jde pro polívku a jablka. Jeden z filosofů rozestřel plášť, posadí holčičku na něj a domlouvá jí, aby neplakala, maminka že přijde hned. Pecnář olupuje jí a ofukuje zemčata, děvčátko se nají a usne. V strážnici chovají se ještě tišej než dřív.

Přijde třetí strážník a oznamuje, že v ulici je kanál trochu pobořen. Jeden z filosofů musí do obecního dvoru, aby dali na kanál několik sbitých prken, kterémuž instrumentu říkají v pražské úřední češtině „fusštáf“. Přijde čtvrtý, pátý a šestý a každý oznamuje něco jiného. Vozka pana N. „jel proti pořádku“, fiakr č. vezl hosty a kouřil, dům č. pop. . . . má děravý žlab, voda teče na obecnstvo a obecnstvo „přes to bručí“.

Mezitím byl večer valně pokročil, strážnice se byla již dlouho plynem ozářila. Tu, již k desáté hodině, přiběhne matka ztracené holčičky, celá uběhaná a uplakaná. Spatří své spící dítě a běží k němu. Holčička se probudila dotknutím matčiným. Matka chce jí vyhubovat, ale nejde to. Odchází s dítětem, ani se neporoučela.

Znenáhla byli se strážníci venku sešli k hlídkám, a když sem přicházejí nyní, přicházejí po dvou. Jedna hlídka přivádí otrhance, který si byl vybral některý kout ulice k skvostnému noclehu, „ať to stojí co chce“. Druhá oznamuje několik hostinců, kde po dvanácté ještě dali žíznivým pít, což se pořád ještě dovolit nemůže. Třetí přivádí tulačku ženu.

„Už jsem tu,“ hlásí se tulačka hned u dveří.

Nadstrážník podívá se na ni. „Vy . . . ová jste tu zas?“

„Nedělají žádné řeči,“ míní tulačka, „dají mě za katr a ráno jdu do derendy (direkce), když to jinak mít nechtějí . . .“

Přání jejímu se vyhová.

Je znovu ticho. Pryčna se hezky plní, filosofie slaví své vítězství.

1869

I

V odlehlejší kraji Nového Města pražského, mezi budovami soukromými, vypíná se budova zvláště mohutná, rakouským orlem vyznačená. Sto mdlých, neodstranitelným prachem pokrytých oken řadí se ve dvou frontách v patru nad patrem, až obrovsky vysoko vzhůru nad stlačené okolí. *Zastavárna* to, pražský náš „lombard“, „amt“, jak lid říká. Dům okamžité pomoci pro ty, kteří by z náhlé či nalehavé nouze museli se jinak s věcí jim drahou rozloučiti navždy, ústav humánní, chránící chudinu, aby pro haléř nemusela židovským rukoum za groš prodat hned věc potřebnou.

Tisíce lidí den co den sem přikvapí, v chvatu tam i v chvatu zpět, spěch a život jako před oulem! A jako když se blížíš pařížskému hřbitovu a vždy četnější „marbriers“, krámy se smutečnými věnci a krámy s rakvemi, již bezprostřední sousedství hřbitova ti naznačují, tak zde krámy hokynářské jsou pokryty všelikými škatulkami, rakvičkami to, v nichž menší zástavy držmat budou až do svého zmrtvýchvstání — o licitaci. A když vejdeš dovnitř, oblak nejjemnější práchniviny zalehne ti plíce a čich naplní se ihned čpavým zápachem zpoceného prádla. Toť nemedová vůně z toho, co chudé včely nanesly.

Nejvíce toho nanášejí v dobách činžovních, před svátky, v čas masopostní; vše, co není příliš objemné, se zde přijímá, ať to již přináší bída či lehkomyšlnost, — jen zrcadla ne, ač by se zde právě ta lehkomyšlnost pak v nich zhlížeti mohla. Avšak — vždyť ta budova sama již je obrovským zrcadlem! Prapodivných, zrovna kantorských hříček užívá osud! Když jsem vstoupil kdys do filiální zastavárny v Quartier latin, dříve *kasárna grisetek*, usmál jsem se; když jsem navštívil „Monte di Pietà“, zastavárnu benátskou, druhdy *skvostný*

palác hrdé Kateřiny Cornary, jižto krása povznesla až na trůn cyperský, zadumal jsem se — a máme toho zatím také v Praze dost k zadumání i pousmání: dříve sídlila pražská zastavárna v bývalé „redutě“, nyní sídlí v bývalém divadle — českém!

Pražská zastavárna pochází z roku 1745. V Praze ovšem nebyl humánní taký ústav vymyšlen, vymyslíl jej kys mnich minorita, „Barnabas“ klášterským jmenem svým, a to v „italském Norimberku“, jakž malou Perugiu nazývají. Pak se rozšířil po Lombardsku a co „lombard“ vyvandroval pak za bojů guelfů a ghibellinů ven do světa, první štaci zaraziv zas v Norimberku pravém. Ale byť ne vymyšlen, zdokonalen, při nehrubých prostředcích až na uznání hodnou výši přiveden byl přece jen u nás. Kdo viděl podobné ústavy ve městech jiných, smekne klobouk před Prahou. Dříve nezdravý, temný a plesnivý chlív, nebezpečný v každém ohledu, síně bezpečné žitniště pro zloděje, stropy hrozící sesutím — nyní palác světlý, síně prostranné, obnovené, čisté, všude bezpečí. Dříve manipulace těžká, copatá, nehybná — nyní výprava hravá, pořádek vzorný, telegraf do všech pater, mluvní roury do všech oddílů, doprava zástav do skladů a z nich pomocí strojů a průlomů. Dříve práce někdy až do hodiny s půlnoci, čekající lid musí kupovat a pálit svíčky, policie sbírá lidi domů pak s „podezřelými“ balíky se vracející — nyní nejdelší, nejnamáhavější práce do zimního soumraku. Dříve věčná nouze o peníze, věčný spěch až k přenáhlené licitaci — nyní vydupaný kapitál, peníze obecenstva v součinnosti, malé půjčky i výš než cena zástavy, náhrada do jisté míry za věci zkažené, humánní připomenutí na úroky, na propadnutí atd.

Pražský ředitel jednal co muž, jakých bychom sobě přáli i jinde v úřadech, jeho činnost není „úřad“, je činná humanost k obecenstvu. Zato se mu přihodilo něco, co rakouským úředníkům nehrozívá: lidé ho upřímně jmenují „otcem chudých“. Přihlížel jsem právě co nezvaný host na manipulaci „se šatstvem“, když ředitel vešel, i rozhlídl jsem se rychle po obecenstvu: většina ho znala, po tvářích rozhostil se úsměv, oči hrály pozdravem — příjemné teplo! A měl také ihned

dost příležitosti, aby zasahoval mocí svou: stařence povolil dát na bavlněný šáteček zlatku, chudé ženě dal vyplatit za zástavu moly sežranou náhradu dvou zlatých, jiné ženě vyrval propadlé již cejchy zpod paličky licitátorovy atd.

Ovšem — bez překážek to při reorganisaci nešlo, spečený byrokratický cop potřebuje ostrých nůžek. Tak na př. nelíbilo se, že ředitel dovolil, aby zastavující mohli podržet klobouky a čepice na hlavě; líp prý, aby ten, kdož má plné ruce zástav, hmoždil se ještě také držením čepice, by zloděj mezitím pohodlněji mohl mu kapsy prohledat, — jen když vážnost před perem za uchem netrpí! Avšak ředitel přitisk nůžky, cop odletěl, zbyly jen odstávající štětiny, jako jsou: ouřadník češtinu drmolící, že mu jen těžko rozumět, většinou německy psané lístky zástavní, ač „strany“ jsou skoro vesměs české, abreviatury na lístku takovém, že jich písař za minutu už sám nepřečte, atd.

II

Co už ten staříčkový, kašlavý vrátný viděl mezi dveřmi svými a protější markytánkou prolítnout lidí! Kolem sloupů průjezdu po hlavním schodišti vystupuje a sestupuje to četně jako po žebříku Jakobovu — jenže ne samí andělé: leda andělé pochybné existence, jichž oči jsou smělostí svou podezřelé, i kdybychom se nebyli do nich již na Příkopech za soumraku koukli, jichž frizura zrovna rozpustilá, šátek se šíje do týlu spadlý čirá lehkomyšlnost, šat patrně jen toaleta prozatímní. Pak chudé, řádné ženy, pak třepetající se stařenky, sotva že lezoucí, pak sluhové důstojníctví atd. atd.

Zde u sloupu obléká muž vyplacený právě kabát; kabát má od dlouhého povalování samý záhyb, žena mužova záhyby ty rukou po zádech žehlí, natahuje šosy a bručí. Dvě děvčátka vedle čtou poznámky na zadní straně zástavního lístku obsažené, a čtou je s takovou naivní opravdovostí jakoby nějaký kus ze školské své čítanky. Mladá, hezká švadlenka rozestírá zimní plášť, na jehož výplatu dlouho šetřila; drží jej proti světlu, zda moli jejímu pokladu, na nějž

zajisté po celé leto myslila, neublížili, pak zkoumá jeho formu, o mnoho-li vyšla z módy, a obličej její zůstává zakaboněný. S veselým chechtem sbíhají dvě dívčice přes schody. Nesou uzlíček zpět, nedostaly naň ničeho, přec jsou vesely. „Podívej se, teď mi hrozí!“ poškubává jedna druhou, obě se ohlédnou po nahoře stojícím praktikantovi, jehož byly půvaby jich vylákaly za nimi, zasmějí se ještě jednou a pak vyběhnou. Služka prohlíží na schodech černý, zlatem vyšíváný slečnin „bašlyk“, jenž vloni zahájiv módu, ihned se pak odebral na zasloužený odpočinek. Kolem nás kráčí nějaká ženština — odvrací obličej — kde jen jsme ten obličej už viděli! Patrně prostý ten šat je jen toaleta zastavárni — přemýšlíme, nemůžeme ale obraz doplnit —

Vejdeme do „velkých“ síní. V první síni je as sto ve dva houfce rozdělených lidí. Tisknou se železným točným zábradlím, jež udržuje přísné „queue“, k prkenné žluté pažbě, v níž okna a nad nimi nápisy. Jedni tisknou se ke kase, kde se úroky platí a za staré zástavní lístky nové obdrží, druzí ke kase, kde se šatstvo vyplácí. Zde dostanou marku a s tou jdou do síně hned vedlejší, kde stojí dlouhé lavice pro ně, aby vyčkali, než vyvolané jméno přivolá je ke dlouhému stolu, na němž se balíček jejich otevře, obsah se zástavní cedulkou kus po kusu srovná, cedulka na jehlu napíchne a zástava propustí. To netrvá dlouho. Vyplacené lístky vandrovaly v kovovém košíčku po drátech mžikem vzhůru někam do třetího patra, tam vyndal magacinář z dlouhých dřevěných katakomb zástavy a mžikem již sletěly v pytlech širokou dřevěnou dutí dolů. Pytel se prázdní za pytlem — vtom náhlá přestávka, vydávání vážne na čtvrt hodinu — přijelť „omnibus“ malostranské filiálky; tam na Malé Straně počkají si lidé ještě dýl, musí se tedy nejdřív vypravit zástavy jejich. Arci by za to, co „omnibus“ ročně stojí, mohlo se najmout skladiště hned tam za Vltavou, ano měli k tomu také již místnost pohodlnou, ale musili ji popustit zdarma — německým turnérům. Ti jsou dle náhledu c. kr. instancí něco zcela jiného než obecenstvo a — my s tím konečně souhlasíme.

A zase se vysypá „roh magacínské plnosti“, pytel jde za

pytlem, pak zase překážka. Žena tvrdí, že v balíčku jejím byl také ještě hedvábný jeden šátek. „Snad jste tenkrát zastavovala více věcí najednou?“ táže se úředník — „Ano.“ — „Tedy snad je šátek v jiném balíčku a vy se mýlíte.“ — „Není, ó já se nikdy nemýlím!“ — „Byly to samé vaše věci?“ — — „Byly.“ — „A máte snad náhodou lístky s sebou?“ — „Nemám!“ Telegraf si zahraje, balíky nejbližších čísel slítnou, hned v druhém je šátek, žena se mýlila a musí prozatím bez šátku odejít, ač nechce-li doběhnout pro lístek druhý a vyplatit také ten. Trochu později zase překážka; způsobila ji „fantárka“, která byla mnoho zástav najednou přinesla a jmena spletla. „Bude-li nějaká škoda z toho,“ praví fantárka hrdě, „dejte to jen na můj oučet!“

Ano, dobrá ta paní, za níž vnášejí služky do zastavárny nůši za nůši s novými zástavami, má právo být hrda! Ani byste to o ní neřekli, nenosí se nádherně a není tak pyšna jako žid fantář P., který už jen služku svou posílá; ona sem chodí sama se svěřenými jí věcmi, ale má už dva domy, ačkoli před desíti lety neměla nic než něco těch hadrů. Ale přičinila se a našla, že falešný stud není tak hloupá věc, aby se z něho nemohlo vybírat deset percent. Ano, *deset percent*, vždyť už Boieldieu pravil: „Nic mne nestálo v životě tolik peněz jako falešný stud!“ A pravidelně jí ten stud dodá denně nejméně osmdesát zástav, a byly dny, kdy jich měla paní domácí až tři sta! Těch paniček, „fantárek“, jak lid říká, čili „komisionárek“, jak úřední sloh — ale ne z *falešného* studu! — mluví, je zde šest hlavních a několik vedlejších, které se ale také stanou hlavními, bude-li se svět jen ještě trochu stydět dál.

Deset percent zastavárně a deset percent fantárce dělá již dvacet ze sta — jásej, chudobo a rozpaku! Už se pomýšlelo na opravu, ale nemohlo se učinit nic jiného, než že kvůli ostatnímu obecenstvu přístup dovoluje se fantárkám teprv k jedné hodině odpolední, čímž percenta ovšem se nezmenšují. Pomýšlelo se na zavedení „úředních komisionářů“ s dvěma již percenty, — ale pak by fantárky nosily klenoty snad do zastavárny soukromé, a veřejná zastavárna potřebuje těch deset

percent klenotních, sic nežije! Tak to jde, když stát nemá na humanitu peněz!

Avšak — obraťme se již k některým jednotlivým obrázkům živým a plastickým, jichž má také zastavárna dost!

III

Vpravo od schodů: „Zástava a výplata klenotů“. Uvnitř zařízení jako jinde, žlutě natřená prkenná pažba, několik pohybných oken v ní, kolem železné zábradlí. Takto, poněvadž zde obecenstvo nemá, co by podpisovalo, žádný praprimitivní psací stolek, žádný vyschlý kalamář, žádné na dřívko sřezané péro „k většímu pohodlí obecenstva“ — jako v jiném jednom oddílu.

V železném zábradlí „queue“, jeden vedle druhého, ale ne mnoho vedle sebe, žádná tlačnice. Těch, kteří „klenoty“ zastavují, je poměrně málo, ač mezi „klenoty“ patří také obrazy, úřednické kordy, bambitky a lefaucherky, hodiny nástěnní a nástolní atd. Vsedněm za pažbu a nechme do okénka odhadačova vstupovat obličej za obličejem jakoby do rámce. Odhadač odebírá a cení, váží stříbro na vážkách, zkouší zlato na prubířském kameně, zkoumá brilant zvětšujícím sklem a diktuje. Vedle vyplní se hned lístek, který se k základu přidá, a vyplní lístek druhý, načež se tento i s penězi vydá hned u druhého okna „straně“. Magacinář reviduje ještě jednou obsah škatulek, na nichž obyčejně nápis „pilulky — třikrát denně“ nebo „prášky — dle předpisu“ ukazuje, proč pouť do zastavárny nastala, pak vandruje sbírka do pytlíku a do šuplátka a tamhletou úzkou dutí v koutě dolů do skladu. Odtamtud též se vytahuje, co vyplaceno a v síni vedlejší pak se vydává. Pak tu ještě stolek cenitele druhého, který reviduje základy starší, o co v ceně snad klesly, a nic víc.

Právě přišel přípis policejní, že minulé noci ukradeno někde půl tuctu stříbrných lžic, těžkých — —, vyznamenaných písmenami — —. Všichni si to čtou a vštěpují. Práce jde dál.

V okně se objeví kadet. Úsměv fešný, bezstarostný, jako by chtěl říci: Zcela přirozeno — ani jinak nelze — život ještě dlouhý a dost času na filištínství! V ruce drží zlatý medailon — kadet vždycky zastavuje medailon! Zapomněl vyndat z něho vlasy, honem je teď vymkne.

„Zlatý medailon — dva zlaté — jmeno?“

„XYZ.“ — A XYZ chytne dvě zlatky, zabalí do nich vlasy a zmizí.

Objeví se žena. V škatulce má korály a prstýnek.

„Šnůra korálů a malý zlatý prstýnek — dva zlaté!“

„Prosím s ponížným srdcem, já dostávám na to tři vždycky!“

„Tři? No tři můžem taky ještě dát — tři zlaté! Jmeno.“

Zjeví se slečinka. Stáří as tak třicet, počátek staropanenskosti, ale ještě nepřiznané. Frizura skromna, šat čistý. Na tváři trochu rozpaků a onen podivně smíšený úsměv, který chce být lehkým, který ubezpečuje, že to jen tak a jen nemilou náhodou, přece ale zároveň prosí za šetrnost a za taxaturu co možná nejvyšší — a rychle, nesmírně rychle kyše! Zastavila kávové lžičky — hlasitě si oddechla, odstupujíc od kasíra. Jmeno její bylo „Marý“.

Zamračený muž — mužové jsou zde vždy s obličejem zlostným, opravdovým.

„Stříbrné cylindrovky — zkažené — s puklým sklem — jeden zlatý!“

„I s řetízkem?“

„Řetízek je falešný.“

„Ale já jej koupil přec za pravý!“

„Nemohu za to — jeden zlatý — jmeno?“

„Za zlatku je zde nenechám.“

„Zde jsou. — Cože?“ obrací se cenitel k přistupujícímu magacináři.

„Tyhleto převzaté hodinky nástěnní nemají koleček!“

„Hrome — opravdu! Ošidil nás! Nechal tam jen strunu a tu nechal čouhat krajem ven, myslil jsem, že je všechno v pořádku, — v tom spěchu! Ostatně dvě zlatky — zlatku dostanem v licitaci přec — jaká pomoc! — Kdo dál?“

Stará, neobratná žena, patrně zde neobeznalá. Předloží krásný šperk ženský.

„Zlatý řetízek — šest dukátů, dámské hodinky kotvové ze zlata, jehlice s opálem, dva prsteny s dobrými kameny — čtyřicet zlatých — jmeno?“

Stařena sáhne po lístku a chce odejít.

„Peníze jste si nevzala!“

„Peníze taky tady? No, jen už mne neráčeji ošidit!“ —

Dívčice s kapesními hodinkami.

„Tombašky! Nic!“

Dívčice se „taky-spokojeně“ usměje a vyhne se pod zábradlí, nemá u druhého okna pohledávky. —

Služka s velkou škatulí. Cenitel se usměje a podívav se povrchně diktuje bez další otázky ihned: „Čáko se zlatou portou, zlaté epolety, zlaté portdepé — N. N. — deset zlatých.“ — Včera byla totiž paráda městské pěchoty. —

Žid s celou mošnou stříbrného nářadí. Dlouhé vážení, dlouhé speciální diktování, vtom přikvapí mladý úředník a kývá na cenitele.

„Je zde ta jistá žena, co vám dala falešný dukát do základu!“

„Ta s falešným jmenem — co ji policie nemohla najít?“

„Ano — vyplácí!“

„Cože — vyplácí!? Počkejte trochu!“

Cenitel zavře okno a spěchá za úředníkem do třetí síně.

U jednoho z tamějších oken stojí venkovská stařenka, držící chumáč zlatek v hrsti. Ani nepozoruje, že desaterý oči ji zkoumají.

„Opravdu — ona vyplácí!“ šepce cenitel.

„Zdá se tedy přece poctiva!“

Stařenka zaplatila půjčku i s úroky, teď jí poukazují do síně druhé, že tam dostane svou zástavu. Stařenka tu čeká, cenitel jakoby nic stojí vedle ní. Po několika minutách přinese magacinář vyplacené zástavy, mezi nimi škatulku stařenčinu. Nechá ji naposled. Pak odevře škatulku a praví: „Korály — velký zlatý peníz — dobře?“

„Ano, prosím poníženě, to bude mít dcera zas radost!“

„Vy snad ani nevíte, babičko, že to není velký rakouský dukát,“ podotýká cenitel, „že je to jen pozlacený stříbrňák!“

Stařenka se ulekla. „Ale to není ani snad možná! Vždyť jej moje dcera koupila v Jílovém!“

„Ošidili ji, babičko, je falešný!“

„Opravdu!?“ povzdychla si stařenka. „No to poníženě ruku líbám, to bych byla mohla snadno někoho ošidit!“ a odchází zarmoucená a potřásajíc šedivou hlavou nad ošemetností tohoto světa.

IV

A zasedněm na chvíli za pažbu největší síně, kde se zastavuje „šatstvo“. K šatstvu patří také šicí stroje, cihličky, mosazné hmoždíře, měděnce a železné hrnky, klarinety a trubky atd. Zde jsou dva cenitelé a mají po celý den práci. Venku za pažbou tlačí se sta lidí mezi železnými bradly, zde má také po celém domě, ze síně do síně jako stín se plížící policejní strážník nejspíš co rovnat. Ten strážník se nestřídá, je zde den co den, přesvědčovit se, že dovede rovnat slušně a bez hulákání, — a to je řídká vlastnost u c. kr. policejních strážů!

Zastavování jde rychle. Každý cenitel má dva stoly do čtverhranu sestavené, dvěma okny s obecenstvem korespondující. Cenitel rozestře, prohlédne, odhadne věc, diktuje obsah základu i obnos půjčky dvěma praktikantům, ti vydají hned u sousedního okna (náhrada: jeden krejcar) lístek, na lístek ten o dva kroky dál vydá kasír peníze.

Na půl hodinky zasedněm, půl hodinky to snad vydržíme vzdor tomu, že při rozvinutí leckterého balíčku celý oblak puchu rozletí se na několik sáhů kolem. Za půl hodinky zjeví se mnoho obličejů v rámci cenitelova okna!

Právě dotlačila se nějaká služka. V čistém bílém šatu přinesla letní hedvábný plášť ženský. Cenitel jej obrátil, rozestřel proti světlu a diktuje: „Hedvábný ženský plášť — dva zlaté — jmeno?“

„Ale prosím — dva zlaté — zcela nový plášť — stojí za patnáct zlatých!“

„Proč máte tu módu, samý cvikel, žádný kus pořádné látky — chcete dva zlaté?“ a cenitel podává plášť již zase zpátky.

„No — abych nepřišla s prázdnýma!“ míní děvečka.

Následující žena rozbalila již svůj uzlíček. „Letní kalhoty a dvě vesty — jeden zlatý — jmeno?“ —

Předstoupí stará slečna. Klobouk před třiceti lety moderní, hedvábné kudrlinky se skleněnými perličkami do čela, vyzáblé ruce do polovice „elegantně“ nahé. Rozestírá staré hedvábné šaty, oné měnivě šedivé a do zelena hrající barvy, jaká nyní co „Eau de Nil“ zas as tak po třiceti letech přichází v novou oblibu. Dle celého chování je patrné, že šaty staré slečně už několikrát zde pomohly. —

Chudá žena.

„Dvě grádlové cejchy a čtyry lokte grádlové látky — dva zlaté!“

„Prosím — tři!“

„Třeba deset, kdybych mohl, — nemohu!“

„Ale za tři to stojí!“

„V licitaci jich nedostanem —“

„O já jim to zde nenechám — já mám čest v těle — já to vyplatím —“

„No chcete dva?“ — —

Mladík. Vyndá z kapsy hedvábný lehký šátek a podává jej ceniteli. „Nic!“ rozhoduje tento a šátek jde zas do kapsy.

Hezounká slečinka, červená až po uši. Cenitel otevře obrovskou škatuli a vyndá maličkou hedvábnou mantilku. „Jeden zlatý!“ Praktikant by rád ještě jednou ten obličejek spatřil, ale tvář je už za pažbou, jen malá, růžová ruka podává krejcar. Lehýnké stisknutí — rychlé škubnutí —

Opět služka. „Šest šátků, jedna sukně — jeden zlatý! Zde ten ubrus můžete si vzít zpátky, nestačí k doplnění druhé zlatky!“

Zešlý ženský, dávno nám již známý obličej. Roku 1848 maitressa jistého plukovníka, později maitressa kupce, pak zas „hospodyně starého pána“. Tenkrát hedvábí, pak orleán,

ted' už prostovlasa, s bídným šátkem na těle. Podává slunečník. „Příliš špinavý — nic!“ —

Flašinetář i flašinetářka. Přinesli nástroj svůj i s dřevěným podstavcem. Snad ještě ve vedlejším domě naň hráli, až jej vyplatí, začnou snad zase hned tam. „Deset zlatých!“

Dívčice s „mašinou“ na šití rukaviček. „Jeden zlatý!“ —

Jiné dvě dívčice, plny humoru. Pořád se pošouchují a škubou, oči jim jen hrají. V balíčku mají nějaký starý šátek. „Nic!“ Dívčice odběhnou se smíchem. —

Babička s velkou tažnou harmonikou. Zkoušejí ji cenitel i pomahač, přiběhne pomahač druhého cenitele a také zkouší. Rozsudek: „Nic — je hlucha!“ Ale babička je také hlucha a nemůže pochopit. Když pak přece pochopí a třesoucí ruku po harmonice vztahuje, je v jejím oku tolik malomocného smutku a se rtů jí splyne vzdech slabý, ale tak hluboký, že — —

Mladý žid, začínající fantář. Má as čtyry balíčky a divně to plete a doplňuje do zlatek. Cejcha nestačí — on přidá mužské spodní kalhoty, k černým spodkům přidá fialovou vestu, k pikové vestě ženskou koženou tašku. „Jmeno?“ Pořád „Müller“.

U druhého cenitele byl zatím nával popustil a pod bradly přišoupla si fantářka několik nůší. Její práce potrvá přes hodinu. Fantářka vyndává klidně a pokojně balík za balíkem a kouše jablka. První cenitel ale má nával pořád stejný. Přijímá, rozbaluje, cení, pak on neb pomahač zase zabalují s jistou zručností, která je při všech balíčkách stejná až na ten poslední, zrovna charakteristický cíp, jenž se i s cedulkou příslušnou ušpendlí. Mezitím za námi kasírovo jednotvárné vyvolávání jmen a obnosů, jednotvárné harašení a vrzání velkého kola, vytahujícího tam na konci síně do pytlů nasypané základy vzhůru do skladů, a náš cenitel pořád:

„Tři páry ženských botek — dva zlaté — jmeno?“

„Klarinet s pouzdrem — čtyry zlaté — jmeno?“

„Sukně, kazajka, devět šátků, paletó — jeden zlatý — jmeno?“ —

Malý je jen *licitační* sál, ale živý jako mraveniště a hlučný jako tandlermarkt. Čtverhranný, podlouhlý, na dvou stranách jaksi amfiteatrálně upravený, podiem pro licitátory a na konci podia do oněch dvou stran nízkou stolní pažbou opatřený. As 6000 základů propadne každý měsíc a ty se zde po celý měsíc draží. I nepropadlý základ, ležel-li tři měsíce, můžeš sám určit do licitace — mnoho nevyzískáš výtěžku, ti zde, kteří kupují, chtějí také mít výtěžek, a velký výtěžek, to se rozumí. Zde humanita přestává, odklepává se jí licitátorovou paličkou.

Kupující či licitující obecenstvo je zde měsíc co měsíc, den co den stejné. Znají se a neublíží sobě, — leč někdy, když dva příliš patrně sobě popouštějí, třetí to zpozoruje, mezi ně vjede a v jakémisi nápadu schválnosti všechny nitky přátelství přerve, aby je — za okamžik zase navázal. Arciť, bývalému „chabrusu“, jak se židovským žargonem licitantskému spiknutí říká, učiněn přece konec a nejhorší chabrusáci byli až místodržitelstvími dekrety odstraněni; ale znají se tu přec, znají i vzájemné potřeby, jednoduché: „Nechají mně to, — jo?“ obyčejně dostačí, a koupí-li i někdo mimo svůj obor, vždyť se sejdou pak v zadním pokojíku určitého hostince a odbudou si druhou, tu pravou licitaci.

Znají se tak dobře, že vědí vzájemně i soukromé své poměry. Mají zde v zástolích určitá již místa, jež vzájemně respektují, začínajíc od toho malého, zavalitého obchodníčka s tím pronikavě hřmotným hlasem, který vždy na konci stolu, nahore na něm jako skřítek sedí a nohama pohoupává, přes řadu mužů a žen, mezi nimiž „madam“, která kupuje jen, co se hodí pro „dámy od divadla“, až na druhý konec stolu k obstarožnému veselému židu, s buličkou na lysém čele, dvaceti mosaznými velkými prsteny na rukou a ohnivým citem v srdci k „Filippo“, jejíž chansony ve Pštrosce ani jednou nepřeslechnul. Jsou zde jako doma, pletou punčochy, obdrží v určitém hodinu „svou“ polívku od markytánky, v jinou hodinu viřtle a pivo, a baví se také jako doma a často tak upřímně, že palička musí hodnou chvíli pracovat po stole, než je zase „svoje

slovo“ slyšet. Běda „cizí včele“, která se sem odváží! Jak vejde, už ji zraky zpytují, jak odevře ústa, už pravá jízda o závod, a „včela“ může být ráda, nenechá-li zde všechn svůj med.

Sluha rozbaluje uzlík po uzlíku, praktikant vyvolává. Právě vyndali pěkné hedbávné šaty.

„Bude vojna, bude,“ volá zavalitý, mne ruce a rozkyvuje nohy jako zvon před svátkem.

„Čtyry zlaté!“ volá praktikant a rozestře šaty u něho co prvního.

„Čtyry zlaté — čtyry zlaté deset a deset a deset a ještě deset!“ křičí zavalitý v závratném spěchu, prohlížeje šaty v krajním štepu, pod pážím atd.

„A pět!“ volá madam. „Ukázat!“

„A ještě pět a zase pět!“ zní to pronikavě.

„A deset!“ zahučí mosazný bas z druhého konce. „Sem s tím — co tak dlouho — ukázat!“

„Čtyry zlaté, 65 kr.,“ oznamuje praktikant.

„Ještě jednou podívat!“ křičí zavalitý. Madam vyzdvihne prst, čemuž už praktikant rozumí.

„Čtyry zlaté, 70!“

„Pět zlatých a deset a deset a ještě deset,“ zas zavalitý.

„A pět!“ zas bas. „A pět!“ — „A pět!“ zní to ze všech stran a po notnou chvíli. Naposled teď vyzdvihla madam mlčky prst, praktikant zvěstuje: „7 zl. — Žádný víc?“ Madam praví určitě: „Ne!“ — palička klepne — úředník se ptá: „Kdo platí?“ Madam rozpíná velkou peněžní tašku a bručí: „Stojí za to, když je i tamten chtěl! — Půjdu do bálu!“

Jiný balíček se rozevře. Malý ženský pláštík silně moly prožraný, provolaná cena proto jen 50 kr.! Pláštík jde tuze rychle od ruky k ruce, každý jím pohrdlivě šmejkne dál.

„No tedy 50!“ zabručí konečně bas.

„A pět!“ prohodí s úšklebkem zavalitý.

„A pět!“ — „A pět!“ zní to tam i zde jakoby žertem. „A pět!“ — „A pět!“ — najednou jsou na zlatce. Zavalitý byl vyslovil to osudné „zlatý!“, prohlíží plášť a míní zcela opravdově: „Stojí za víc — nepustím!“

„Jeden zlatý! — Nikdo víc?“ Basista nepohne ani svalem v obličejí, zavalitý dívá se k němu u velkém napnutí — palička klepne.

„No — měj si to!“ míní basista jakoby dobrosrdečně.

„Už jsem tam!“ vzdychá zavalitý. „Josua mně to vytáh, koupil jsem si za zlatku moly!“ a mrští pláštěm o zem. Lenivě vyndává tobolku z vnitřní kapsy u vesty.

Jiný balíček. Mužský župan, šest ženských košil, čtyry cejchy — hned vše o dva zlaté výš odbyto. —

Jiná čísla. Několik deštníků a slunečníků. Je pozdní podzim, deštníkům se přiráží, slunečníky jdou jen tak v odhadní ceně, s přirážkou úroků a licitačních útrat. —

Celý svazek kovového nářadí, měděnce, mosazné svícny, francouzská žehlička. Vše se leskne čistotou. „To musila být dobrá hospodyně!“ zní všeobecný úsudek. —

Opět nářadí cínové, lžíce, velká klystýrní stříkačka, kroupenky, krucifix. Do roku 1848 nesměl zde žid žádný krucifix koupit, teď jej prohlížejí a ohýbají a kupují jako jiní — znamenitý pokrok! Také tento základ cínový i s krucifixem propadá zde židu. „Nechte mu ho — on ho potřebuje!“ míní zavalitý. „A s tím klystýrem může do Dalmacie, tam ho dobře prodá!“ zase jiný. —

Nové číslo. Sluha podává opatrně a jaksi s ošklivostí balíček praktikantovi, ten jej rovněž opatrně a ani ho nerozbaliv drží do výše.

„Aha — fant, který dusí!“ volá jeden.

„Je živý, je, koukejte, on kejvá!“ křičí druhý.

„Bavlněná pokrývka — trochu moly prožraná — deset krejcarů! — nikdo?“

„No — mám jíst dva párky viřtlů? — Já dám těch deset!“

„Nikdo víc?“

„Kdopak by! Ale honem za dvěře, aby nás to neodneslo!“

„Dá si z toho udělat drobečky!“

„Ne, prodá na červy ptákům!“

Všeobecný chechtot, plácání rukama, křik a výskot — palička pracuje — již je živý fant za dveřmi, licitant se vrátil, ještě jedna salva smíchu na uvítanou — opět ticho. —

1871

I

Kudy tam chcete? Je to zajímavý kout naší staré Prahy, pěkný starobou jako svatojirská část Hradčan, Zlatá ulička hradčanská, ulička Karmelitánská na Malé Straně, Staroměstská radnice a bývalý hřbitov židovský. Kout velmi zajímavý a můžete k němu pěti paprsky „větrné růže“. Buď kolem Štupartů nebo kolem svatojakubského kostela „menších bratří“, kteří kdys české krále hostili a teď nemají sami co jíst, také úzkou Týnskou uličkou od masných krámů nebo ditto úzkou uličkou ze Staroměstského náměstí vlevo kolem domu U modrého jelínka, kde se Škréta narodil, a vpravo kolem slavného gotického portálu, jehož nejnovější opravy by se už honem znovu opravit měly. Anebo se tam konečně zatočte z Celetné ulice přes bývalý hřbitov. Ticho tu posud jako na hřbitově, až se krok rozléhá; jen společenstvo pražských vozejčkářů má tu jednu ze stanic svých; zde jsou také tiši, jako okouzlení. Jedni leží a podřimují na vozíku, druzí čtou Deníček. Snad přemítají, jak by as psal, kdyby slavná vláda dala teď vykopat a spálit kosti nějakého Havlíčka nebo Smetany nebo jiného politického kacíře, jakož zde, právě na tomto místě učinil roku 1626 Ferdinand s kacířskými kostmi jakýchs prokletých Jana Rokycany a Augustina Luciana. „Oposiční žurnály zajisté zas budou bručet!“ napsal by.

Každý řekne, že vchod do Týna je jakoby do staroslavného hradu, ale nikdo neřekne, že by byl příliš čistý. Jen kus domu natřen protivně žlutou barvou, ostatek je černý, jak jej učinil déšť, větry, ptactvo, mouchy a jiní lakýrníci. Žlutost náleží soukromníku, špína slavnému záduší, které si ji nedá vzít. A dle barvy také tedy poznáš, že přízemí patří někomu a patra nad ním také někomu, ale zcela jinému — pořádek jako v německé říši za minulého věku.

Nebudu popisovat vnitřek Týnu a rovněž se šťastně vyhnu všem nehezkým narážkám na ten grafitový obraz vlevo nad galerií, na němž už z času Rudolfa je vyobrazeno, jak „dobrá dcera“ církve šikovně živí svého otce biskupa. Také nebudu sdělovat, že Týn byl kdys právě tolik, čím je posud v ruských městech „gostinyj dvor“, po Orientu pak každý „khan“, — místo pevné a vládou chráněné, kde měli cizí kupci byt i tržiště, kde se vybíralo od nich clo a jiné poplatky, a kde prodávali slanečky a vyzy, sůl a med, hedváb a víno. Mým cílem je zde dům z levé strany směle vystupující až doprostřed nádvoří. A v něm ta „kancelář mrtvých“, kde sobě každý řádný mrtvý za svůj peníz může koupit poslední příležitost, zvonění a hrob. Již tam zajisté byl mnohý z čtenářů mých, ale pro věc lhostejnou sobě tam nezašel, a když vešel, měl oko omžené a viděl málo, v uších hukot a hrdlo jakoby stažené, neslyšel nic a mluvil jen ze sna.

Příchod není právě pohodlný. Schody jako Jakobův žebřík, po němž místo andělů vystupují a sestupují chudě oděné ženy a třesoucí se babičky, aby ve Spolku sv. Ludmily nabraly zdarma kρουpek a mouky. Nesou si svůj uzlíček vesele, zasedají po schodech a štěbetají jako ptactvo z jara. Ztrápeně shlíží na ně Kristus s kříže. Vypadá nesmírně bídne, rád by vypadal líp a také se už jistý umělec pražský nabídl, že by pánbíčka předělal na hezčího, ale — on by ho pak někdo nejspíše ukrad.

Pak vstoupíme do tmavé předsíně, kde můžeme sobě volit: buď vyčkat nějakou hodinku, až se zrak naučí vidět i potmě, nebo hmatat po zdi, nalézt konečně dveře a zaklepat.

Odpověď žádná, což se rozumí u všech kancelářích samo sebou. My vstoupíme.

Nevelký pokoj. Do třetiny je přepažen nízkým žlutým plotem, aby mrtví nemohli příliš blízko. Hned vpravo je umývadlo se špinavou vodou od včerejška. Nad ním visí denní kalendář v nepěkném dřevěném rámcí — starožitnost z josefinských dob. Dále kamna, která možno že byla někdy bílá, pak jarmara, s níž se šklebí lev. Sekretářoval svatému Marku v některém kostele pražském, nyní zde tráví dny své spoko-

jeně a klidně, a baví se s dřevěným svatým Lazarem, taktéž na odpočinku.

Psací pulpity jsou tu as tři, vlevo jeden malý, kde „strany“ vyperou se „z první vody“, pak u obou oken pulpity velké. Na zdi mezi okny visí dosti dobrá olejová podobizna císaře Josefa II., jenž zrušiv hřbitovy u jednotlivých kostelů pražských, byl zakladatelem spojeného úřadu zádušního a hřbitovů volšanských.

Vpravo jdou dvěře do druhé, dvakrát tak velké jizby. Je to také kancelář, ale není ji pro samé dlouhé pulpity a velké knihy ani vidět. Nad šifonérem u okna visí zarámovaná poslední vůle císaře Františka I., v níž odkazuje národům svoji lásku. Hned pod tím visí „gesetzliche Gebührensкала vom Jahre 1811“.

II

Je devátá ranní. Úředníci už si byli pověděli, jak který spal, kterémuže je dnes nějak divně a že to tak už vězí v počasí, byli urovnali knihy a papír, pozdvihli několikrát péro a položili zas nenamočené na stůl, a teď začínají úřadovat.

Vejde muž v třírohém klobouku, takto vypadající, jako bys panského kočího vstrčil do smutečního černého pouzdra. Je to nakladač mrtvých.

„Dobrého jitra, vzácní pánové.“

„Není to pan Lalošek?“ ozve se hlas z druhého pokoje a pan správce vyjde rychle ven.

„Jako jedna fiala — vzácný pane!“

„Už si tu hloupost taky navykli? — Musejí mi dojít do kostela sanctus Crucius* na Volšany a spočítají tam floky na hroby, abychom věděli! Copak tu není zas žádná voda, abych si zalil svůj fikus?“ a zmizí.

„Daří se, Lalošku, daří?“ ptá se jeden z úředníků.

„Ještě by tak kapalo, když neprší, — ale copak je to způsob od kolegů? Zrovna se člověku do dlaně dívají, hádají se

* Rozuměj „sanctae Crucis“.

o každé spropitné — včera jsem jim teprv pověděl — je to způsob?“

Klepe se na dvěře a vejde několik lidí najednou. Nic zvláštního na nich. Objednávají pohřby s takovou lhostejností, že je vidět, že objednávají jen za plat nebo z ochoty, za příbuzné. Také úředníci odbývají vše co čísla pouhá — kde by také nabrali zvědavosti nebo soucitu!

„Má být pohřeb — ne? tedy do kaple!“ — „Vůz a hrob? Andělový, krytý nebo lakovaný?“ — „Ne, ku krytému nedáváme pár koní, musí být alespoň dva páry, tak!“ — „Zvláštní hrob tedy? Máte na hřbitově již někoho? Jinak máme čerstvých hrobů do zásoby.“ — „Zde cedulka pro hrobníka, ale musíte si dojít ven.“ — „Zvonění? — půl hodiny, celou?“ — zní to u malého pulpitku hned vlevo.

„4 zl. 24 krejcarů a půl!“ — „6 zl. 75 krejcarů a půl!“ — komanduje krátce pan akcesista u druhého stolu. Ledaže na další dotaz dodá ještě úsečně: „Na faru.“ — „Do kanceláře v nemocnici.“

„Dávám zpátky 4 zl. 76 krejcarů — zde!“ vyřizuje rovněž krátce pan kasír, jehož kulatý obličej svítí vesele jako slunce po bouřce, a je-li ještě na něco tázán, řekne „prosím!“ a ukáže rukou zas na pana akcesistu.

Vejde muž v ošumělém kabátě. Hlava se s navyklou ponížeností kloní trochu kupředu, šedivé oko vyzrazuje zásobu chytrosti. Je to kostelník farského chrámu svatého — ani už nevím jakého svatého. Harašivý zvuk jeho hlasu vylákal pana správce již zase ven.

„Bartoši, — dobře že jste tu! Já jsem tam včera byl — prohlížel jsem všechno — kdepak je ten čert?“

„Čert? — milostpane, jakýpak čert?“

„Jaký čert, jaký čert! Však vy dobře o něm víte! No — ten, co ležel u archanděla, u nohou!“

„Ten spad, poníženě prosím.“

„Spad — kam spad?“

„Dali jsme ho do kaple Porciunkule.“

„Není tam taky — musíte mi ho ukázat!“

„Je tuze chatrný, milostpane!“

„Chci ho vidět, povídám!“

Bartoš si škrabe lebku a koktá: „Byla tak tuhá zima — prosím — my jsme jím zatopili v sakristii —“

„Tak, zatopili!“ zlobí se správce. „A vy nevíte, že jste ho měli odevzdat do kirchamtu! Vy nevíte, že všichni čerti patří do kirchamtu!“

Vchází chudá žena, s loktuškou na hlavě, kanafasovou zástěrou přes modrou sukni a bílým šátkem v ruce. Oči má do krve uplakány.

„Čeho si přejete?“

Žena místo odpovědi dá se do hlasitého štkání.

Po úřadovně je ticho. Nechávací ji se vyplakat.

„Muž mně umřel,“ začíná konečně vzlykajíc. „Včera mně ho zabili v tunelu — spadlo to! — Když musel nádeničit! — Donesli ho ještě za živa do špitálu, ale už nemoh mluvit — jen se tak na mne podíval! — — Ráda bych mu funus vystrojila!“

„Ale matinko — taxa je vysoká — k sedmi zlatým!“

„Prosím jich, milostpane — ráčejí mně něco s toho slevit!“

„To nemohu, matinko, musil bych sám doplatit! — Dejte nebožtíka odvézt do kaple a ranní fúrou zdarma na Volšany. Snad máte sirotky?“

Žena kývá hlavou, ale nemůže mluvit.

„Nu vidíte, zůstane jim to, když dáte nebožtíka do šachty —“

„Ne, ne! — do šachty ne! To on si ode mne nezasloužil! Vždyť je ten funus to poslední, co mu dát můžu!“

Sahá do kapsy a vyndává sbalený papír. Klade šestáček po šestáčku na zábradlí, snad šetřila léta na nich. Dlouho to trvá, než je s počítáním hotova, a třesoucí ruka dotýká se vždy zas každého znova.

Zbyl jí jeden.

III

„To je statistické faktum,“ míní kasír po odchodu ženy, „že jen chudina má cit. Když jsem přišel sem do úřadu, dělal jsem si čárky.“

Ostatní se hlasitě zasmějí.

„Nu co!“ horlí kasír a filosofuje dál: „Nouze a bída těsněji vážou než pohodlí, co? Je to arci láska vadivá, mezi chudákem a chudačkou, čert by zůstal také při humóru, je-li žaludek pořád prázdný; ale když peřiny jsou zfantovány, stěny vlhky, když není paliva, tu pak cítí mráz druh s druhem, přitulí se k sobě —“

„Nejponíženěji ručičku líbám,“ zaskuhrá ve dveřích hlas, protivný a pronikavý jako skonávajícího velblouda. Kostelník to od svatého — už zase nevím od kterého! Mužík všelijak stočený a k tomu lysohlavý.

„Čeho si přejete?“ ptá se zase správce mezi druhými dveřmi.

„Nejponíženěji ručičku líbám! Máme tu už po nějaký čas paramentek ve správě, teď ho už potřebujem.“

„Myslíte, že mám čas myslet jen na vaše vornátky? Nechte toho na jindy — člověk má plné ruce práce, nevím, kde mi hlava stojí!“

Správce zmizí, nejponíženější hladí si vlasy.

„Milostpánové naši taky nechávají prosit —“

„Oč?“

„Inu už prý to jednou vyložili. Přijdou nám často dva velké funusy na jednu hodinu a nemůžem dát pak velký kondukt, to je škoda!“

„Není pomoci.“

„Kdyby se daly takhle chudé pohřby na dopoledne —“

„Ano, — protože má chudý dopoledne nejméně času! A nač má být chudý i zde postrkován, myslíte, že to necítí?“

„Inu —“

„Nic inu! Dle pořádku a práva musí všechno jít! V kolaťuře vaší roste nových domů jako hub, je dost křtin, svateb, funusů!“

„Těžké živobytí!“ vzdychá nejponíženější. Chudák má pravdu. Za doby svých „studií“ chodil skoro celá tři leta — za školu ministrovat, pak mu zas řemeslo nevonělo a přísluhoval i co dorůstající klacek v kostele, pak byl zvoníkem, stal se kostelníkem, umí responsorie hloupě odříkávat, svíčky rozsvěcovat a má za to jen tak tři tisíce ročních důchodů.

Vrazil i se svým smutkem mezi dveřmi do postavy přímé a buclaté. Tvář kulatá, oko svítivé, lalošek, formy tučné, šat slušný. Nově příšlý přistupuje k zábradlí.

„35 krejcarů denně, tedy 2 zl. 45 kr.“ počítá úředník a dodává žertovně: „Jak může nebohý hrobník z takového bagatelu ještě několik čeledínů vyplácet, po sedmi zlatých týdně!“

„Těžké časy,“ usmívá se hrobník a zastrkuje peníze lhostejně do kapsy.

„Kdyby nebylo polívání a obkládání hrobů! Ale jste hodný, slyšel jsem, že jste nevzal ještě nikdy krejcaru za obstarání hrobů našich výtečníků!“

„Nu to bylo pěkné, abych bral, to bych se přec musel stydět!“ a hrobník dodává s chytráckým úsměvem: „Zato udělám hrob pro Němce o stěrvíc hlubší, aby nemoh ven!“

„Ach — guten Morgen, meine Herren!“ Elegantní panáček, zrovna tak plnoletý. Kravata vzor, košile sníh, knoflíčky brilantové světlo, rukavičky zrovna z krámu, binokl perleť a zlato. Jedná se s ním německy.

„Smutná povinnost! Zemřel mi otec, velkokupec X. Radš to sám vyjednám, trochu se aspoň ze svého smutku povyrazím. Tak — který pán, prosím?“

„Zde, prosím!“

„Co nejelegantnější tedy, to se rozumí! Ať to stojí co chce!“

„Andělský vůz tedy s třemi páry.“

„Dávají se vždy jen tři?“

„Je jich snad dost. Zvonění jen v poslední den?“

„Může se také zvonit dny před pohřbem?“

„Každý den a kolik hodin chcete.“

„Tedy dvě — ne, tři denně!“

Napočítají mu již zde na padesát zlatých. Panák drží tobolku už od počátku ochotně v ruce a metá teď desítky na pult. Pak hodí hlavou, jako do veselé budoucnosti, ukloní se lehce a elegantně a obrátí ke dveřím. Rty jeho se sešpulují a trhají sebou, jako by jen s namáháním se ubraňovaly hvizdotu.

„Pěkný panák, co?“ míní jeden.

„I toho já znám,“ míní švitořivá mladá a hezká ženuška, která byla mezitím do úřadovny vstoupila. „Měl vloni ve Vršovicích nějakou milou na bytu, zrovna vedle mé kmotry — na trakařích jí tam vozil kytky!“

„Ale — na trakařích?“

„Inu ať nedojdu nebeského království, to jich bylo!“ Ženuška jeví v pohybech i slovech nenucenost oněch paniček, které dle osudně blahodárného svého povolání mluví i s „lidmi“, s kterými takto z nás ještě nikdo nemluvívá, — je zkrátka pomocnicí ku porodu.

„Mám tu cedulku na potracený plod, pane,“ pokračuje živě, „kdyby se z kaple vyvezl zejtřejší ranní fúrou.“

„Zde je poukázka!“

„Nechtějí se podívat na to? Mám to zde v škatulce,“ a už otevřela dřevěnou škatulku a prezentuje foetus.

„A co to máte zde v sklenici?“

„Ach to je špás!“ a s zvonivým smíchem spráskla ruce nad hlavou. „To jsem obsloužila paní, která taky potratila. Dali si to do spiritusu — podívají se, chlapeček! A paní má velkého syna, je už jurista, trochu lehký. Snad potřeboval na biliár, předevcírem přines mně bratra, abych ho prodala nějakému doktorovi. Dala jsem mu padesát krejcarů za něj.“

„Tedy prodán jako Josef Egyptský!“

„Ano, ano, jako ten Josef Egyptský!“ a smíchy jí až slzy vyhrkly.

„Kam ho nesete teď?“

„Zas k matce, poslala si pro něj. Vydělala jsem na Josífkovi půl druhé zlatky!“

R Ů Z N Ě P O S T A V Y

Ž E B R Á C T V O

1868

I

*(Jsme již tam! — Bída opravdová — Pátkaři
a jich škůdlové)*

Zakrátko už nikdo neřekne k žebráku, jehož chce odbýt: „Dejte pokoj — já už půjdu brzy sám žebrat!“ — neboť jako se v hříšném přepychu nyní ještě vyzýváme někdy k společným zábavám, na př. na společnou holbu piva, vyzvem se zakrátko s tímtež líbezným úsměvem: „Jakpak — nepůjdem si spolu trochu zažebrat?“ Žebroty je teď k neuvěření, k nepopsání mnoho v Praze! Každý druhý člověk vypadá nám jako „prosím ponížně — chudý otec“, každou ruku, která se třeba mimovolně na ulici zaklátí, máme v podezření, že nám chce za krejcar vydat milionovou (à la Rembrandtova pověstná „stovka“ mysticky namalovanou) poukázku na nebeský bank. Kde je tak mnoho těch, kteří jsou žebráky, je snaha nebýt žebrákem pouhé nadsazování se, směšné a nevhodné; fráze „já už půjdu sám brzy žebrat“ změní se proto již brzy na praesens. Kam to půjde? Na tom nezáleží —

*vždyť žádný žebrák nedí tak:
co bude pak — co bude pak?*

Konečně musí se toho vláda ujmout, musí soustavně určit, kdo má žebrat a kdo se nechat ožebrávat, a při našem odvěčném maléru bych se vsadil, že nám Čechům bude přidělena práce a Němcům nejpěknější nároží.

Ovšem, v tom množství, které Prahu zaplavuje, je mnoho žebroty „odůvodněné“, mnoho bídy nevinné, jejíž vzdechy

žhavým uhlím padají na naše společenské poměry, bídy, jež jest sice obyčejně němou, přec ale zoufale výmluvnou obžalobou všech, kdož poměry ty způsobili i kdož jich udržují buď netečností, buď zlovůlí. Zachvěješ se někdy, pohledneš-li do takového zmořeného oka, v němž jako by vepsána byla historie veškerého utrpení lidského, zachvěješ se pohledem do takového oka plného zoufalství, násilně vyrvané energie, bídne, otrocké oddanosti. Setkáš se s postavami, které jako by osud sám byl ti postavil v cestu co vyzvání, abys se stal soudcem neuprositelným a polovici lidstva přikoval doživotně v káznice za to, že výhodami osobními šlapou blaho jiných, že nedovedou obět společenských poměrů zachovat alespoň před bídou nejkrutější, jíž přec *nikdo* zakusiti nemá a jíž lze tak snadno odpomoci. Zachvěješ se, — ale soudcem se nestaneš, k opravě nehleď, jsi rád, když se „ošklivého“ dojmu brzy zase zprostíš, když v nynější době citů prostředních zapomeň na výstřednost smutku, ba snad ve spěchu tom právě nepodáš onomu zoufale skromnému žebráku ani krejcaru, jehož bys žebravé drzosti zajisté neodepřel. Kvůli těmto nebohým by ovšem mělo věčně a nezměněno platit pravidlo Castelliho: „Nejprv buď dobročinným a pak teprv přemýšlej, chceš-li, zdaž jsi jednal moudře.“

Zvláště dojemné postavy vídáme po pražských ulicích v pátek. Ten den sobě určila Praha, že bude mít srdce, aby se neřeklo, že lidský cit docela uložen k otcům na Volšany, aby se nezdálo, že člověk sám ničeho nemá, a aby byla jakás asurace, kdyby snad přece na sklonku dní, v příštím životě atd. Takhle třicet krejcarů, rozměněných na půlkrejcarů každý pátek, dělá do roka přec několik zlatých a za celou řadu let už skoro kapitálek, na nějž nebe už musí vzít slušný ohled, rozumí-li jen dost málo „úrokům z úroků“. A v ten den plíží se ulicemi pražskými síla postav jindy nevídaných od dveří ke dveřům, od krámu ke krámu, postav to, jež divoký humor bídy učinil malebnými, svázaných takřka v uzlíčku, v jedné vetché sukýnce a v plátěné haleně, se záplatovanou mošnou a ohmatanou žebráckou holí. Na mnohém tom žebráku netěžko poznat, že stáří a choroba obchůzku tu mu velmi obtížnou

činí, že na lidském dobrodiní nežádá víc, než aby vydržel týden stonat dále.

Věru že bych nechtěl obchůzky ty mařit ničím, praničím nepříjemným; pokud nemůžem se výdatněji o ty nebohé postarat, je dobré, že naši strážníci jich nevidí, ač se kolem nich hemží, že se jim i vyhnou, aby je vidět nemuseli. Je to arci smutná humanita, již tu dokazujem, nevyplnila by ani jediný verš Salletova Evangelia pro laiky! Avšak i těm nebohým „pátkářům“, jak hořovický lokální výraz zní, usadil se červ do chudého jich klasu. Velkou část asekuračních půlkrejcarových poukázek na nebeskou odplatu odeberou jim nepátkáři, drzí a neodstranitelní, jak jen takový moderní žebrák pražský, vyrostlý z okupace nebo Mexika, býti může. Měl jsem jednoho takového pátkáře, muže as padesátiletého, jehož dotaci určil jsem, nevím už proč, na dva krejcary týdně. Chodil vždy shrbeně, měl hustý a hustě prošedlý vous, jenž se mně líbil, třesoucí se hlas, jenž mne dojímal, vychrtlé, nečisté ruce, jimž jsem rád přispěl k mydlinkové možnosti. Přicházel si pro svou dotaci vždy až do pokoje. Jednoho pátku zas přišel, a poznav ho dle hlasu, dal jsem mu ani se neohlédna. Odešel. As za hodinu ozval se jeho hlas u dveří znovu. Obrátím se udiven i opovážím se podotknout: „Ale, příteli, vždyť jste tu byl před hodinou!“

„Já?“ odpovídá hlasem dojemně se třesoucím. „To se nějak pletou!“

„I nepletu se, příteli,“ opovažuju se zas, „a dal jsem vám už!“

„Příteli!“ zahouknul tu hlasem zcela výdatným. „Voni jsou blázen!“ A šel, zůstaviv mne bolnému zkoumání, jsem-li skutečně blázen. Když jsem se dopídl opačného přesvědčení, oddechl jsem si, a když jsem si vzpomněl, že více můj přítel nepřijde, oddechl jsem si po druhé. Ano, ano, pravil jsem sám k sobě, přátelům nemá se nikdy prokazovat dobrodiní! Ale následující na to pátek přišel zas, až do pokoje, to se rozumí. Jsem trochu horkokrevný a proto jsem se osmělil naňho spustit tónem méně líbezným: „Minule jste byl hrubiánem — nedostanete nikdy nic víc!“

Přítel se vzpřímil, posadil si čepici na hlavu, pohlédl na mne pohledem nejopovržlivějším, řekl: „Inu, co si mám s nimi začít, když jsou spletenej!“ a praštil dveřmi. Vyskočil jsem zlostně — a spatřil jsem ho již na ulici, neshrbeného a vítězného, an si obvazoval uši, aby mu do nich nenafoukalo.

Potkal jsem ho později na ulici zas, mimovolně chtěl jsem se mu vyhnout, on si mne ale milostivě nevšimnul a neudělal mně pranic. Od té doby dávám jen takovým žebrákům, na jejichž přátelství mně nic nezáleží.

II

*(Širý revír — Ohařící — Pánové usedlí —
Kobylky v domech — Alt na zapřenou)*

Od té doby, co dle vládního rozumu ulice pražské nepatří Praze, vzali je žebráci v držení své a nakládají jimi jako svým revírem. Mají je v majetku svém i se vši zvěří v nich se hojně přehánějící, a musí se jim přiznat, že honbu provádějí dle nejosvědčenějších pravidel mysliveckých. Jen na svitání či ranní čekání nechodí, musili by sobě přivstat a to není nóbl.

Někdy zatáhnou celý lán, na př. Příkopy, nejvyšší z nich postaví se jako l'Empereur při fontainebleauských honbách do mýtě, ostatní mu nadhánějí, a nic neprojde zdrávo, co příliš rychle neletí. Místo množství úslužných nabíječů má on jen malého klučíka vedle sebe, který za něho vybírá, on pak sám, aby nedůvěřivou takto zvěř oklamal, tvářívá se slepým.

Zvláště vzácnou, vysokou zvěř, jejíž honba už za to stojí, znají velmi dobře a vědí na minutu, kdy kde přebíhá. Někteří milují jen parforce a štvou svou zvěř po francouzsku; v tom si libují hlavně malí ohařící, jež k nám přivádějí až ze Slovenska. Takový usmolený klučík vybere sobě kus „své“ zvěře a zavěsí se na ni, i neustane dřív, pokud zvěř aspoň krejcarem „se nebarví“. Pak spustí kluk zcela myslivecké „halali“, a hned je tu kluk druhý, aby štvál znovu, a kdyby neměla i nejdlejší ulice konec svůj a kdyby nebylo strážníků, jež Mla-

donitřan ani vidět nemůže, zvěř by se konečně vykrvácela. Nejmilejší je jim zvěř dámská, ta podlehne nejdřív; stydíť se za toho podle ní běžícího kluka a za zevnějšek jeho, jenž bývá až příliš nesdrátovaný. Takový kluk užívá mnohých způsobů, aby zvěř zastavil; v době Päumannova šestiletí dařilo se mu provoláním: „Jemnostpanenko, já jsem taky Slovan!“, nyní, v době cislajtánského blaha, křičí: „Jemnostpanko, já mám hlad!“ Ale s humórem si to vedou, ti nesdrátovanci! Někdy stojí kluk pět minut uprostřed ulice, nevšímá sobě zvěře bázlivě kolem něho ubíhající, zapřádá se do svých snů a zahrabává přitom prsty do strmých Karpat svého malebného obličejce. Náhle se vzpamatuje, trhne sebou, poskočí si, rozhlédne se a již se přitočil k nějakému jemnostpankovi. „Ale, kluku, ty nemáš hlad, přiznej se a dostaneš krejcar!“ — „O, jemnostpanko mne nenapálí, však já to neřeknu!“ odpovídá oním podtatránským nářečím, které se mluví ve Vršovicích.

Někteří o vlastní újmě pracující zdají se být sváteční myslivci, jimž jde hlavně o zábavu; nedáš-li mu ničeho, posadí sobě čepici tak lehkomyšlně na hlavu, jako by chtěl říci: „Nech si to!“ Na jiném je zas vidět, že je v myslivecké své náruživosti všeho schopen. Místo „němé prosby, k níž pro citlivé srdce ústa ničeho více přidati nemusí“, mluví z jeho očí samé sukovité klacky, zabijáky s lákavým nápisem: „La bourse ou la vie“ čili „Dají mně, nebo jich —“. Ještě jiný zamutuje si celou některou ulici odlehlou. Zde sobě vyhlídne nějaké místo, kde čeká na neopatrný hmyz jako mravenčí lev v pískovém doupěti svém. Ač „žebrák nikdy nebloudí“, volí sobě ulici přec vždy opatrně, nejspíš dle toho, kde sobě chce jednou dům koupit. To není pouhý žert. Znal jsem jednoho, který v průchodním domě žebrol kleče vedle flašinetu s klikou sice zevnitř, uvnitř ale bez válce, aby nebyl tak těžký při přenášení, ten flašinet totiž; muž ten sám páčil denní svůj příjem na pětku. A před nedávnem teprv vyprávělo se v Praze o jisté žebračce, která vybídnutí fotografa, aby šla nechat se u něho fotografovati, že jí dá za to padesát krejcarů, nevrle odmítla slovy: „To já si tady za hodinu vydělám víc!“ — Takový „usedlý“ žebrák zná celé své vřkolí, zná každého člo-

víčka a dary přijímá s kývnutím hlavy, jako by říci chtěl: „Je dobře!“ On není také po celý snad den na místě svém, nemá toho potřebí; on má jako místodržitelství rada jen několik málo ouředních hodin, kdy myslí, že mu „práce“ právě neškodí. V jisté, naší redakci blízké ulici je žebrák usedlý, kterého se mně jen zřídka kdy poštěstuje nalézt „doma“ a jenž, ač nevadí-li mu to v ostatním zaměstnání, velice by sobě svůj okršlek zavděčil, kdyby dal si napsat tabulku: „Ordinuje od — do — hodin“. Člověk konečně nemůže tam celý den na něho čekat, a číst v jeho očích: „Copak je to za špinavost, už tak dlouho nic!“ je citlivému člověku pak také nemilo.

Ale mnohá zvěř vychází si jen zřídka a v nepříležitou hodinu, za tou se musí do doupat její. Praha je však veliká a armáda těch podomovních honců tedy takřka nesčíslna. Jako nevěstky Albových vojů roztrídňovaly se na „sprosté“, „kaprálské“ a „oficírské“, mohli by se také tito honci roztrdídit. Ne každému dřevu dáno býti fládrem a jsou někteří, kteří se do panských domů ani neodvážjí, kdežto zase ta aristokracie jejich obyčejným měšťanským domem takřka opovrhne. Tak zvaná prostřední, občanská třída je ale také v občanstvu žebráckém nejčetnější a její způsob sbírat krejcarový med významává se mnohými, rozhodně nesnesitelnými přednostmi. Nejdřív kvičí za dveřmi, že bys z kůže vyletěl. Pak odevrou dvěře a nechají je odevřeny, poněvadž dobře vědí, že to bývá v zimě nepříjemno. Pak vstoupí dál, ba jdou třeba až do nejzadnějšího pokoje, abys jen o jejich návštěvu nepřišel.

V bývalé redakci Hlasu, v Železných dveřích, obdržovali jsme dvakrát za týden návštěvu jisté babizny, před níž se třásl i nejsrdnatější, kterému ani Schmerlingův kriminál strachu nenahnal. Vzdor špičatému nosu nebyla sice tvář její tak ohyzdna, aby nebyla mohla být ještě ohyzdnější, ale hlas měla, hlas tak vysoký a pronikavý, že jakmile zaknukla, projelo nám to mozky jak žhavý drát a my vyskočili od psacích stolků jak uštknutí. Té přednosti své byla sobě dobře vědoma, proto také nemařila nikdy času přede dveřmi, vstoupila hned dovnitř a neklidila se, pokud nedostala tolik darů, kolik hlav. Každý rychle pospíchal s haračem svým, někdy

se i stalo, že některý honem jí dal sám krejcarů za všechny ostatní, — ona mu tu radost sice nekazila, vzala všechno, ale knikala dál, knikala, pokud viděla jediného ještě nedadoucího, a chtěl-li se někdo zatvrdit, belhala se až k němu a knikala mu zrovna do uší. Chtěli jsme navykat hlasu tomu, ale nešlo to; chtěli jsme ji i s hlasem vyhodit, ale jakž sáhnout na tu zuboženou postavu! Konečně měl jednou redakční sluha okamžik zoufalé bezohlednosti, chytil babu a baba vyletěla. Divili jsme se sluhovi, divili jeho bezohlednosti, ale ještě více divili jsme se babě: přímo a mocně jako granátník sestupovala krokem rozhodným se schodů, pak se zastavila a nadávala jako špaček — ale hlasem altovým, znějícím hluboko „jako ze škopku“, abychom užili oblíbeného názvu pražských hudebníků.

Několik let jsem ji neviděl a neslyšel, až tuto jednou při obědě v hostinci. Byla sobě posud vědoma, jaký účinek má na nervy její alt, když pracuje se sebezapřením.

III

*(V hostincích jsou také — Krátký
přírodopis bez názorných obrázků —
Žebříček principů)*

„Kdo má dvě sukně, dej jednu nemajícímu, a kdo má pokrmy, tolikéž učin.“ Luk. 3, 11. — Což sv. Lukáš byl hej, on nechodil do pražské hospody na večeri! Kdyby ale do té hospody některé přišla plzeňská děvečka v nejposvícenější obálce své, když má sukní na sobě jako stolistá růže, a chtěla se jen po nějakou hodinku řídit slovy sv. Lukáše, musila by domů naha a to by byla hanba. A kdybychom tam chtěli tolikéž učinit, kdož máme pokrmy, stála by nás večere zrovna tak gáži celého měsíce a propracovali bychom se na konec i nejbohatšího jídelního lístku, aniž by vlastní náš žaludek něčeho o tom zvěděl.

Amerika má „své“ tažní mravence, kteří každou proputo-

vanou krajinu zůstávají za sebou co ohryzlou kost, Afrika, Asie a jižní Evropa má „své“ kobyly — dle Dantena „opancéřovaná armáda ďáblova“ —, pražské hospody mají své houfy žebráků — šťastná Amerika, šťastná Asie!

Vyjma hostince největší, kde jsou portýrové, hole, množství sklepníků a jiné hrubosti, ostatní hostince jsou jejich vandru dány v plen libovolný. Začnou se jimi proudit v poledne a končí pouť svou o půlnoci; plamen je nezastaví, tekutina neumoří, ba učiní ještě nesnesitelnějšími. Vcházejí do hostinců dveřmi, protože je to pohodlnější; kdyby ale nebylo dveří, vlezli by tam oknem nebo jinudy. Zkusí-li je hospodský vyhodit, brání se protivným skuhrotem, někdy i nadávkou, ba i pěstí; vyhodí-li je přec, přejdou domácí chodbou a vniknou druhými dveřmi, není-li ale těchto druhých dveří, nuže vejdou prvními dveřmi zas, nechají se vyhodit zas, až to konečně hospodského omrzí a on sobě pomyslí: „To by mně za to stálo, abych se kvůli hostům tahal s takovým chlapem!“ A chrání sebe i hodí jim své hosty co lahodnou kůstku.

Mezi hospodskými žebráky jsou tu zastoupeny všechny stavy a všechna řemesla žebrácká. V pěti minutách přijdou as následující tvorové:

1. Representant duševního proletariátu. „Ehemaliger Diurnist, beider Landessprachen mächtig in Wort und Schrift, hübsche Handschrift, aber viel Malheur, ungeheuer viel Malheur!“ Spirálový cylindr, kabát elegantně ošumělý, chování velmi přátelské a důvěrné.

2. Otec sedmi dětí (někdy jen pěti), sirotků, neboť žena mu umřela, je tomu čtrnáct dní. Miloval ji tuze a naložil si ji nejspíš právě do spiritusu, smrdít jím strašně.

3. Slepá sestra voděná mladší sestrou. Kdykoli starší sestra „vidí“, že mladší ji šidí, provede okamžitou exekuci na zábavu p. t. přítomného váženého obecnstva.

4. Dobrovolník z Mexika. Vrátil se teprv dnes a na důkaz, že byl opravdu v Mexiku, mluví pořád německy. Nebezpečný zevnějšek, tak zvaný kriminální. Velká ochota u vypravování příhod a u vyhrnování prostřelené ruky nebo nohy.

5. Člověk potřebující zrovna ještě čtyry krejcarey na noc-

leh. Už by tuze rád ležel, a jakmile zavadí o stůl neb kamna, skutečně hned si lehne.

6., 7. a 8. Exempláry druhu naprosto neurčitého. Oči, unavené díváním se na prismatickou hru se světlem, kterou i při nejobyčejnější štamprli pozorovati lze, již již se klíží, ústa říkají sice něco — ale co!?

9. Bývalý dobrovolník papežský. Je posud přesvědčen, že „chránil církev“. V Itálii poznal rozkoše „del tabacco nero“ a tabáku žvejkaného a posud je horlivým sběratelem odhozených kousků cigár, za nimiž se honí pode všemi lavicemi.

10. Nebohý řemeslník, který by tuze rád jinak si vydělával; nemá ale dost času k tomu.

11. Nebohý pracovník. Ukazuje ruce, na nichž je špíny, že by skutečně měl pilný nádeník celodenní práci s čistěním jich.

12. Chlapík přísně stylisovaný v žánru Victora Huga. Tělo má zkroucené dle „notredamského zvoníka“, boláky a šaty na něm upraveny podle „krále žebráků“.

13. Člověk příliš studem mořený. Neprosí, nýbrž „žádá“ jen a šeptá ti to do ucha. Včera jedl u hraběte . . . — hrabě má prý tuze dobrou kuchyň, vybranou — a dnes, inu to je právě ta hra osudu! Nechává pozdravovat tvou ženu, kterou jsi nikdy neměl, a přivede tě poptáváním po tvém tříletém klučíkově s těma modrýma očima do příjemných rozpaků.

14. až 20., po případě až 30. Lidé moření dlouhou chvílí nebo lidé, kterým lékař přikázal, aby se mnoho pohybovali.

Všichni ti, nechť již vyvinuté individuality, nebo tak ta chamrad' bez zvláštního rázu, mají něco společného: svou neustupnost. Vědí, že člověk jde do hostince, aby jedl a pil a vůbec aby mu bylo příjemno, že tedy vše rychle odstranit se snaží, co ho v příjemném požitku ruší. I snaží se tedy všichni, aby dovedli být co nejnepříjemnější. Že ho nevyhodíš, to ví, chránit ho před tvým dotknutím nečistota jeho; že mu musíš něco dát, i když nechceš, o to se postará. Skuhrá, až se ti uši podbírají, ukazuje ti s líbezným úsměvem své hadry i své boláky, vypravuje ti svůj životopis, dívá se ti na talíř, dýchá na tebe, — kruč se, můžeš-li! Hospoda je místem zábavy také

pro něho, on si s tebou hraje, času má dost. A sebereš-li se k útěku, zní jeho „Zaplať pánbůh tisíckrát za všechna dobrodiní“ za tebou tak ironicky, že jsi rozmrzelý již pro celý večer — kvůli krejcaru.

Není nic platno, jsme obětí doma i na ulici, vstupující do kostela i sedíce v hostinci. Mužům ale sluší, aby se sebrali v nehodě každé a vždy měli pevná svá pravidla. Protož navrhuju následující žebříček principů:

I. Rychle se rozhodni, chceš-li patřit k žebravým nebo ožebrávaným. Prvější je v naší době lákavější, avšak vydržíš-li to ještě nějaký čas, má také to druhé svou lákavost: život je dlouhý a dobré je mít jistou změnu teprv v záloze.

II. Zacházej s každým žebrákem co s budoucím svým kamarádem, žilt' bys později v nesvornosti s blíznými svými, a to není pěkné.

III. Neboj se o svou budoucnost, kteráž jest zabezpečena, a dávej, ale s rozumem — „Dobrým okem učiň podle nalezení rukou svých.“ Sir. 35, 12. — Dávej rychle, můžeš takto dát míň. —

IV. Měj, jsi-li už žebrákem, vždycky dost drobných při sobě, abys se nemusil stydět za neobratnou výmluvu svého blízného, který říká, že má jen zlatky.

V. A jsi-li žebrákem, hled', abys byl významnou, původní individualitou. Obyčejnost a tuctovitost nesluší řádnému muži.

1864

Je již hezky tma. Od Koňské brány dolů vyskakuje světlo za světlem a zakrátko skvějí se na pyšném Svatováclavském náměstí dvě dlouhé řady světel. Bohatá Praha oblékla jeden ze skvostů svých, ohnivě obručí z dvou řad hvězdiček a několika větších hvězd uprostřed. Podél lesknoucích řad hemží se lidská strakatina, bohatá i chudá, panská i služebná, a jedna část má dosti času i lenosti, aby druhé části byla v cestě.

Po věčně hrbolaté dlažbě mimo chodník pachtí se babička rychlou chůzí, na chodníku by jí překáželi, snad ji porazili, možná také, že by jí vyrazili ty věci, které ve fěrtošku před sebou nese. Šat její je záplatovaný, chudý, štěstí ještě, že není velká zima a že velká bída není ještě větší, takže alespoň jedna sukýnka zbývá. Chůze ji patrně namáhá, oddychuje těžce, a přece musí, musí spěchat! Jak je shrbená! Vedle Všeobecné nemocnice pražské je museum pitevních a chorobných zvláštností, — tahle stářím, prací, bídou zkřivená a stočená páteř tam ještě schází! Na starém rameni nese ještě dlouhé, dřevěné bidlo, opatřené na konci nožem. Nyní zabočila k rohu Jindřišské ulice. Dívá se zpytavě po nároží. Ušpiněná škrobem zeď, za dne oznámeními pokryta, je nyní již naha, jen tu a tam lpí ještě růžek bílého či barvitého papíru. Babička mrzutě zabručí a spěchá dál. Jako by lehký večerní větřík klikatou cestou zvadlý list před sebou popoháněl! Přišla až ke Příkopům, aj, zde je ještě nároží nedotknuto, oznámení vedle oznámení. Pečlivě počne babička papír odlupovat, dobyté kusy a pruhy strká do fěrtošku.

Za dne musí hlídat vnučku malou, večer, když přišla dcera z práce domů, není více dohlídky její třeba a pošlou ji sbírat papírové hadry, aby také něco vydělala, beztoho po celý den s dítětem „jen lenoší“. Babičku by sice již den sám unavil, tím

více unavuje malé dítě, co ale platno! Musí být velmi, velmi pilna, neb dlouho to trvá, než se sebere papírků na libru, a za libru se dostanou jen tři krejcary a za tři krejcary je tak málo chleba! Vtom přikvapí k nároží muž; čouhající z plachty papírové konečky svědčí, že spěchá za touže prací. Podívá se na shrbenou stařenku, na její hubený fěrtoušek a kvapí dál. Stařenka se již chvěla, že ji odstrčí; „zaplať pánbůh!“ ulehčují sobě stísněná prsa.

Kam mohla dosáhnout, vše již oloupala. Nyní oškrabuje bidlem zeď již vyšší a shrbená záda musí se mocí narovnávat. Kdož může za to, že staří lidé dostávají závrať, i když do výše hledí, — babičce se náhle zatočí hlava a ona padá malomocně zpět. „Verdammtes Volk!“ zakleje pán, na něhož se potácela a jenž jí snad jen ze strachu o vlastní osobu nedal dopadnouti. Přitom byl do ní však tak silně strčil, že zase do zdi vrazila, fěrtoušek se rozvázal a hadry se vysypaly. Mlčky, bez vzdechu, bez bědování začne stařenka sbírat — bída, ano bída je nejneomrzelejší Sisyfus!

„Babičko,“ zazní hlas podle ní, „tu máte!“ a mladík jakýs podává jí dva šestáky. Rád by jí sice pomohl sbírat, nestyděl by se také za to, cítí ale, že by ho lítost přemáhala, a pospíchá dál. Stařenka dívá se za jeho čamarkou, pohlédne na šestáky v ruce a vzdychne: „Inu, kdyby chudý nedal!“ Zaobalí peníze do papírku a schová pečlivě za ěadra.

Byla svůj chudičkový poklad již zase sebrala a pracovala bidlem opět ve výši. Mezitím však duje větrík již silněji, zahrává s odklíplými papíry, odnáší úplně odloupenuté. Těžko starým nohoum honit se za větrem, babička vzdává se práce a odchází jinam, kde snad možno bude ještě něco urvati.

Ty ulice jsou tak dlouhy, a když se přec dojde k nároží, je nejspíš již obráno; zbývá jen o roh se opřít a trochu si odpočinout! K obrání nároží patří také zvláštní přehled: musí se znáti, která jsou nejbohatší a která nejpozději obírána. Stará hlava sobě na všechno nevzpomene a stařenka stojí konečně a neví již kam. Fěrtoušek nevykazuje se ovšem ani nyní ještě objemem značnějším.

System musí být ve všem, i v tom běhání po rozích, a sta-

řenka není teď daleko domova. Spěchu není více třeba, krok se stal již plíživý a právě bije desátá, když unavena vchází do domu posud otevřeného. Vyškrábala se již po točitých schodech, přešla pavlačí a odevřela klikou dvéře.

Malá jizba. Při kmitavém světle malé lampičky lze pozorovati, že tu pramálo náradí: jediný stolek, jediná postel, rozestřená otep slámy, v koutě hromada papíru.

Stařenka sype žeň svou na hromadu.

„To jste toho málo nabrala!“ zní silný ženský hlas z postele. „Zhaste!“

Stařenka zhasla. „Bylo toho málo! — Kde je můj chleba k večeri? — Mám hlad.“

„Však jste ho za celý týden nevydělala ani do huby! Já ho sama snědla!“

„A já mám dnes takový hlad!“ vzdychá stařenka pro sebe a klade se na kupu papíru v koutě. Mohla sobě sice z daru mladíkova chléb koupit, ale — opatrně sáhá pod kůpu a vydává z kouta sbalený papír. Zde má již několik šestáčků, s dnešními je to pravé bohatství. Stařenka ho ale také potřebuje: budeť tomu o sv. Václavě právě třicet lét, co její matka zemřela, a stařenka neopominula ani jediného úmrtního dne, aby nedala číst mši svatou.

Z postele počíná se chrapot ozývat. V slámě to zašelestí a lehýnkým kročkem přibližuje se as šestileté děvčátko k babičce své. „Babičko,“ šeptá a ručka její hladí stařenčinu tvář, „já dnes prodala moc mejdla a v jedné hospodě dal mně pán dvě housky. Schovala jsem je pro vás a pro Ferdu, Ferda ale zůstal v obecním dvoře. Tu máte!“

Srdéčko malé buší radostí, jako by se rozskočit chtělo.

1872

I

Je púst, jsou pašije, myslil jsem si. Nejlíp dostaneš se do postního rozmaru, podíváš-li se na něco hodně smutného, na nějaké zříceniny, nějaký starý hrob. Šel jsem tedy do Ferdinandské třídy a postavil se vedle nejsešlejšího drožkářského šimla a díval jsem se na něho. On nevěděl o ničem. Ani netušil, stoje tu s hlavou schlípenou, že vedle něho na chodníku vzrůstá soucit vysoko a krásně jako palma v poušti, že na hluboké rány jeho, jež jemu život byl zasadil, tisknu políbení nejvřelejší, že měkkými myšlenkami hladím jeho vystouplá žebra a do chorobné duše jeho kapu balzám útrpnosti.

Jsem samovrahem ze cviku i z plezíru. Proto také rád činním z bolesti cizí bolest svou a ob den si sednu do drožky, která kalupujíc může se přec se mnou rozsypat každou chvíli a bídne zakončit činný můj a jen k dobru čelící život. Doufámť, že nebohému drožkářskému koni objednaným kalupem dodám, že to bude jeho poslední „rit“ a duše jeho že se hned pak rozloučí s tělem, naplněna vděčností ke mně. Miluju drožkářské koně — a proč bych jich nemiloval! Nežádali nikdy ode mne ani krejcaru přes taxu, nežebrali ode mne navečer extrapřídavek na lojovou svíčku, nikdy mně nedokazovali, že vloni rozbitou lampu rozbil jsem dnes já při vlézání, a když jsem jel večer s dámou, neobrátili nikdy zrádně sklo svítlny dovnitř vozu. Stalo-li se tak, učinil to jejich pán, člen Horymíru.

Drožkářští koně náležejí k pražským typům, jako i jinde k typům velkých měst, kde „zimničně pracují tisíceré mozky, ruce a nohy“. Drožkářští koně zobrazují jaksi spěch velkoměstského života. Nemohou přec za to, že ten „spěch“ zobrazují jako bezruký invalida válečnou bujnost, posměchu jistě nezasluhují ani jeden ani druhý. Ale posměchu se jim dostává hojně. Jsou prý stvořeni, říká se, dle obrazu ořů slunečních,

Apollových, právě tak, jako je na př. Kuranda prý stvořen podle obrazu božího. Ovšem, kdo žádá na každém koni, aby „krk jeho se klenul vysoko jako maják, aby prsa jeho široká vzdorovala jako skála bouři, oči svítily jako dvouhvězdí Kastora a Polluxe, zlatá hříva pyšně splývala jako bohaté vlasy krásné královny Bereniké, nozdry aby chrlily páru jako dvě kráterův na Vesuvu“, — mýlí se tuze, ale proč toho žádá? Mohl by také žádat, aby Kurandové vypadali jako pořádní lidé, — nechci urazit milé drožkářské koně své, ale bylo by to stejně hloupé! Nemohu cítit tak zvaný „vtip“. Vtipem se může učinit všechno na světě směšné. A kdybych chtěl, dokážu také vtipem zas, že pražský drožkářský kůň je nejen ořem ohnivým, nýbrž i ořem přímo divokým. Nesklesne každý okamžik některý k zemi? A nepraví Goethe: „*Nur das feurige Roß, das mutige stürzt auf der Rennbahn*“ —? Neučí nás přírodopis, že jedině praví zdivočilí koně nemají stojatých uší, a může si někdo troufat, že mně nalezne v celé Praze jediného drožkářského koně, který by uši neměl schlíplé ažaž!?

Odkud pražský drožkářský kůň pochází, neurčí ani největší přírodozpytec, právě tak jako nám nepoví, odkud přišla tmavá francouzská růže. Nevíme, byl-li praotcem jeho šedivý kůň asiatských stepí, nebo mongolský tarpan, nebo arabský nedždi, nebo nubický dangola, my můžeme jen tak všeobecně, dle vzácného jeho klidu a jeho krotkosti soudit, že už je tomu hezky dávno, co byl kultuře získán. V postavě své má cosi starobylého, co do velikosti znázorňuje velmi šťastně střed a přechod od obrovských koní londýnských sládků a uhlířů k titěrným osůbkám shetlandských ponyů nebo drobných korsikánů. Co do stáří vymyká se také všemu domyslu, lze ale soudit, že asi není víc v tak zvaných nejlepších koňských letech, mezi 7. a 14. Duševní jeho vlastnosti jsou zcela zvláštní, on není tak hloupý jako jiný kůň, aby se někdy pánu snad vzpouzel a výprask si způsobil, ani tak šťastný jako člověk, jemuž „práce vždy nové dodává zas síly“. I jeho chod a běh je individuální. Když ho drožkář začne bičem a opratí natahovat, zahrčí to v něm jako v starých hodinách, pak vyhodí hlavu násilně do výše a již to jde jako severní bouř přes vrchy

a doliny pražského dláždění, a jeho běh je jakoby samá disticha dojemné elegie, trochu kulhavá. A když ho drožkář zastaví, po každé obrátí dobrý kůň hlavu stranou zpět, jako by se díval na cestu vykonanou a divil se, že uběh takový kus. Zrovna tak jako hravé děti.

V Praze máme drožkářské koně znamenité, jednotlivý stojí třeba až desítku. Také ale vykonají kus práce bez ohledu na odměnu, bez naděje v pochvalu. Nikdo nebohému neaplauduje jako pyšným jeho kolegům v službě Renzů a Ciniselliů.

Nikdo nenapíše jeho životopis a jeho jméno nezaskví se vedle historického jména královského koně *Quadrageanta*, jenž „32 leta stár ničeho nezapomněl“, vedle jména velkého mantovánského běhouna *Gonzagy* nebo vedle „pana kmotra“ prince z *Guisu*, o němž čtem: „ač velmi stár, nebylo přec koně nad něho“. Snad měl také někdy nějaké pyšné jméno — už je nemá. Je zapomenut za živa.

Ach, pražský drožkářský kůň je poetický. Ne ve běhu, ale když stojí na stanovišti svém, duchem pohroužen v myšlenkách a nohama ve výkal až po kotníky. Jako by staletí již byla přelítla přes tu starou hlavu — obraz světového bolu a velké resignace, zapřažený řeholník, láskou zmořený starý jinoch. Nohy jsou roztaženy, hlava klesá k zemi, jako v dřímotě. Ale on nedřímá, on přemýšlí. Uvaž mu pytlík vonného sena k hlavě, on se nehne a přemýšlí. Stojí tiše, jako jazyk vážek mezi životem a smrtí. Náhle se zachvěje, vlnky mrazu přeběhnou starou jeho kůží, jako by chtěl setřást bolest nesmírnou, jako by smrt byla na něho sáhla. Pak zafuní lehce a zní to co vzdech z jiného světa, jak by truchle šeptnul: „Člověče, já ještě žiju!“ —

II

Tamhle stojí, u kašny. Nazvem ho třeba jen „policajtem“, úcty své mu neodepřem. Je-li pravda (a slabý člověk nezkoumej věci božských), že náboženstvím nynější doby je *policie*, je on náboženství toho knězem. „Pamatuj si, křesťane, že posvátný je úřad kněžský; kdo kněze nectí, nectí také oltáře,

ba nectí ani boha oltáře toho.“ A je-li pravda, že náš život je jako divoký, hříšný rej masopostní, je on, „policajt“, skvící se na čele našich ulic „popelec“. Memento mori, člověče re-skriptový; ani se nenadáš, už tě má smrt za límec a vleče tě k policejní direkci, stejně přístupné bohatému i chudému — jako samo nebe.

Dřív stál tam, u kašny, po šest hodin strážník jiný. Přišel tento nový — ani spolu nepromluvili, jen se druh druhu podíval do očí, hluboko, přehluboko, jen tak na sebe lehce kývli, jako dva věční andělé, když se potkávají na pouti vesmírem. A zůstal tu tento nový sám, v skromném taláru hnědém na znamení svého kněžského úřadu. Rozhlídl se po domech, oknech, střechách a zívnuł si, výdatně jako před spaním, upřímně jako dítě, krásně jako milenka poslouchající básně milence svého. Pak položil majestátně pravou nohu kupředu, pak přesunul levou před pravou a již kráčí sem tam, pravzor umění, jak se s důstojností co možná nejvyšší nedělá pranic. Zrovna tak jako filosofický čáp, jenž syt jsa lapání žab a jiných potvůrek, provádí vykasané nohy své chladnou travou.

Teď stojí. Založil si ruce a stojí tiše jako měsíc na nebi, jako loď v přístavě. Ach jak vznešený obraz klidu, vtělený „Velký pátek“! Kolem něho bouří život, on vidí vše, on slyší vše, ale na tváři mu trůní nejhlubší mír. Vlny života jdou mu takřka jen po pás, on je jako obrovitý vrch, po jehož boku honí se oblaky a mračna: část pod oblaky cítí dešť a krupobití a bouř, část nad ně vznešená — „was über den Wolken, das ruhet in Frieden, nur *himmlischen Herzen* ist Ruhe beschieden“. Ale jeho klid není klidem mrtvoly! Leží snad pánbůh v hrobě? A není pánbůh skoro ještě větším vzorem klidu?

*Jen jeden jesti pravý klid,
však líný hrobu klid to není!
Klid jesti tichou silou ducha,
jenž ve světě, však přece nad světem
se vznáší v místě pevně určeném,
vše ničí zlé, jen dobro zná, ne zlo,
a jenom čisté lásce panství dává.*

Proto také policejní strážník leda tenkrát sebou škubne, když jde ke kašně nějaká děvečka extra pěkná. Nehezských sobě ani nevšimne — opět vzor, vzor krasochuti! Vzdor božskému klidu svému zalaškuje si pak s tou děvečkou pěknou — nedivme se mu, že si svého klidu v případě tom mnoho nehájí, láska a klid jsou dvě hrající si děti, které se každý okamžik spolu seperou. Vždyť i policejní strážník je konečně také jen člověkem jako my ostatní lidé, také jemu položil bůh do prsou harfu se zvonivými strunami, také on má bušící, toužné srdce. A vždyť je při tom laškování tak ctnostný; kdo je klidný, je vždy také ctnostný! Dej nám pánbůh všem poklidu výdatného — anebo raděj ne!?

A zase stojí a přemýšlí. Přemýšlí jistě, ano *filosofuje*, tvrdil bych. Jsou sice někteří, kteří praví, že ani nepřemýšlí. Že prý jen tak dřímá a sní, že prý není jinak ani možno domoci se pravého poklidu, než když člověk úplně zapomene na svou bídu. Ale jiní zas — na př. Herder — tvrdí, že zas jen v poklidu zraje myšlenka, rozum, filosofie. Držím se Herdera, už proto, že zas Schiller praví: „aber die Philosophie, hoff' ich, soll ewig bestehn“ a že jsou mně slova ta milou zárukou, že s filosofií bude také policie věčně žít a kvést. O čem náš strážník filosofuje, ovšem již tíž je rozhodnout. Snad o tom, k čemu vlastně zde na ulici stojí a chodí. Hodina ubíhá po hodině, on chodí sem tam, jako kývadlo rakouských hodin — dvacetkrát už mohl být na svatovítské věži nahoře a zase dole! Někdy ho něčím pozlobí kolem jedoucí drožkář, jako muška mohutného obra, a on mu pohrozí pěstí. Někdy přistupuje k němu buclatá, v Praze neznámá venkovanka, on jí ukáže cestu a pohladí buclaté tváře. Někdy zastaví někoho „podezřelého“ a ptá se ho po jeho rodině — „lékař a policajt mají právo na otázky indiskretní“. Někdy sebere a odvede chlapíka, jenž má jen jednu nohavici nebo kabát bez rukávu a bez života, vždyť u nás poroučí i klima i policie, aby byl člověk oděn líbezně.

Mezi venkovankami, filosofií a děvečkami uplyne mu tak tak přece čas. Nastane večer a teď jde policajt do parku, načez se mu říká „patrola“. Vezme co taková ručnici na ra-

mena, chodí městem, a studoval-li za dne zemi a její obyvatele, studuje nyní noční nebe a jeho tvory: Velkého a Malého medvěda, Raka, Lva, Býka, Kozorožce. Přitom pěstuje humanitu dál, chrání člověka dobrého, který z opilosti náhodou u patníku usnul, a člověka zlého, vlupuje-li se tento z ulice do krámu a není s tím ještě hotov, napomíná již zdaleka pádným krokem svým, aby se včas polepšil.

A co za to všechno kněžské působení má? — skoro nic! Od obecenstva jenom protivenství, vzdor tomu, že stojí psáno v bibli: „Buďte národem kněží“ a v Presse, že tím „národem kněží“ vlastně už dávno jsme. A od svého představenstva? Sotva že suchý komisárek! Arci, on koná povinnosti své, a pak chutná i komisárek jako nebeská kejta s omáčkou z červánků.

Vidíte, chtěl jsem dnes napsat studii. Studii o lidském pokroku. Ale nechce se mně nějak do toho, při tom parnu! Pokrok je nesmírný, to se nedá upřít. Viděl někdo před desíti, řekněm před pěti lety po Praze vodit se tolik děvčat s vojáky jako dnes? Neviděl! Tenkrát šla ve všední den veřejně po ulici leda „dáma“ zavěšena s důstojníkem, jeho manželka, nevěsta nebo sestra; ta pak salutování prostých vojáků a nižších šarží přijímala co hold jí naprosto patřící a kráčela, když už se jednou tedy „na vojnu“ dala, zcela dle předpisu: hlavu vzhůru, ramena nazad, prsa ven — dál už nechci ani popisovat. A jen v neděli viděls větší přec počet „vojenských párků“, kuchařky, panské a jiné služky s oberkanoniery, unterjägry a jinou pýchou. Dnes ale, dnes už vidíš i ve všední den mnoho a mnoho moderně, ba i draze oblečených dam, které se zcela veřejně vedou s mladými vojíny, ač tito mají sotva dvě bavlněné hvězdičky na límci a sami pořád salutovat musí. A nikdo se tomu ani nediví, vždyť možno, že ten desátníček je kandidátem profesury a za rok si slečinku vezme. Nebo že má už medicinská rigorosa odbytá a svatba že bude co nejdřív. Úžasný pokrok! Říkáme mu „všeobecná branná povinnost“, a je věru ku podivu, jak rychle se mu podobila nejen všechna tvář mužská, nýbrž i to slabounké, zbraňi nezvyklé pohlaví ženské.

Což tedy teď! Teď už si žádné děvče nedělá z toho nic, vytkne-li se jí náklonnost „k dvojímu suknu“. Vždyť je proto zde na světě, aby milovala, aby milovala *muže*, a co je zdravým mužem, to je dnešního dne všechno do dvojího sukna zašito až do čtyřiceti let — kterépak rozumné děvčátko zamiluje sobě ale muže, který je přes čtyřicet? Teď už to není pražádným hrdinstvím milovat hrdinu, ale *bylo*. Spravedlnost

toho žádá, abychom konstatovali, že *byly hrdinky*. A s demokratickou hrdostí dodávám, že byly právě mezi nejnižšími, pracovními třídami. Také v tom tedy ohledu řídil se pokrok zdola nahoru.

Pražské služby byly těmi skvělými hrdinkami! Pražské služby pochopily důležitost *všeobecné* branné povinnosti o mnoho let dříve než kterýkoli rakouský generál. Mužský, mohl-li se vyhnout vojenské službě, učinil tak; pořádná služka, ač ouřadem k tomu nijak nevázána, nevyhnula se vojančině nikdy a odváděla svou daň z krve co nejpilněji. Zbabělý muž, aby se vojančině uhnul, často se i násilně zmrzačil; řádná služka nebyla by k babskému tomu prostředku sáhla nikdy, ona se naopak činila, aby byla hodně hezka a hodně zdráva, aby hodně na sebe přilákala oči verbířů. Pražská služka byla ve všem všudy právě tak vojenská jako její amant, ona jako by sama byla složila svatou tu přísahu, že bude sloužit „na zemi i na moři, ve dne i v noci“. A sloužila!

Pražská služka — ba již není tím, čím bývala. Neupírám jí dnes snad naprosto mysl hrdinnou, ale již nastala v činných kruzích těch přec jen jakás ochablost, rázná naše mysl pozoruje zde nyní s bolestí jakousi rozhodnou náchylnost k civilu. Dřív byl plný opak, dřív si civilista často zabědoval. „Pyšná holka,“ říkalo se v Praze, „řemeslníček je jí tuze sprostý, ona chce jen kaprála.“ A že nebylo kaprálů dost, pustily se služby srdnatě i do prostých a rozebraly si hravě bataillon po bataillonu. Jen tambor, pamatuju se na to dobře, neměl jaksi odbytu. Snížila-li se služka přece až na tambora, musil být alespoň kudrnatý. Dobrý kurs měli granátníci, ale jen na Starém a Novém Městě, kde „leželi“, — na Malé Straně vítězil kanonýr. Zvláště drobné, malé služby byly velké milovnice granátníků. Často byl čahoun do nebe a vedl si holku, že nebyla k rozeznání od dláždění. Granátníka mít byla ostatně věc jakž čestná, takž nebezpečná. Byla-li služka v službě u pořádné, rozumné paničky, stalo se často, že raděj opustila službu, protože „chtěla mít svého milého jen pro sebe“.

Když se vždy ve třech letech jednou střídaly garnize a pluk vytáhl z Prahy, aby přesídlil do některé z pevností němec-

kých, Raštatu, Ulmu nebo Mohuče, tu mohla v den exodu ráno každá panička pražská vzít šáteček na hlavu a dojít si jen sama k mlíkařce pro mlíko a k řezníku pro maso. Již časně zrána o páté hodině byl dvůr kasáren naplněn služkami a vojáci vytáhli s tureckou muzikou a za hlasitého ženského pláče. Věrné milenky šly se svými milenci až do Dušníku, některé tam zůstaly přes noc a šly druhého dne s sebou až do Berouna, většina se ale vrátila ještě téhož dne do Prahy, aby viděla, jak vypadá ta nová garnize. Navečer pak bylo u kašen jako podle Herodota kdys v Německu, kam prý nikdo nemohl pro množství včel. Kolem kašny děvčat jako kytek a kolem těch kytek samý voják a ssál sladký med lásky. Hrdinné myslí pražské děvečky by se bylo dlouhé, neúrodné vzlykání jen protivilo.

Pražská děvečka byla skrz naskrz voják. Z jedné branže do druhé přecházela zrovna hravě. Dnes byla u infanterie, zítra u dělostřelectva, pak za několik měsíců třeba u těžké kavalerie. Ona věděla, že slouží, ku kterému je transferována pluku, na tom jí nezáleželo. Také jazykové různosti Rakouska dovedla vyhovět co nejspravedlivěji; dnes byli v Praze Italiáni „od Zanini“, zítra Poláci „od Jablonowských“, pozajtrší Maďaři „od Vasa“, ona konala svou povinnost. Pražská děvečka byla kamarádem vzorným. Někdy ji přenechal dle úmluvy kamarád kamarádovi a v tom případě šli všichni tři kamarádi v neděli do hospody a tam se vedla s tím starým a zpátky už s tím novým.

Ovšem musilo vše to mít na vojsko vliv velmi dobrý. Voják se u své milé dobře najedl, nepotřeboval erariálního přídávku dvou lotů masa jako teď, a byl spokojen. Voják našel soucitnou, milující duši a nezastesknul si po domově. Voják kvůli panně dbal svého zevnějšku a pak měl z něho radost i sám pan hejtman.

Nemalé byly z toho vojenství výhody také pro všeobecnost. Ještě dnes trávíme z nich. Vzpomeňme sobě jen, jak voláme v Praze nyní po sadech, třeba byly jen jak dlaň velké, a vzpomeňme sobě, že právě dnes časopisy přinesly radostnou zprávu, že i nádvoří nové porodnice budou proměněna

v sady! Bylo by v Praze bývalo potřebí velkých porodnic?
A byli bychom bez porodnic měli v porodnicích sady?

Ano, krásné, velice zajímavé bylo to hrdinství pražských
děveček! Jak praveno, chtěl jsem dnes o něm psát zvláštní
článek, ale — to parno! Kdosi přesně vypočítal, že Němci od
roku 1872 do nynějška těch pět miliard, které byli obdrželi
od Francouzů, propili už dvakráte v pivě. Patrně se Němci
řídí dle své filosofie a přelívají miliardy z „ich-u“ do „selbst-
ich-u“. Já se jim při tom parnu nedivím.

Bydleli jste už někdy? Totiž — odpusťte — já myslím jako, byla-li doba, kdy jste nebyli domácími pány? Nebyli-li jste, nu vždyť to není tak velká hanba, ačkoli „domácím pánem“ být je samo o sobě už čest i naproti takto dosti rozumným lidem. Ale nebyli-li jste, musili jste se zajisté také stěhovat. Dali jste výpověď na čtvrt roku napřed a domácí pán vzal hned nového nájemníka na čtvrt roku napřed. To by bylo všechno pěkné — —

Člověk se umyl, učesal, sedí při kávě a drží číslo některých dnes konfiskovaných novin v rukou. V kamnech to praská úpalem a venku na ulici praská to mrazem. Člověk je rád, že nevisí tam před domovskými dveřmi na místě té cedule, na níž „Byt k pronajmutí“. Vtom se lehýnce zaklepe na dvéře. — „Dále!“

Vstupuje děvčátko, poupě. Je sotva šestnáct let, očička mhourají ještě jen polootevřeně, ručička je ještě tak malá, že by nedovedla ani obemknout srdíčko, kdyby je chtěla někomu darovat. Člověk vyskočí, galantnost se vzbudí. Děvčátko, červené už od přírody, ještě červenější mrazem, zapálí se teď do fialova a vypadá jako modrá madonka.

„Ráčíte, slečno?“

Slečna něco ostýchavě drmolí. Přitom si potahuje rozpačité pláštík, část toalety napůl novo-, napůl staromódní, napůl dost drahé, napůl dost laciné, zkrátka „měšťanské“. Člověk porozuměl, že slečna přeje si vidět byt.

„Nechám si rád líbit, když přijde taková komise k prohlédávání bytu, slečinko.“

„Já myslila, že se chcete stěhovat,“ odpovídá naivně.

„Ani mne nenapadne, pakli vy se chcete stěhovat sem.“

Z modré madonky stane se purpurová, „noční purpur fenický“.

„To je tedy první pokoj, zde je druhý, raďte se podívat.“
Slečinka se nehýbe od dveří.

„Jen raďte, vždyť je už uklíženo,“ vyklouzne neopatrné ubezpečení.

„Přijdu zas s maminkou,“ zašeptne madonka v největších rozpacích a už je ze dveří.

Ani se neporoučela; žádné vychování nemají teď ty děti.

Viržinka vyhasla — ty viržinky aby člověk pořád zapaloval. — Ale kdepak jsem zůstal při čtení? Zdá se, že dnes ty noviny nemají pranic zvláštního. Aspoň nic, co by myšlenky jen trochu poutalo na jisté řádky. — Vtom se otevrou dvěře — vejde vysoký, hranatý mužský. Klobouk nechal na hlavě a dvěře dokořán. „Guten Morgen!“ bručí žebřinovým basem.

„Dobré jitro! — Nechtěl byste smeknout klobouk a trochu zavřít dvěře?“

„Na ich will mir halt das Quartier da ansehen!“

„Den Hut herunter und die Türe zugemacht!“

„Ah so!“ Tápe sem a tápe tam, bručí a bručí, ohmatává zeď a zkouší dvířka u kamen, pak jde. Dvěře nechal zase dokořán. To se to s chutí bouchne!

Proklaté viržinky! Kdyby nebyly tak chutny —. Až budou dělat kuřáci oposiční strike, viržinka musí být vyjmuta: „frajkoza“, jak jsme co kluci říkali při míči. Když odfukuju její kouř, modrý jako nebe v červnu a svižný jako dívčí krok, napadá mně vždy Vysoká píseň — „jak proutek dýmu z myrhy, nesoucí se po poušti“, nebo jak to zní. Ale — proč jen dávají do novin tyhle ty „hovorny“ o tom, kde byl nějaký Čech vyhozen, kde se nějakému Čechu vynadalo, kde sobě nějakí darebáci dovolili mluvit o „českých psech“ —! Člověk by takovému Čechu, který teprv běží do „hovorny“, už z vlastnectví dal sám několik fa — „Dále!“

Cvikr, cylindr, šat, na kterém si dal krejčí záležet. Mladý pán se trochu točí, proběhl byt, vyprosil si sirku na cigáro, pak se usměje:

„Ah, vy neráčíte být ženat a nemáte rodinu?“

„Chtěl jste si snad najmout ženatého?“

Mladý pán je trochu v rozpacích. „Dovolte, abych se laskavě zeptal — neráčí být tento velký vycpaný pták volavka, Reiher, ein Fischreiher?“

„Ano — víte, pane, abychom byli dřív hotovi! To já také co student dělával, když nebylo nic zábavnějšího. Budete chtít nejspíš ještě vidět mnoho — bytů, nechci vás zdržovat. — Ne, ne — poroučím se vám — vpravo je klika!“ —

Komický chlap! — Arci, taky jsme dřív — ale to je něco jiného, dělat jiným a nechat dělat sobě! Je zcela přirozeno, že člověk se stane znenáhla moralistou a — „Dále!“

Dvě dámy. Karton, vykartáčovaný starší plášť, klobouk starší slušnější módy, sáhající do týlu a pod uši, vlněné „štucle“. Jsou si podobny sice jen suchostí, ale patrně sestry, staré panny. Stará panna nemusí mít ani glorii kolem sebe.

Přebíhají bytem, kroky a pohyby svědčí, že viděly, jak kráčí a pohybuje se mládí, „zaprášená něžnost“. Nic jim neujde, i troubu v kuchyni oklepaly, není-li propálena. „Prosíme, peče?“

„Kaštany dojistá — jiného jsem v ní ještě nepekla!“

„Ten pán mluví krásně česky. My to pletem, no my jsme se nemohly naučit, náš tatínek —“

Patrně hrozí biografie úřednických siroteků —

„Prosím,“ pravím honem, „je také sklípek při bytu, chcete-li, domovnice —“

„Koukni se, Matyldo, my máme zrovna takovy kopert-deky!“

„Tak prosím, budete-li chtít, pan domácí —“

„Ale to je to, že k nám chodí slečinky se učit šít. Kdyby tadyhle bylo takhle ještě jedno okno,“ a Matylda se přitom na mne podívá, jako bych měl co nejúslužněji to okno hned ve zdi prolomit. Krčím rameny, neodpovídám — konečně se poroučejí. Líp vzít svrchník, chlupatici a — ke všem — „Dále!“

Pán a paní, manžel a manželka. Hedváb a aksamit. Jsou zavěšeni, nepouštějí se a nemohou dobře do dveří. Konečně vejdou.

„Trochu malý je ten první pokoj, vid', má drahá,“ praví

dlouhé věšadlo k zavěšené a táhne ji k druhému pokoji. Zase obtíž mezi dveřmi.

„Taky malý, vid', má drahá?“ Zavěšený hedváb neodpovídá, aksamit také ne.

„A kuchyňka je už docela malá!“

„Roztáhněte si ji,“ chci říci, ale neřeknu, nebylť by to ani vtip.

„No tak co říkáš? — ale jsi unavena, vid'? Člověk se tak po těch poschodích utento — sedni si tu trochu na pohovku, drahoušku, pán už dovolí — ale počkej, počkej! aby ses nezaprášila, je čisto?“

„V kuchyni je hadr,“ pravím dobromyslně.

„I ne, je tu všude čisto,“ míní milostivá.

„Jakpak tu dlouho bydlíte?“

„Tři čtvrtě roku.“

„Ale proč jste si to nedal znovu vymalovat?“

„To vám věřím, já nechtěl.“

„To je taky škoda. Kdopak jste, pane?“

„Nájemník — a vy?“

„Tak — nu neškodí! Inu trochu větší kdyby to tu bylo. Co říkáš, drahoušku?“

„Alespoň ještě jeden pokoj k oblíkání.“

„Nebo zahrádka — já v letě tuze trpím horkem. Ale na tu krátkou dobu — co říkáš? — pak se beztoho postěhujem do svého.“ Zvláštní důraz na „svého“. Rozumím.

„Jak chceš, manrle!“

„No tak zde dáme hned zálohu — kdopak ji přijímá? Ale mnoho-li máme dát — pětku? — pětku je dost — no, dáme radš desítku, je to jedno.“

Pán se rozepíná. „Tu to máme — ne, věru, to je tuze dobrý špás — dával jsem si nějaké peníze z kasy do tobolky a teď — nejspíš že tobolka zůstala na stolku — Lizi je arci věrná — nebo — nebo — ne, to by bylo tuze dobré, jestli jsem ji takhle zavřel do kasy — hehehe! Ale nic nedělá, ten pán bude tak dobrý a do odpůldne nám tu desítku — Lizi hned po obědě — —“

Prosím vás — bydleli jste už někdy?

Bydlíme?

1872

Je nám jako v Portici nebo Resině, zcela vulkanicky. Každý dům je novým kráterem a „vyhodil“ už dobrou polovici svých obyvatelů na ulici. A po ulicích je více nářadí než uvnitř domů, jako by se obyvatelstvo bálo zemětřesení. Máme dobu stěhování, dobu hrůzy, smutku, zoufalství.

Vrchovitě naložené fůry pohybují se ulicemi pomalu jako nějaký pohřeb, po dláždění leží kosti rozbitých štoudví a nepohřbené nohy bývalých seslí, u vchodu domu sedí matka rodiny na slamníku, bledá a truchlivá jako židovka pod vrbami bábelskými, a třeba jindy vypadala „jako z cukru“, dnes vypravuje pleť její, že umývadlo bylo k stěhování složeno už od včerejška, a nejsolidnější stěhující se dáma vypadá přitom vždy tak trochu jako vandrující harfenistka.

Otec se mračí, děti pláčou, nejstarší kluk kráká na rozloučenou ještě kluka posavadního souseda. Jiného loučení není. Chladně se dívají zbylí na odcházející a přicházející. Chladnost panuje ledová, jako mezi obyvateli města propadlého moru, a na každém čele stojí psáno: „Dnes ty, zítra já — musíme tam všichni!“

Ano, *všichni!* Obyvatelstva v Praze přibývá víc než domů, je již strašná nouze o byty. Praha úpí v okovech 3548 tyranů, jimž se říká „domácí páni“. Jako všichni oligarchové hledí vyssát své poddané, ukládají tyránkové pražští „lidu svému“ co největší daň činžovní. A činí to způsobem ukrutným, ještě posměšným! Zrovna půl hodiny před uplynutím zákonní lhůty, když nebohý, štvaný nájemník již sobě oddychl a myslí, že bude klidně bydlet dál, bez nového zas „štajgrování“, přijde domovnice a zvěstuje, že „pan domácí přiráží dvě stě zlatých!“ Hlavě rodiny sklesne hlava na prsa a z prsou se vyvine vzdech: „Teď už nedostanu kvartýr nikde!“ Ach, už dávno zmizela ta stará poctivost domácích pánů! Třicet let

mívali nájemníky v jednom stále bytu, nikdy nepřiráželi. S nájemníky svými byli v poměru co nejprátelejší, milovali jich ženy, byli kmotry jich dětem, navštěvovali je v případě nemoce, šli jim za truhlou, když umřeli. Teď s nimi ani nemluví.

A nájemník je bezbranný, kroutí se nebohý jako červ. Z prvního patra stěhoval se do druhého, pak do třetího, pak hned na půdu — nic platno, štajgrování vyhnalo ho i odtud, a je-li zaměstnán na Starém Městě, bydlí teď na př. v Motole. *Bydlí?* On už teď vlastně nikdo nebydlí, jen tak několik neděl noclehuje. Jako už také nechodí víc nikdo ani na procházku, nýbrž jen tak bloudí ulicemi a čte bílé cedulky po vratech. Nájemníci jsou jako Židé na skoku z Egypta a jedí brambory své suché (omastek má domácí pán) „pospěšně, s přepásanými bedry, s obuví na nohách a držíce hole v ruce“. Obrazy se v bytu již ani nerozvěšují, „kvůli těm několika dnům“ to ani za to nestojí. Náradí se nekupuje ani pro *bydlení*, nýbrž jen hodně lehké pro *stěhování* a je kvůli tomu vesměs z točeného toho lehkého dřeva, jako skladací sedadlo vandrujícího malíře, sedadlo a hůl zároveň. A brzy přestane i vše to a nebylo by nám pranic platno, kdyby se splnilo přání Jindřicha IV. a každý z nás měl do hrnku po slepici, neboť: kam ten hrnek postavit!

Divíte se, že umění stavitelské v Praze nerozkvétá, že se nedostalo nad tak zvaný sloh „činžovní“, bezvýznamný, co do charakteru tak hluchý? Řeka si ovšem vytvoří charakteristické řečiště své, i ten plž vytvoří si domek zcela zvláštní, jak se může ale dle štvaneho nájemnictva pražského vyvinout nějaký sloh! *Nomadisujem*; když nás spásl jeden domácí pán, stěhujem se dál, aby se na nás popásl jiný; jsme kočovníky uvnitř pražských zdí — stan je pak jako stan, chci říci: *proto* je dům jako dům. Však má to kočovnictví ještě jiné následky: předělává i *charakter náš vůbec*. Nejsme nikde doma, nikde se necítíme svoji, nepřilnem láskou k nikomu a ničemu. Naši domácí páni jsou samí agenti strany ústavověrné, chtějí z nás vytlouci cit historický a co přípravu nám vytloukají všechnu lásku k nějakému domovu. Otec nepozná žádného ze svých

sousedů dobře, nemůže si také žádného z nich pořádně vážít, není za to také nikým pořádně vážen — čím je ale nevážený otec rodině? Matka nemá ani času, aby provrtala do zdi k sousedům observatorní díрку, nemůže sousedku pořádně pomluvit, nemá tedy pražádné radosti na světě — čím je ale své rodině matka mrzutá a nešťastná? Dítě nenavykne žádným koutkům v domě, nikde si nerozpřeде kus poesie, nemá žádné historie svého mládí, žádné dumné, sladké vzpomínky pro život. Jsme uvnitř velkého města pravými kočovníky, vagabundy, cikány a máme už také svou „romana čib“, svou mluvu cikánskou. Prozatím obsahuje ta nová řeč sice jen nadávky domácím pánům, ale konečně není více ani zapotřebí.

Ale dobře se nám daří: *proč nemáme každý svůj dům!* — Tím jsem vyslovil již „vlastní defekt té věci“, a když jsme si jednou vědomi své chyby, je také náprava snadno možná. Bystrá jistá hlava právnická sdělila mi již prostředek — a proč bych ho nesdělil dál! Tedy: Tři lidé nebo třeba čtyři a pět udělají spolek. Peníze nemusí mít; mají-li, ať si je podrží. První jde k licitaci nějakého slušného domu a druzí dva přijdou jako za ním. Přihazují na sebe, že srdce v prsou poctivého majitele radostí až skáče, konečně zůstane dům „prvnímu“. Vyjedná si s potěšeným majitelem dřívějším, že zaplatí všechno najednou, ovšem ale po čtyrech měsících, což není na žádný způsob nápadná snad lhůta. Ihned se vypoví tři partaje a naši tři kumpáni vestěhují se sami. Čtyry měsíce uplynou a „první“ neplatí, to se rozumí. Žaloba. Advokát. Šikovný advokát. A byl by čert v tom, aby proces netrval tři leta! Pak arci přijde dům do licitace znovu, ale nyní! — nyní jej zas koupí ten „druhý“ a — rozumíte již? 3×3 je 9 — devět let příjemného bydlení zdarma!

Domu to zajisté neuškodí, naopak, on tou procedurou vystoupí značně v ceně a domácí vlastně oň také nepřijde. Jenže musí devět ročků čekat, což není tak mnoho, povážíme-li, že jiní lidé čekají celé živobytí na dům a ani se nedočkají. A pak že se ti „tři“ musí dobře vybrat, že to musí být samí „poctiví zloději“, aby snad neošidil jeden druhého!

Dobrý nájemník .

1866

Někdy mívám tuze dobré srdce a tu si sednu a napíšu něco ve prospěch lidstva, jako na př. dnes. Tentokráte ale rozumím „lidstvem“ jen domácí pány, vždyť beztoho: je-li někdo v živobytí jen nájemem, není přísně vzato ani celým člověkem, to se rozumí. Poněvadž ale historika má vpadá do doby činže i stěhování, my ale nyní stejně vzdáleni jsme od doby činže zaplacené i na placení teprv čekající, nahlížím, že píšu trochu vnečas. V tom ohledu ale chci se řídit zcela dle starého, věčně mladého Kálidáasy, a prosbu, kterou on klade vždy na konec svých rozkošných dramát, kladu já zde hned na počátek své rozkošné historiky. Bohové račtež dílo mé, v pravém duchu započaté, zachovat až do budoucího stěhování i na věky.

Domácí pán X Y Z (domácí páni mají i v neurčitosti dlouhé tituly) měl v třetím poschodí pěkný byt. Tuze pěkný byt: výhlídku na Prahu, pět pokojů, světlou kuchyň, suchý sklep, prostrannou půdu, hudbu alespoň za měsíc jednou v blízké zahradě, pární lodi blízko, a co hlavního, že okna šla na český jih, odkudž by mohlo nepřátelské bombardement přijít jen tenkrát, kdyby nám knížetství Lichtenštejnské vypovědělo válku. V dobách válkou hrozících, kdy bázlivci i věci nemožné za možné mají, váží také taková okolnost mnoho. Tuze pěkný byt našel brzy nájemníka, o kterém nevím, byl-li pěkný, který ale dal závdavkem pětku. Pětka je dost.

Je poslední den stěhování, odpůldne, skoro již večer. K domácímu pánu vchází domovník pán.

„Jsou ti ve třetím už přistěhování?“

„Jsou, prosím.“

„Já ale nic neviděl.“

„Já skoro také ne, prosím.“

„Jdi nahoru, prohlídni si to a popros pána, aby si neobtěžoval poslat mně činži.“

Domovník pán šel. Trvalo netrvalo, a byl zase zde.

„Nu?“

„Hm!“

„Nářadí?“

„Skoro nic. Tak nějaký kufr, zdá se že prázdný, komodu, stolek a tuze málo seslí. Postele jen železné, s jednou pokrývkou.“

„A v ostatních pokojích nic lepšího?“

„I ano! Z druhého pokoje jsem viděl vykukovat mladou, hezkou paničku.“

„Mlč se svými nápady. — Dej sem peníze!“

„Nedal!“

„Jak to nedal.“

„Inu nedal! Řek, že nemá.“

Domácí pán zaklel. Domovník pán neklel sice nahlas, bylo ale dle neobyčejně rychlého mrkání vidět, že kleje uvnitř. Domácí pán sebou škubnul.

„Kabát!“

„Zde.“

„Dej pozor, aby nikdo nevešel!“

Domácí pán vystupoval z prvního pomalu do třetího. Než vystoupil, měl řeč zosnovánu. Jsou ale řeči velmi, velmi dobře zosnované, které se konečně přece nemluví.

Skoro že ani nezaklepal.

„Ah náš domácí pán! Ženuško, — náš pan domácí!“

„Není potřeba představovat! Že prý nemůžete platit, — či snad domovník dobře nerozuměl?“

„Je pravda, pro okamžik nemohu! Jakmile ale —“

„To já znám: okamžitě se vystěhujete!“

„Není možná, věru není. Na ulici přec nebudu spát, a pak, vždyť se mně byt líbí!“

„To si myslím. Pět pokojů a nic do nich!“

„Já mám rád byt volný!“

„Tak?! Již vidím, s kým jednám. Dám vás vystěhovat, nepůjdete-li!“

„Kam bych šel? Já ubezpečuju, že platit chci!“

Domácí pán již neslyšel. Svezl se po schodech skoro jako mladík.

Měl nepříjemný večer. Do rána ale se mu přece zas vyjasnila situace, mozek byl klidný.

Sebral se a šel zas nahoru.

„Víte co, nechci se právně s vámi tahat. Zůstaňte si to čtvrtletí zde a hleďte zaplatit. Dávám vám ale výpověď a budete tedy jen ty tři měsíce zde!“

„Nejrozkošnější domácí pane, jakpak bych mohl teď výpověď přijmout, když už zákonní lhůta prošla!“

„Jak? Vy se nechcete stěhovat ani příštím čtvrtletím?“

„Proč bych konečně nechtěl, — ač se mně byt líbí, i celý dům váš, panuje v něm skutečně solidnost — a to já —“

„Prosím vás, netlachejte! Vy se tedy nebudete ani od čtvrtletí stěhovat?“

„Kampak? Toť bych musil mít především byt. Na ulici nezůstanu, nejsem zvyklý —“

„Netlachejte, už jsem vám to řekl! Byt přece najdete, dejte pětku závdavkem a máte jej!“

„Který pan domácí vezme míň závdavkem než desítku!“

„Tedy dejte desítku!“

„Tu já nemám!“

„Snad vám ji nemám půjčit?“

„To by bylo skutečně příliš dobrotivé od vás!“

Domácí pán sklouzl ještě mladičtěj než včera s třetího do prvního.

Nový nepříjemný večer, nové ráno a nově vyjasněná situace. Mozek je opět zcela klidný.

Domácí pán přechází po pokoji a drží nějaký spis v ruce. Domovník pán stojí u dveří a čeká.

„Zde dej ten spis nahoru k tomu,“ rozhodnul se konečně domácí pán, „aby podepsal, že mám po čtvrtletí právo ho vyhodit. A zde že mu posílám jeho zavdanou pětku, aby moh dát desítkový závdavek, kde chce.“

Domovník pán odešel.

Domácí sobě oddechl. Cpal si dýmku a čekal.

Za chvílinku vrátil se posel. Spis i pětku držel v ruce.

„Což nechce?“

„Chce, ale povídá, že tu první, tu *svou* pětku nemá a že mu tedy ta druhá, ta vaše, není nic platna!“

Kdož by se divil, že domácí pán opět zaklel a jadrně zaklel! Přecházel pokojem, házel rukama. Konečně se zastavil u psacího stolku, zlostně dupnul a otevřel šuple.

„Zde je ještě tedy ta pětka,“ rozkřikl se, „běž, běž, a nebude-li chtít ještě podepsat, tedy ho —“ Ani nedořekl to strašné „co ho“.

Za chvílinku se zase posel vrátil.

„Podepsal?“

„Podepsal!“

Domácí pán mrštil spisem na stůl. Pak škrtnul sirkou, zapálil dýmku a vpadl do lenošky.

Z počátku dýmal strašně. Husté a tmavé kotouče dýmu naznačovaly, jak mu v duši víří.

Po nějaké chvílce stalo se bafání odměřenější a v líbezných i mírných kruzích vinul se modravý kouř do výše, táhna se k zlaté sluneční záři.

IV

Dobrý domácí pán

Studie dle jistého pana žurnalistického kolegy

1873

Včera jsem seděl — vypravoval mně můj přítel — po obědě se ženou klidně doma. Mé čtyry děti spaly a my dva jsme studovali — ano, studovali! Ono se to sice po obědě nestuduje příliš dobře, ale v pondělí se stěhujem a nový náš pan domácí vtisknul mně, když jsem závdavek byl zaplatil, svůj *zákoník* do ruky. Osmnáct stránek, o dvě více, než má zákoník Černé Hory, a musil jsem dát zaň čtyřicet krejcarů! Pak jsem podepsal, že podrobuj se veškerým nařízením, sic že se samo sebou rozumí, že musím z domu ven zas o nej-

bližším termínu, bez výpovědi, činži ale že musím za následující na to čtvrtletí zaplatit přec. Krásný zákoník! První oddíl: práva domácího pána; druhý oddíl: povinnosti nájemníkovy.

„Smlouva je smlouva, ženuško, dej mně tedy pozor,“ povídám, „aby děti, když jdou po schodech, nekřičely! § 31!“

„To bude těžké,“ vzdychla si má žena, „jsou jako hříbata. Jak vyrazí ze dveří, řičí!“

„Pro pánaboha, pořád se stěhovat a pořád do dražších bytů! Víš co, Katynko, než odevřeš, dáš jim vždycky kousek cukru do úst. Jako pašeráci dávají převáděným telatům do tlamy po kousku mýdla. — § 18? — Katynko?“

„No — že nesmíme jako žádný kus ze svého nářadí odnášet z domu. Co bychom také odnášeli!“

„Raději buď přec tak dobrá a řekni paní domácí — musíš ji beztoho navštívit — ihned, kolikrát denně vychází služka s nůsí a kolikrát s putnou. Pak, nesmím zapomenout, musím dnes ještě dát udělat dvě španělské stěny k postelím. Dle § 10 má pan domácí právo ‚vejít do bytu kdykoli‘ — mohl by přijít v letě někdy ve čtyry hodiny ráno.“

„Já bych mu —“

„Nic bys mu — Katynko, ty mne ještě rozzlobíš! V tobě žije stálý odpor, nech toho už jednou, ženuško, zákon je zákon. Ukázalas již naší Bětce, jak má prádlo ždímat? § 62: ‚Na přikázanou nájemníkům půdu smějí tito rozvěšovat jen prádlo *dobře vyždímané*; domovnice dohlíží a má právo prádlo, s kterého by kapalo, ihned odstranit.‘ Co Bětka?“

„Nu Bětka — bude ždímat!“

„Dobře tak, děťátko! A prosím tě, dej ten týden ještě dobře veškeré nářadí vypařit. Při vší čistotě člověk v tak starém domě přece nezabrání, aby se neobjevila někdy nějaká stínka, a § 120 praví výslovně, že nájemník nesmí sobě držet žádná domácí zvířata.“

Žena chtěla něco podotknout, vtom ale někdo zaklepal na dvěře.

Bože nás zachraň — nastávající náš domácí pán! Mráz mnou zalomcoval — snad nám nenese již zase výpověď?

„Bože, bože, to jsou k nám hosté,“ vyskočím, „ženuško, náš nový pan domácí, pan Fouňalík!“

„Foufalík,“ opravil mne drsným hlasem a šedivé jeho oko zabodlo se mně až do středu mého ledví.

„Foufalík“ — šeptám polomrtev. „Račte usednout.“

„Nevytrhuju?“

„I toto! Právě jsme se bavili se ženuškou — Katynko, dej sem křeslo z druhého pokoje, tak! — čtli jsme Vašnosti zákoníček. Milé čtení, milé, a jak důmyslné! Na př. ten paragraf 64, stran střídání se partají v mytí záchoda — velmi důmyslné —“

„Cítil jsem, když jsem šel kuchyní, vepřovou — máte často vepřovou?“

„Třeba dvakrát týdně,“ vyhrkla neprozřetelná má žena.

Já trnul. Kdo ví, jak pan Foufalík smýšlí o vepřové!

A vskutku, kulatá, červená tvář jeho trochu se zachmúřila, řídkým obrvím jeho to lehýnce škublo. „To prosím, aby se okna kuchyně pak neodvírala. Pára je hned po celém domě, a má žena necítí ráda páry z vepřové!“

„Stane se, stane — takto ráčíte být zdráv a vesel?“

„Se zdravím by ještě ušlo, co dělat!“ a rozhrnul si lehký svůj kožich, snad aby bylo vidět tlusté břicho, okrášlené tlustým řetězem, „když ale aby se člověk pořád zlobil! Považte si,“ a prsty jeho začly po lesklém cylindru bubnovat, „moje domovnice právě teď přistihla setníkova hochu z třetího patra, jak se vypliv na schody!“

„To je hrůza,“ volám. Katynce se otevřely oči jako kola.

„Ano, ale tak jsou ti rodiče. Já přec nemohu trpět, aby se plivalo v mém domě na schody?“

„Nikdy! — Ráčil jste mít zde ve vřkolí nějaké řízení?“

„I ne — mám zvyk navštívit každého svého pana nájemníka ještě v starém jeho bytu. Jakpak neštovice, byly zde v ulici?“

„Toto, nebyly — zdrávo jako v Meránu.“ — Včera vyvezli už jedenáctého, který v naší ulici neštovicemi umřel, ale nač bych mu —

„Nu to mne těší. A slyším, že vaše děti — máte čtyry

kluky, vidíte? — že jsou tichy. Poptával jsem se zde u sousedů v domě — vy odpustíte, ale to víte, domácí —“

Právě se začal, buzen naším hovorem, nejmladší — ten šestiměsíček, víš? — vrtět ve své postýlce. Trnul jsem již zase; když ten kluk se probudí a nevidí hned někoho u sebe, začne řvát. „Katynko, prosím tě,“ a ukazuju na dítě.

„Dva tisíce že máte příjmů, povídal jste? Pět set za byt — moh jsem dostat den nato o stovku víc, nu ale! — zbude vám patnáct — není mnoho! Jste přec asekurován na život, pane nájemníku?“

„Třikrát, třikrát, pane Foufalíku. U ‚Prahy‘, u ‚Slavie‘ a u — u —,“ živou mocí jsem si nemoh vzpomenout na tu třetí, u které také nejsem —

„To je dobře, nebo není nic smutnějšího, než když vdova nemůže platit činži. Dovolte — cucky? žíně?“ vstal a ohmatával pohovku.

„Žíně,“ povídá má žínka hospodyňka, „libra po devadesáti krejcařích, nejlepší druh!“

„A jakýpak zde máte druhý pokoj?“ Vstali jsme a šli do druhého, nejmenšího, a pak do třetího, do „salónu“. Zdálo se, že je pan Foufalík spokojen — s věcmi, které by po případě mohl vzít do zástavy.

„Tohle je míšenský porculán?“ ptá se, ukazuje na kávové nádoby, stojící v skleněné skříni.

„Ano, je. Po mé nebožce matce,“ chlubí se žena.

„Zrovna takové nádobíčko má také má stará. Vloni jí ho dala k svátku kupcová, naše nájemnice z prvního patra. Moje žena jmenuje se totiž Valburga — právě teď, 25. února, bude její svátek. Ta měla radost! Ještě jedno kdybych měla takové nádobíčko, říká vždycky. No vždyť se uvidí, říkám zas já, jsou ale zlé časy. — Prosím, pane nájemníku, vy jste přec pojistil své nářadí proti ohni?“

„Ne,“ pravím již všecek spleten.

„To musíte, pane nájemníku, to musíte. To je u mne obyčej, nedal jsem to sice do pravidel, ale musí se tak stát. A teď už pospíchám — dívám se rád, jak nakládají u řeky led. Tak tedy, na shledanou!“

„Děkujem za tu čest —“

„Prosím — račte se zachovat“ — — — —

Zůstali jsme jakoby zdrceni. Ale dobře, že šel, — o dvě minuty později řvali dva nejmladší, jako by je na nože bral, a oba nejstarší se rvali o koně.

„Nebohá ženo,“ pravím, vlepiv Karlovi pohlavek, „to nádobíčko měla jsi tak ráda!“

„Nic nedostanou — hned dáš výpověď — a kdybychom se měli stěhovat do Vršovic!“

Jindy bývá tak ticha — nu, postěhujem se do Vršovic!

1875

*Požívej jako člověk střídmy těch věcí,
které se ti předkládají: abys nebyl
v nenávisti, kdybys mnoho jedl.*

Sirach, 31. kap., 19. verš.

Paní Fogetka je dnes nějak v dobré míře.

„Voni zejtra ráno nebudou mít dršťkovou polívku?“ ptala se jí včera paní sousedka vpravo.

„Nebudu. Mrzí mne je prát,“ odpověděla paní Fogetka.

„Což dršťky se musí napřed hezky oškrabat, kvůli písku, a pak teprv dvakrát prát, aby ztratily zápach.“

„To tak, dvakrát! S vůní ztratí sílu. A pak pět hodin třeba je vařit, časně vstát — já mám nejkrásnější sny teprv k ránu,“ rozhodla paní Fogetka.

Dnes pak vskutku neměla tedy ráno žádnou dršťkovou polívku. Přišla trochu později než jindy na trh, landala se sem a tam, bavila se. Vyslechla všechny sny a vyložila je jak nikdo jiný. Co se lutrie týče, sama Sibylla nemohla mít zajištěnějšího jmena, ač bývala-li také v starém Římě lutrie. Měli by kopat na Monte Citorio, kde se dějí tahy teď, snad by tam našli nějaké starořímské trhačky.

Pak si upravila paní Fogetka svůj „stánek“ a pohodlně pekla a vařila. „Vařiti a péci umí ze všech živočichů jedině člověk,“ říkáváme ve své pýše, ale také to umění nerozdáno všem lidem stejně a jsou lidé vyvolení. Nikdo by se neodvážil říci paní Fogetce, že není vyvolená. Samo nebe by muselo rozhodnout ve prospěch její, neboť shlíží na umění její již asi po padesáte let volně a bez překážky dolů. Paní Fogetka je už věru skoro tak dlouho na trhu „traktérkou“. Provozuje kuchtbu svou právě tak jako makarónkář v neapolské Portě, jako vařič skopového pilafu v cařihradských ulicích nebo jako ševcovský příštipkář pařížský v rue Mouffetard, který při špinavé práci své na špinavém nádobí prodává špinavé beefsteaky. Paní Fogetka nesedí s krámem svým pod podloubím, kam přicházejí hosté stydlivější, aby s obdrženým hrníč-

kem zmizeli ihned v hloubi průjezdu a zde v temném koutku, drze nevysmání, ale také drze nelitování, zhlтали svůj „oběd“. Usedla ven pod širé nebe, tam, kde při šplounání kašny tak pěkně se brambory škrabou a tak příjemně se to hubou mele. Prostý, jako vše na paní Fogetce, je také stánek její. Dvě nůše a nějaká vošatka, stojící na dláždění, to je celý krám. Denně rozžehne jiskru Prometheovu v dřevěném uhlí, uhlí doutná buď v železném, kulatém plecháči nebo třeba také jen v hlíněné míse, plecháč a mísa jsou umístěny v těch nůších a na jich uhlí leží podlouhlé pekáče plny škvařícího se obsahu. Nízká stolička za krámem pro paní traktérku, stolička nebo stará sesle před krámem pro hosty, a jsme hotovi. Ledaže se zmíníme ještě o roztaženém, na stojanu připevněném deštníku, jenž tu není kvůli jídlům, nýbrž na ochranu paní traktérky proti slunečnímu úpalu. Šedivý deštník, šedivá jídla, šedivá paní traktérka, všechno šedivé. Totiž — já se neosmělím říci, že je paní Fogetka snad již šedivých vlasů! Barevná plachetka jí je kryje, ale roucho je většinou šedivé, pichlavé oči jsou šedivy, suchá, scvrklá pleť v obličeji a na rukou je šediva. Teď znáte paní Fogetku.

Dnes uspořádala paní Fogetka světu nějaké hody! Není tu ovšem 150 jídel jako v Paříži u Verryho, ale je jich dost. Na jednom pekáči vepřová s dobře vypečenou kůrčičkou a žlutými brambory. Na druhém čtvrtky husy, čekající jen na roztrhání — paní Fogetka nekupuje hus špatných, kupuje jen laciné, které se na př. při dovozu košatinou odřely. Na třetím sjímaná vepřová kůže, dušená s kmínem a solí; prodává se po kusu na chleba. Na čtvrtém hrách a kroupy; vlípne se vařečkou do natažené ruky, za dva krejcarey. Pak několik talířků s upraveným okurkovým salátem. — Ano, když se tak rozhlídne, musíme říci, že dnes má paní Fogetka výbor nejlepší. Srovnávejme!

Její sousedka vpravo má smažené telecí nožičky, jáhly a dolky; jáhly se prodávají právě tak jako hrách a kroupy.

Sousedka vlevo má opečený svítek, nakrájený do podlouhlých čtverhranů jako malé buchtičky. Pak kucmoch s mákem. A pak vařenou slezinu s hrachem. Gurmán ovšem

nemiluje té poréšní, houbovité sleziny, ale zde na trhu je oblíbená, za 5 kr. hrnek.

U dalšího stánku dostaneš smažené hovězí vemenó, vypadající pěkně jako karbonáda. — Ale pak — husí drůbky s brambory! Myslím, paní Fogetka že by nebyla podobné disharmonie ani schopná — jemný kaldoun a brambory! Jako v přírodě patří k slavíku vždy jen růže, tak patří k pečenému kůzleti mladý salát chmelový, k seleti hořčice, k drůbkům rýže nebo nudle — to cítí přec každý!

A ještě dále vidíme pekoucí se jitrnice, smažené rybičky, komisárek s venkovským sýrem, co delikatesu červené hromádky vařených raků atd. A pak — ne, tuhleto se může jíst jen se zavřenýma očima! Takového ragout by se i Číňan zhrozil! Uvařené červy, rozsekaná bota, nastrouhané ucho od štandlíku nebo co. Však — netvařme se nevědomými. Jsou to plíčky, okruží, strašně ale sesekané a zmordované.

Brambory jsou ovšem všude. Jsou jídlem celoročním, hlavním. Brambor je Čechům co Italům makaron. Máme proň i humoristicky pochlebný název „koroptev“. Ve Vídni užívají také podobného výrazu, ale když někdo tam řekne „uherskou koroptev“, dostane alespoň hovězí tlápu, u nás na slovo „koroptev“ dostane vždy jen brambor. Hloupne prý, kdo jí brambory. Zato prý káva zas rozum bystří. Proto také babička, spolknuvši za tři krejcary bramborů, koupí si za čtyry krejcary hned vedle hrnek kávy, a babička zůstává moudra.

Ale již nadešla doba paní Fogetky. Trh řídne, hokynářky se chtějí před odchodem ještě posilnit, nosičky sobě už něco vydělaly, také jiní lidé mají už hlad, ano i žebráci už si vyžebrali něco. Stánky jsou obklopeny. Host přijde, usedne nebo zůstane stát, obdrží hrnek, lžíci a jí. Podívání jako na Olymp, samí bohové řečí, kteří také neznali vidliček a serviet! Vidličku zastávají prsty, při čemž může malíček co nejkoketněji do výše odstávat, servietu zastává ruka — jak zbytečně mluvil ten, který učil: „Nesmrkat do serviety!“ Tady nejsou nikdy v rozpacích, jak které jídlo jíst, jakož bývá někdy u velkých tabulí. Vlastně už i ty lžíce půjčuje

paní Fogetka jen neráda. Nejsou sice ze stříbra, jedovatost hub na př. by se dle zčernání těch lžic nepoznala, ale přec se každý okamžik nějaká ztratí, „zrovna jako by je jedli“, a denně je rámus. Paní Fogetka kupuje proto jen „ausšus“, lžici za tři krejcary, samý ostrý zub a výlomek, že je hubě až ouzko.

Přichází babička s nůši. Nůši prázdnou podržuje na sobě a žádá za hrnek bramborů. Jí stojíc. Když otevře ústa, zdá se, že koutky zapadají až k uším, — po obou dásních není ani jediného zubu a přece je zrovna mžikem s hrnkem hotova! Virtuoska jedlice bez zubů. Ano, Lessing měl pravdu, Raffael byl by býval velkým malířem, i kdyby se byl narodil bez rukou!

Přichází muž, vypadající jako přiošumělý kněz. Černý kabát je zapjat, bílý šátek je otočen těsně kolem krku. Mlsně prohlíží pekáče, pak si koupí zadní čtvrtku husy, Hned se do ní spouští, srká kůžičku, okousává stehno a pořád přitom vypravuje paní Fogetce hlasem smutným, že je vdovcem, jaké že je to neštěstí ztratit ženu, „povídám jim, tak dobrou ženu!“ — Smutně zaplatil a s povzdechem odešel. „Snad svou ženu sněd, že si tak vzdychá,“ míní paní Fogetka k susedce. — „I copak jim napadá, je zdráva a živa, já to slyšela; ale je to taková mlsná huba, ten starý, a chodí po pečínkách,“ zlobí se susedka.

Muž otrhaný. Zažil as lepších časů, celé chování jeho o tom svědčí. Ale nahý loket svítí teď kabátem a šedivá hlava kloboukem. Jí hrách s kroupami, pomalu, jako by se mu protivilo. Právě dojedl, když tu k němu přiběhl kluk učedník. Kluk nese obnošený sice, ale ještě dobrý klobouk v ruce, podává ho starci a praví: „Tamhle můj pán z podloubí posílá jim to“ — a již odběhl. Stařec se pomalu rozhlídl po podloubí. Tedy ho ještě lidé poznávají — snad soudruhové lepších dob — —. Posadil darovaný klobouk na hlavu, dal svůj starý pod kabát a rychle odchází k protější ulici. Sotva odešel, přistoupil k stánku tajný policejní agent. „Znají ho, paní Fogetko?“ — „Koho?“ — „Co teď zrovna odešel.“ — „Ne.“ — „Býval ouřadníkem u pošty. Zpronevěřil za 50 zlatých

poštovních známek — co tomu říkají?“ Paní Fogetka neříká nic a je už k němu zády obrácena. Abych řekl upřímně, paní Fogetka nemá policii ráda. Jednou měla s ní mrzutost — zkrátka, kdo třeba jen jednou má s policií co dělat, už jí nemá rád.

„Dají mně talíř okurkového salátu, mám hlad,“ podotýká drsný hlas. Salát z „flegmaticko-lymfatických“ okurek, příjemně jemný, štávnatě chladný, je zde totiž jídlem pro sebe, jí se bez přidaných pečených holubů. Paní Fogetka se obrátila a před stánkem stojí chlap, hotový rošťák. Čelo paní Fogetčino se zakabonilo. Co dělat? Jaksi s nechutí bere pravice talíř a levice se natahuje pro peníze. „Pět krejcarů.“ — „Dobře,“ praví rošťák a sahá po talíři. — „Ne, napřed peníze,“ brání paní Fogetka svůj talíř. — „Ale matko, matko, copak jsem jaktěživ někomu utek? Myslejí, že uteču jim? To by mně za to stály!“ Mimovolně paní Fogetka popustila a rošťák zahlubil své prsty honem do salátu. Sněd, vypil ocet, vrací talíř a nastrkuje dlaň. — „Copak?“ — „Zpátky aby mi daly.“ — „A načpak, zloději?“ — „Voni jsou čistá, copak jsem jim nedal šesták?“ — Strašný křik! — Půl trhu je pohromadě, paní Fogetka křičí, rošťák křičí — rošťák křičí víc, rošťák nadává víc, nadává s kriminální vybraností — již se chvěju, že podlehne jazyk i paní Fogetčin, ten bystrý jazyk — vtom přijde uniformovaný strážce bezpečnosti a vede smějícího se chlapa pryč.

Příbelhai se stařeček a usedl na uprázdněnou stoličku. Klobouk dal si na levé koleno, z kapsy vytáhl kus chleba a žádá za tři krejcarý vepřové kůže. Jak se stařeček třese na každé sousto! — Kdybych mu vyprávěl, že jinde jedí ještě skromněji, benátský gondoliér že si k suchému chlebu sesbírá hrst syrových hlemýžďů, vylezlých z moře na kameny, ani by mně nerozuměl. — Snad jídal stařeček druhdy skvěle. Snad měl vždycky bídu. — Myslíte, že ten zde také „se těší na oběd“? Ba ten jí jen, že jíst musí! Ne proto, že je poledne, ale že by hlady upadl. — Protivný vtip! — ale napadá mně, že ten chudák zde je od každého gurmánství právě tak vzdálen, jako ten, koho dal sultán zanzibarský postavit na roz-

pálené plotny, aby se „tancem“ jeho pobavil, je vzdálen od umění tanečního. — Paní Fogetka bere teď od něho peníze a připadá mně v tom okamžiku jako „polomrtvý pavouk, jenž se polomrtvými mouchami živí“.—

Avšak nebe se zakabonilo. Začínají padat velké, těžké kapky. Traktérky obracejí nůše, dávají pod ně pekáče a svírají pak deštníky, aby jim nezmokly.

Paní Fogetka má skoro všechno vyprodáno. Zbytek je teď hned pod nůší, pak rozestavuje paní Fogetka nádoby na dno druhé nůše a kolem po dláždění.

Náhle jako by se bylo nebe odevřelo, strašný proud plesknul do kamení a co nejrychleji ubíhá vše do blízkého podloubí.

Paní Fogetka stojí tu za sloupem; zdá se mně, že se lehýnce usmívá. Hledí ven, jak tam liják její nádoby myje. Sama se s tím paní Fogetka jen nerada zanáší, vždy raději čeká osm, čtrnáct dní, až přijde liják.

1874

Smějete se Berlínáku, že míchá „mir“ a „mich“? To už máte tak ve velkých městech, že zavládnou jazykové nesprávnosti a že se jim nepřikládá ani hrubě váhy. Zvláštní, měnivý život velkoměstský vyluzuje zvláštní své výrazy a mluvní způsoby. Vídeňský žargon je naprosto rozdílný od berlínského, Pařížan rozhodně jinak mluví než Francouz po venkově, a uměj dosti dobře anglicky, s londýnským rybářem se nesmluvíš. V Čechách platí pravidlo, že v Praze se mluví vůbec nesprávně. Na nás žáky Pražáky dívali se spolužáci venkované v tom ohledu zvysoka a posmívali se nám. Valně se to již změnilo. Praha, která před padesáti lety byla ještě slavena proto, že se zde mluví „nejpěknější němčina z celého světa“, a kde před dvaceti lety, kdo česky u veřejnosti mluvil, ještě jen ostýchavě šeptal, je dnes městem rozhodně českým. Inteligence netušeně se rozvinula a mluví zcela správně, střední třídy valně se změnily pomocí spolkového a společenského života, časopisů a divadla. Divadlo má u nás nesmírný vliv, a kdyby herci naši veskrz byli jako divadelní umělci jinde — měli úctu k jazyku, jímž přednášejí, měli předně sami důležitou znalost jeho, vliv divadla na jazyk by byl ještě „o celého obra“ větší.

Přec ovšem má Pražan posud své zvláštnosti a bude je mít dál. On právě tak jako Berlínan nedovede nikdy rozeznat „ti“ a „tě“, on má samé „tě“, on „tě to dá“, on „tě to poví“. Pražan na zimu si nakoupí „uhlího“ a „dřívího“, má radost, když na Ovocném trhu vidí moc „jablkáb“ (jihoslovanský genitiv „jelenah“), a když sobě něčeho přeje, řekne: „takhle *abych jsem měl*“! Ano, on má v poslednějším i svou neuprosnou konsekvenci, která ho vede až k přímo strašidelnému „abysmemychom“ a „kdybysmemychom“! Ale staré, dříve

oblíbené užívání německých slov s českými koncovkami skoro nadobro již vyhynulo, „čeština lajntuchová a hantuchová“ — jak ji Rubeš nazval — platí dnes všude již za známku myšlenkové nedbalosti, také se již jen zřídka kde zaslechne. — Pouhé zkráceniny mluvní mají u pravého pražského učedníka ovšem právě tak nevyhnutelnou a věčnou svou platnost jako u gamina pařížského, „en'š Kristus“ musí stačit za celé „pochválen buď pan Ježíš Kristus“, a když nějaké to drobné, ale „vykutálené“ pražské kvítko, takové, které samo o sobě pochvalně řekne: „ó, já jsem ňáká prašivinka!“, chce nám říci: „šťastný dobrý večer vinšuju“, zní to divoce, vyjde to prapodivně, a kdybychom se snažili zázračné ty zvuky po něm napsat, bude to vypadat „šerrerenčirrinčuju“, nejinak!

Chlubíme se, že čeština má jen jediné nářečí — slovenské. Ale podřečí, nebo řekněm třeba jen „přípodřečí“ — odpusťte tomu slovu! —, má dost. Sama Praha má dvě. Nazvem je *františkovské a podskalské*, podle míst, kde líbezná jich zvuky hlavně jsou domovem. Jazyk františkovský, to je tak něco jakoby pražská frančtina, jazyk podskalský je jazyk plavecký, řekněm tedy, že je zas tak něco jakoby pražská holandština nebo angličtina nebo tak něco.

V přeplněných domcích poblíž Františku a v sousedních uličkách Židovského Města, v četných tam hospůdkách a kavárničkách sídlí mladobujný národ těch, o kterých se říká: „Ten je povedený, ten je z Františku!“ Ten „z Františku“ je rodilý Pražan a je sobě velkoměstského svého původu úplně vědom. S rozhodnou preponderancí, se zrakem přezrálým a tváří jakoby unavenou pohlíží na svět — pha, co je ten svět!?

Jediné, co jím pohne, je „turecká muzika“ — ráčil ji prostě nazvat „džin“. Tu sprovází veselým houfem, najde ji všude a ví o každém hnutí jejím. On zná úplný repertoár všech vojenských cvičení a parád, všech funusů veteránských a městských sborů. „Francku, pudeš na funus?“ — „Jakej bude?“ — „Bude velkej a malej!“ (s velkým tureckým bubnem a s druhým bubnem malým). — Soucitně jdou s pohřbem až k bráně, pak, když hudba na zpáteční cestě hraje kousky veselé, jdou v houfu vesele napřed, lehkým vojenským kro-

kem, s cigárem v ústech. Podívejte se na ně, jsou to hrdí potomci oněch „flamendrů“, kteří do roku 1848 povalovali se kolem kašen a pomníků pražských, zvláštní kasta jako lazaroni neapolští — rok 1848 je rozprášil. Ti zde nejsou kastou, ale jsou co do zevlování a zahálky důstojní jich dědicové.

Podívejte se na ně, jak hudba na ně působí, jak svižně krácejí, ani slůvka nepromluví; jen někdy, když náhodou přijde „bota na botu“ nebo když neznámý posud soused trkne ramenem příliš citlivě, zazní nějaké zdrcující: „Ty cvikýři!“* anebo: „Ty štěnice na šlachtatě z volské krve narozená!“ nebo: „Šnupeš popel, bydlíš za branou, máš rozpraskané paty a v tom štěnice!“ nebo cos podobného homéro-shakespearovského. Pak vystříkne rozhněvaný sliny skrz zuby, nasliní si dlaň, přihladí lesklou „šajtli“, trůnící mu nad pravým spánkem jako dopředu zatočený beraní roh, a jde dál.

Ale slyšeli jste, *jak* to promluvil? V každém vokálu jako by bylo zaobaleno „e“, každý zvuk stlačený a ve všem jako by byl rhinesmus. Jemu to nestojí za to, aby mluvil jako jiní lidé, na celá ústa, on řekne toho dost půlkou! Hořejší čelist skoro se ani nepohne, jen dolejší se zkříví vlevo, jazyk naráží lenivě, hlas jako by se odrážel v hloubce chrťánu, ne v podlebí. Při nehybnosti hořejší části také jako by nade vším byl rozestřen zvuk nosový — je v tom cos aristokraticky nonšalantního nebo nuceného nebo jak to chceme říci. Jak povídám, pražská frančtina!

Jazyk podskalský vyvinul lahodu svou zas za podmínek zcela jiných. Ti, kteří jej mluví, jsou zvyklí mluvit s břehu široké řeky na břeh druhý, při bouři s voru na daleký druhý vor. Zvuk podskalštiny je dutý, táhlý, pohodlný a přitom zpěvavý. Také se v končině té musí pracovat, mnoho a namáhavě, v ohradách s těžkým dřívím, na vodě s těžkými vory, v letě na přívoze, v zimě na ledě. Mluvící ví, že ho něco jiného živí než pouhá rozmluva, on vydává sílu svou na něco

* Nemanželské dítě z nemanželského dítěte, „panchart z pancharta“, jak Shakespeare praví.

jiného než na povídání, on je si vědom, že rána jeho pěští zasazená udělá víc než nejpádnější slovo. Proto mluví jen máloco, rozmluvy jeho jsou krátké, při víceslabičném slově zavrou se ústa už v polovici, jakoby náhle padacím mostem zakryta. Jeho řeč je biblicky prosta. „To mne neznáš!“ je jeho obyčejná, nejmilejší průpovídka, krátkou svou rozpravu tuze rád začíná významuplným táhlým „kúš!“ a končí vždy výrazem všeobsáhlým: „To víš!“

„Kúš, ty *blá**!“

„Jó!“

„A co?“

„*Bú***!“

„Ty že *bú*? Dej mi *kou*!“

„Kup si v *Běle****! To víš!“

A zní to jako pohodlný recitativ z nějaké líné opery. Na konci hlas vždy totiž se značně povznese, hudebně podaný příkladek vypadal by asi takto:

to mě ne - znáš! to víš!

Člověk se musí někdy namáhat, aby porozuměl. Dělník na př. ustane na okamžik v práci a vyndá ušpiněnou tobolku.

„Francku, kup mi jednoho *bu* a za dva *ban*.“

Francek jde, přijde a referuje: „*Ban* už nemají, koupil jsem ti *mun*!“ — Ne každý uhodne, že se tu jednalo o tak důležité věci, jako jsou *buřt*, *bandur* a *munzeml*.

Ovšem, když někdy není práce, jde to také vesele na „džin“. — „Vašku, kam jdeš?“ — „Já jdu na *zá*!“ (zámek, Hradčany). Ta příchyllost k turecké hudbě je v Praze typická. Za pruské okupace nikdo sobě Prušáků nevšímal, jak-

* Blafáš, jíš.

** Buchta.

*** Bělehrad, hospoda u Podskalí, nyní (r. 1881) již zbouraná.

lampáře k pražskému magistrátu, mluvil dlouho do něho jako do dubu a přesvědčil ho konečně, že veřejná bezpečnost žádá sobě skleněných lamp s dřevěným olejem. I dali nadělat skla baňatá, na ně červené klobouky plechové, do nich bílá pouzdra s knotem a olejem, a v Praze byl jástot a veselost, že bude světlo a bezpečno. V radostném rozechvění chodili se lidé dívat na nová svá světla, musili ale jít daleko, nebo lamp bylo jen málo a byly jen tam, kudy chodili velcí páni.

K tomu také ranil Perun slavný magistrát i jeho lampy slepotou. Poslednějším dal takové lampáře, kteří rádi prodávali olej, a lampy tedy mžouraly jen tak aby se neřeklo; prvnějšímu pak, slavnému magistrátu totiž, namluvil, že musí se dát lampy hodně vysoko, aby se k nim mohlo po žebříku. Z toho pošlo, že bylo jen nahoře na zdi světlo, dole v ulici pranic, a poněvadž Pražané jen zřídka kdy po zděch chodí, neměli z lamp žádného fortele a v Praze bylo pořád v noci tma jako v pralese, a jen tenkrátě poněkud světleji, když měsíček svítit směl. Šel-li někdo v noci Prahou, musil hmatat anebo sobě dát posvítit lojovou svíčkou v sprosté lucerně, byl-li na př. majitelem děvečky.

Zloději kradli a vrahové vraždili, proto se ale přece věčný pořádek ani za mák nezměnil. Ač někdy některý hloupý zloděj, probiv uzmuté peníze, sám se přihlásil, dovedl Zloboh, nepřítel Perunův, přece rozsít mezi lidem símě nespokojenosti a lidé se zlobili, že je v Praze v noci tma jako v pralese.

Tak to trvalo po mnohá zase a mnohá léta a Zloboh pořád přemýšlel, jak by věčný pořádek zvrátil. Ve svévoli své oddal se všelikým hříšným uměním a zkoumáním, páchal lučbu, polykal smůlu a pálil síru, až konečně odvážil se na věci zcela již nepřirozené a z kamení dělal vzduch, jež nazval plynem. I naučil děláni tomu dva muže, jmenující se dle otcův svých Steffek a Friedland, a poslal je s kusem plynu ke slavnému magistrátu, neboť sám tam více nechtěl, protože ho slavný magistrát dobře znal už od dřívějška. Ti dva mluvili dlouho do slavného magistrátu jako do dubu, až jim slavný magistrát dovolil vypalovat po dvacet let z kamenného uhlí plyn, miliony a ekypáže, s tím přísným závazkem, že musí oba jme-

novaní také po uplynutí oněch dvaceti let podržet vypálené miliony a ekypáže, aniž by z toho se odvolati neb nějaké ulehčení žádati směli. Steffek a Friedland vevrtali se do země a složili do ní železné roury na plyn; mohli sice mnohem přirozenějším způsobem vést plyn co vzduch zase skrze vzduch, učinili ale jinak kvůli mámení lidu. Pak vynalezli čtverhranné lucerny a všelijaké kandelábry, a v Praze byl jásot a veselost, že bude světlo a bezpečno. V radostném rozechvění chodili se lidé dívat na nová svá světla, musili ale jít daleko, nebo luceren bylo jen málo a byly jen tam, kudy chodili velcí páni. Přece však měli radost a říkali, že by se mohly pod kandelábrem špendlíky hledat v noci i ve dne.

Perun rozhněván ale ranil pražský lid slepotou, takže se tomuto znenáhla zdálo, že jsou plynové plameny pořád menší a menší. Zakrátko nehledal už nikdo špendlíků, v Praze bylo zase v noci tma jako v pralese a jen tenkrát světleji, když měsíček svítit směl. Zlodějové kradli a nohy se lámaly, proto se ale přece věčný pořádek ani za mák nezměnil. Ač někdy o iluminaci bylo v Praze dosti světla, dovedl Zloboh, nepřítel Perunův, přece rozsít mezi lidem sítě nespokojenosti a lidé se zlobili, že je v Praze tma jako v pralese.

I přemýšlel Zloboh zase dále a vštípil konečně slavnému magistrátu myšlenku, že posavadní plyn není skutečně zcela dobrý a že by mohl slavný magistrát sám větší plameny vyrábět. Jen o to rozcházel se některým rozvážnějším, že bude muset snad obec také podržet vypálené miliony a ekypáže a že snad kvůli užívání ekypáží těch povstane roztržka mezi otcí města. Konečně se ale slavný magistrát přece vevrtal do země a klade teď do ní své magistrátní roury. V Praze je jásot a veselost, že bude světlo a bezpečno.

Uvidíte ale, že se přece věčný pořádek ani za mák nezmění, Perun že poraní město opět nějakou slepotou, v Praze že bude i nadál v noci tma jako v pralese, a jen tenkrát světleji, když bude měsíček smět nám posvítit sám.

O té parolodi

Kdyby bylo nebe chtělo, aby ptáci lítali ve vodě, bylo by je dalo do vody; poněvadž ale chtělo mít ve vodě jen ryby, dalo do vody kapry, slanečky, krokodily a j. p. A kdyby bylo chtělo mít ve vodě parolodě, bylo by stvořilo parolodě, a je pouhým přepychem, opováží-li se člověk takové vystavět. Proto také někdy parolodníkům pomatou se smysly a pak čteme o neštěstích. Na veslových a plachtových lodích stalo se sice již také leccjaké neštěstí, to je ale neštěstí jinší.

Ačkoli pražské jezy dostatečně každého poučují, že paroplavba po celé Vltavě je věcí nepřirozenou, přece umínili sobě někteří mezi letem páně 1850 a 1860, že začínaje od kriminálu, nazvaného špinhauz, jezdit budou parou až po město Budějovice směrem dovrchu. Poněvadž ale sami neuměli dobře parou plavat, ohlíželi se po lodi, která by byla už vyprubována a také dosti stará, aby netropila žádných hloupostí. I našli ji někde v německé říši, koupili ji za drahý peníz, rozložili na drobné kousky a přivezli poštou do Prahy. Zde ji zase sesadili tak, aby kousek ke kousku se hodil a zadek aby nebyl předkem, jakož také ne naopak. Pak ji pustili do vody, drželi ji ale na provaze, protože nevěděli, není-li lechtiva a nebude-li se plašit, až ji lakýrník bude štětcem lechtat. Že ale byla Němkyně, pokřtili ji „Mecséry“, aby došla obliby také u ultravlastenců. Loď se nesplašila ani nátěrem ani křestem, měli tedy v ni důvěru a určili den, kdy se s ní po prvé vyjede a pojede až do Štěchovic směrem dovrchu.

Překrásné bylo ráno, když ji pustili s provazu. Lidstva bylo mnoho na lodi, byli tu lodníci a dřevaři, žurnalisté a jiný lid novověkého vynálezu, pivo a uzenky, ano i harfenice a kytarista s rolničkami, což poslednější bylo zvláště příjemné, a všichni čekali, jak to as vypadne. Nejdříve se otočila loď třikráte jako čamrda kolem své osy, což se jí odpustilo, ač to nebylo podle předpisu. Pak se opřela, rozkročila, že až žebra praskala, odstrčila a již letěla jako šíp k protějšímu břehu.

Netrvalo to ani půl hodiny a loď byla protějšímu břehu již dosti blízko. V uvážení, že přívozník tutěž cestu as za dvě minuty vykoná, byl výsledek parou docílený ovšem překvapující. Na lodi nastal všeobecný jásot, hubičkování a pití, a usnešeno, že se vysadí pěšák na břeh, který dokáže, kolikrát by z Prahy až do Štěchovic pěšky došel, než se tam dojede jedinkrát parou. Pěšák šel, loď si trochu odpočinula, kapitán a kormidelník se napili a již letěla zas loď proti vodě. Voda se sice tuze pod koly nepěnila, protože vyprubovaná kola měla namáhání už od dřívějška dost, břehy sice také neubíhaly vzad s rychlostí závratnou, protože nejsou břehy k tomu stvořeny, aby ubíhaly; netrvalo to ale přece déle než asi šest hodin a loď nesla se již pyšně kolem Zbraslavi dvě hodinky od Prahy vzdálené. Několik pražských uličníkův, kteří loď sprovázeli, po cestě kvůli ukrácení chvíle špačka tloukli nebo se zde onde pohodlně vykoupali, očekávali zde páru a uvítali ji s nesmírným jásotem.

Cesty ubývalo a piva také, toho ale víc, a nadšení cestovníků vzrostlo až k neuvěření. Cestovníkům počaly se mysle mást a ani nepozorovali, s jakým hrdinným sebezapřením vůdce lodi tam nahoře na pavláčce s rovnováhou zápasí, jak mu kolena klesají, hlava se točí, jak rukama ukazuje sem a ukazuje tam a jak se sílí pivními doušky, aby alespoň tak dlouho vydržel, pokud pivo vydrží. A poslušná loď řídila se zcela podle něho, točila se jako vůdcova hlava a potácěla se hned sem a hned tam. Konečně nemohlo se nebe již déle na ten přepych dívat, jaký tropí lid se svým uměním, a pomátlo smysly docela. I zdálo se cestujícím, když přijeli nad Vranou, že jízdou příliš rychlou dojeli předčasně večera a že je čas, aby se vrátili do Prahy, kamž *po* vodě pojedou ještě rychleji, než *proti* vodě jeli. A rozkázali vůdci, aby loď obrátil, což prý je nejtěžší při paroplavbě. A bylo to také nejtěžší! Není všude radno obracet a tam, kde obraceli, byla řeka tak nešikovna, že zůstala loď sedět jedním koncem zrovna na jednom břehu a druhým koncem zrovna na druhém břehu. Když pak viděla loď, že se to takhle dobře sedí, oddala se lenosti zcela a usedla také prostředkem pevně na skalinu. Skalina tomu ale

nerozuměla a prorazila jí břicho skrz naskrz, takže voda hrnula se až nestydatě dovnitř. Nemohlo se s „Mecsérym“ ani o krok dále.

To se zdálo již nebi potrestáním dosti velkým a smysly se zase rychle napravily. Přišly k poznání hříchů svých, učinily pokání a cestující lid ubíral se v prostých a rozumných kocábkách až na Zbraslav, odkudž pak dostal se do Prahy buď poštou, buď jinak, podle peněz. Odřekli se ale všeho dalšího zacházení s parou, a když byla loď po velkém namáhání zase do Prahy přivezena, dali ji do potoku nazvaného Botič, kdežto polovic jí shnilo; druhá polovice (ta mladší) nadělala tolik dluhů, že ji museli prodat na licitaci veřejné. A tak vzalo hříšné to podniknutí bídne za své.

Ti, kdož jsou rozumni a zbožni a proti všemu pokroku, měli již radost, že Pražané nabudou vesměs dobrého rozumu a přesvědčení. Také to trvalo skutečně několik let, než se vzpamatovali od první pádné rány; měli jsme hodiny tiché a pokoj přede vším novotářstvím. Nyní ale sloupnul se již strup se staré rány, lidé zapomínají minulosti a chtějí parou plavat nanovo. Již vystavěli sobě novou loď, mladou, červeno-lící a obratnou, již také určili průbní den a pozvou k první jízdě honoraci, lodníky a dřevaře, žurnalisty a jiný lid novověkého vynálezu, pivo a uzenky, ano i harfenici a kytaristu s rolničkami.

Uvidíte ale, že jim nebe zase nějak smysly pomate!

1875

Jsou, kteří pořád hubují. Pražané nestaví jim dost krásně, po náměstích a ulicích nemáme prý dost pěkných děl plastic-
kých, ba vůbec prý se k výtvarnému umění nehledí tu nijak. Ano i sám nebožtík Hálek — odpusť mu pánbůh sám těžký ten hřích! — posmíval se v jednom z feuilletonních článků svých všem náměstím pražským a hlavně kašnám na nich: stojí prý uprostřed náměstí a vypadají jako bečky. Copak mají viset na zdi a vypadat jako hodinky? Děkuju nebi, že nepatřím mezi hubující. V Praze je toho dost a dost, povídám, co svědčí o milé snaze po umělecké okrase. Jen oko a mysl a srdce naše vlastní musí být vnímavé. Rád se procházím městem a studuju umělecká díla, po ulicích roztroušená. Nejraději Smíchovem a Karlínem, kde lidé jsou přírodě bližší a mají nejvíce ještě smyslu pro ozdobnost. Nejneraději Městem Židovským, neboť Židé neměli pro výtvarné umění smyslu, ani když byli ještě celým národem, a kletba ta je tíží podnes. Můří nohy, nic než můří nohy.

Míním předně obchodní štíty a jiné výtvarné ozdoby krámské. Obchodník hledí připomenout obecenstvu své zboží a připomíná je slovem i obrazem. Těmi četnými obrazy pak nabývají ulice pražské rázu veselého, polychromatického, řeknu pompejanského. K důkladnému poznání tohoto s lidem srostlého, tedy již národního umění, patří dobré studium, věřte mi. Dlouho jsem chodil Karlínem, viděl tu pytle s knoflíky a nevěděl, oknoflíkovaný pytel že je vlastně kabát. Dlouho jsem hleděl na obrazy u kožešníků a myslil, že představují kus majetku obezřelé obce vídeňské, totiž kus prasklé vodní roury, a ony jsou to zatím ženské štuce. Jistý obraz v Mariánské ulici a jiný v ulici Ovocné měl jsem po léta za dvojčata; denně jsem šel kolem a vždy jsem na každý mrknul,

jako na pozdravení od toho druhého; a pak se dozvím, že jeden je armara a druhý smeták čili „bortviš“. Někdy jsou zrovna laškovným rebusem! Takž v Biskupské ulici; je tam namalována panna a pod ní stojí: „Pravá samožitná“.

V bouřném životě velkoměstském zvláště působí přelíbezně obrazy ze zátiší. Šunka, věnec vuřtů, řada uzemek na špejlu, naříznutý špekový bachor, talíř s klobásy — idyla! A těch milých obrazů je po Praze jako naseto. Neříkám, že jsou všechny malovány zrovna reálním uměním Heimerdingrovým, zvláště ty klobásy bývají tvarem a barvou často velmi dvojsmyslné, a věřím rád, že uvnitř, v krámě, vypadá vše mnohem chutněji, ale výmluvnou okrasou jsou všechny. Když s Prahy nekape mléko a med, špek s ní kape přec. Někdy podávají jedlé ty předměty příčinu k celým rozkošným, významuplným žánrům. Podívejte se na Smíchově na obraz toho uzenaře, který sedí za bílým pūdlem; nad ním je nebe místo plno dud plno šunek, spojených bohatými girlandami vuřtů; pohledněte mu do těch lesklých očí pod zelenou čepičkou, na ty tučné, mastné tváře, a zvoláte radostně: „Ano, ještě sídlí spokojenost mezi lidmi!“ Nebo, jste-li zažraní politikové, jděte do Karlína a zastavte se před obrazem U Slovana. Na rameně nese Slovan šunku jako zvon, v ruce nese salám jako kládu, dobrých pět centů, a tak obtížen kráčí širým polem. Kam? Cesty Slovanstva jsou nevyzpytatelné.

Po uzenaři uvádím řezníka. Usídlil se také již všude a vyznačil každé to sídlo své obrazem sice jednoduchým, ale obrazem *lva*. Lvů a lvíčků je po Praze nesmírná síla, orlů je sice také dost a dala by se jimi naplnit pořádná voliéra, ale lvů je nepoměrně víc, není také divu v hlavním městě lví země. Kam pohlédneš, všude se pyšní ten král pouště, všude ta mrakovitá majestátnost, ten obr slitých svalů jakoby z kovu.

*Jak plášť královský, tak hustá, krásná
hřívka kolem prsou lva se řásná,
královská jak koruna se věží,
tak se chlupy nad čelem mu ježí.*

Kdo by chtěl psáti monografii o lvech, jinde než v Praze ji psát nemůže. Ovšem zavrhne brzy ten málo opodstatněný, skoro až hloupý rozdíl mezi lvem asijským a africkým, libyckým žlutým a kapským černým, a roztrídí právem lvy dle toho, jací jsou, na tři druhy: řeznické, mydlářské a bednářské. U všech tří se jeví pozoruhodná záliba chodit po dvou nohou, totiž po těch zadních, takto je ale velký rozdíl mezi nimi. Řeznický jde pyšně vpřed, vždycky po zeleném trávníku, a nese v předních tlapách širočinu. Tlama je odevřena, jazyk, nezapomněl-li malíř naň, šlehá ven jako hádě, ohon se po česku dělí ve dvě. Někdy je heraldicky kosmatý a vyschlý, někdy zas tlustý jako probošt a nese sekeru jakoby monstranci. Na hlavě má korunu s třemi pupenci — lev řeznický (*leo laniarius*, N.) je vždycky korunován, kdežto mydlářský (*leo saponicus*, N.) a bednářský (*leo cupalis*, N.), co vedlejší větve lví rodiny, obyčejně okrasy té postrádají. A tak kráčí pyšně po trávníku zeleném, patrně ode vsi ke vsi, aby pohubil, co kde dobytčího. Zcela zřejmě mluví o úmyslu svém jistý lev v menší ulici Karmelitánské, vyobrazený vypoukle na pěkném medailonu: opíráť širočinu o špalek.

Lev mydlářský — je mi líto, že to musím říci — není zcela hoden královského svého příbuzenstva. Koná lidem služby dělnické. Jde po mýdle nakupeném pod ním někdy jako dřevěné špalíčky pod japonským akrobatem a nese libru lojových svíček. Přitom mu hřívá líně už připlaskla, chlap je jako válec, s hlavou kulatou a oním bezmyšlenkovým výrazem, jaký mívají mořští ssavci — „Seekä!ber“ říká Němec velmi pěkně ssavcům těm. Sám pán jeho hrubě si ho proto ani neváží. Na Poříčí dal mydlář místo lva ven na obraz onoho tučného mořského ptáka, skrz kterého prý třeba protáhnout jen knot, aby hořel a svítil. A jinde si svlíkne mydlář kabát a vezme svíčky raděj do ruky sám — viz některé pěkné obrazy v galerii, chci říci v hlavní třídě karlínské. Také bednářští lvi jsou nějak divní. Jsou vždycky po dvou, stojí u sudu každý po jedné straně a drží nožky velkého kružítka, aby neupadlo! Degenerace jeví se již v tom, že ohon bývá často jen o jediném prutu a srst zežloutlá místo bílá.

Ještě nalazáme v Praze lvy jiné. Ale objevují se jen jednotlivě a připadli v tom samotářství svém na nejpodivínější myšlénky. „Modrý lev“ v Podskalí baví se napořád tím, že leží uprostřed pouště a dívá se na obraz panenky Marie, ovroubený listím. Jiný, drobný a tmavozelený lvíček ve Spálené ulici leží nad vraty a trhá tam zlatý klobouk — hm! Zcela zvláštní nápad má lev u České koruny na Smíchově; s pramrzutým obličejem leží v trávě, balancuje na hlavě červený polštář a na něm korunu. A v bazaru na Příkopech je na veřejích zlatěžlutý lev, který tahá z plotu kůl!

Ještě jiné jsou věci než maso a uzeniny, které slouží „jedoucímu lidstvu“ (kdosi takto přeložil zajisté duchaplně německou „essende Menschheit“), a všechny vyvolávají činnost malířských štětců. Pekař jako by byl vysypal celou nůši rozmanitého zboží ven na svůj štít, zrovna po zemi válí se boží ten dar. Chválím v tom ohledu jistého pekaře v ulici Mostecké, dal pečivo své vymalovat do velmi slušného košíku. Pak třeba si všimnout četných krupařů. „Malba pytlická“ mohl by se nazvat krupařský ten oddíl malířského umění. Samý pytel, buď zavřený a ještě s dopravním plombem, nebo odevřený a lákavě živný svůj obsah na odiv stavící: to, co nevypadá nijak a je sebráno nahoře do špičky, jakoby do pupku, to je mouka; drobné bílé nebo žlutavé rohlíčky, to jsou fazule; žluté kuličky, to je hrách — nemůže být mýlky. U nohou těch pytlů válí se dva neb tři bochníky chleba, patrně as tak chutného, jaký se pekl roku 1866 pro vojsko.

Kdo se dobře obrazně najedl, může se v Praze také obrazně napít. Skoro ob dům červená se na plechu holba piva, šumí čepičatě do pěny a pěna přetéká dolů jako široká porta po jenerálských kalhotech. Nebo září se láhev — pivo křížovnické. Nebo kývá kamenný džbáněk, milá upomínka na lepší pivní časy — pivo roudnické. Jistý kupec na Václavském náměstí oznamuje „křížovníka“ zcela duchaplně: láhev je černá jakoby v kutně a na ní se červená kříž rytířských špitálních. Ale pivo, zdá se, nedovede tak napnout a rozohnit mysl umělcův jako kořalka. Na kořalnách — ano, to jsou obrazy! Sklenář by napočítal tisíc druhů vyobrazených zde lahví, bed-

nář steré sudy, i takové, které jdou do šišata nebo jsou na jedné straně oteklé, architekt může ve vyobrazených sklepech studovat sloupy slohů posud naprosto nevynalezených. Malba kořalní je také eminentně figurální. Četné markytánky, bohužel trochu staré a vyšeptalé, jak se říká. Voják myslivec, šilhající, nevidí-li ho pan oficír, že pije na stráži z polní lahve; naproti němu bodromyslný Maďar infanterista, jenž už se napil. Zase myslivec opravdový, pijící v stínu stoletých buků. Arab letící divoce kupředu, aby nezmeškal a přijel ještě včas na sklenku k panu Vondráčkovi, než se zavře krám. Kantnýře v širém poli, na nich několik mohutných sudů s nápisy „kmínka“, „slivovice“ atd., u nich Slováček se sklenicí — patrně mrcha maďaron, kortešuje pro deákovce a čeká tu, až pojedou Slováci kolem k volbě. Jinde zas „u potoka hoch si sedl“, k němu si sedla holka, a už nic víc; snad to znamená destilovanost citu, opojný líh lásky. Pak zas panna trhající kvítí, netušící ničeho; v pozadí myslivec, dodává si kuráže z lahve — něco se tu připravuje, snad něco pro „soudní síň“. Že kořalka způsobila už mnoho zlého, ví každý. V Karlíně se připojila k vznešenému umění výtvarnému také božská poesie, k štětcí verš, a pod hrdým nápisem „Kmínka“ čtem sloku:

*Nepijte, mládenci, kořalku,
povstal z ní mnohý už mord,
pijte radš kmínku a tuplte,*
máme ji na dvacet sort.*

Jedna je velká přednost pražských maleb štítových: jejich jasnost. Mnohé z nich zrovna mluví. Když vidíš na obraze dvanáct různých pilníků, řekneš si: pilníkář. Když lampu, „mašinu“ na kafe, vanu a klec: klempíř. Když kalamář, pečetní vosk, bílou blánu s nápisem „diktando“ a modrý balík s nápisem „doppelt geleimt“: papírník. Když dvě homole cukru, dva hrozně vína, čtyry cukrlata a několik kroužků salámu, na němž je plno bílých bodů (moli?): kupec. Někdy

* Domnívám se, že úsečné „tuplte“ je německé „Doppelkummel“.

je na obrazech šťastná hravost dítěte, na př. u soustružníků, kteří staví na kuželku kouli a patnáct kulečnickových koulí do pyramidy vzhůru, k čemuž je zajisté potřebí nemalé trpělivosti. Někdy zavládne ostrá satira. Na př. na kloboučnickém krámě ve Vodičkově ulici U jenerálského klobouku; malovaný tu klobouk je pro tak velkého jenerála, jakého Rakousko jaktěživo nemělo. A někdy hluboký, překvapující důmysl. Takž na Smíchově, na štítu „svorných a samostatných ševců“. Ti si dali namalovat červené srdce a z toho srdce vyrůstají tři celé nohy, od stehna až po ostruhu. Srdce znamená patrně svornost a do všech konců světa kopající nohy znamenají samostatnost. Někdy konečně zpozoruješ tak jemný cit, že tě polijou slzy. Myslíš, že tu na firmě jsou namalovány dva velké piškoty, a teprv když přistoupíš zcela blízko, vidíš, že jsou to dvě dětské umrlčí truhly.

Pozorujícím estetikovi nemohou ujít dvě významné zvláštnosti pražské národní malby. Předně rozhodná náchylnost k veselé červené barvě. Červená vana, červené kanape, červená rukavice, červené piano, červená citera, červené housle, červená trumpetka — jako o posvícení, že člověku se až srdce směje. Pak nápadná chuť po páření, při čemž nepopíratelně poukazuje se zároveň k výhodám, jaké plynou z křížování plemen. Voskář má venku dvě fakule křížem, tkadlec dva různobarvé stůčky, instrumentista flautu a pikolu, paraplaň deštník červený a černý, nad nimiž je rozestřen zas malý slunečník, aby nezmokly. Ty plechové slunečníky, které se hou-pávají nad krámy a jsou slepeny ze dvou slunečníků roztažených a jakoby nadity, patří právě tak jako plechové rukavice rukavičkářů a plechové knihy knihařů do oboru polychromní skulptury, která kvetla kdysi v starém Řecku, nyní se zase oživuje, ale je ještě poněkud v plenkách. Jediné, co v nedotknutém tom posud oboru u nás vyniká, jsou ruky a ručičky. Pražský obchodník kupce nejen láká slovem a obrazem do svého krámu, nýbrž také ho tam přímo komanduje malovanou nebo z plechu vyvedenou rukou. Ty ručičky vykonávají úřad svůj tak přísně, že mnohá z nich vypadá, jako by už dávno měla nejnověji vynalezenou „křeč telegrafistů“.

Nedá se upřít, že je cos opravdového, rozhodného v nich, a mnohá ulice pražská vypadá vskutku velebně jako facková alej. Zvláště jedna z ruk těch zasluhuje všeobecného povšimnutí. Bydlí u průjezdu na Příkopech, trčí manšetou svého rukávu do ulice, ukazuje do domu a je neobyčejné velikosti, rukavičkář by řekl: 48 a 1/2. Zpovzdálí myslíš, že na ní sedí napitá blecha, ale zblízka je to bota a ruka ukazuje k ševci.

Vracím se ale k malbám a musím zde již s bolestí podotknout, že je jeden odbor veledůležitý, který klesá. Míním figurální malbu vůbec. Kde jsou ti obrovští Aeskulapové na lékárnách, deštěm tak omytí, že z Aeskulapa zbylo jen jedno oko a z jeho hada jen ocas, — jak volné tu bylo pole pro fantasi a doplňování! Kde jsou ty štíty U krásné Pražanky, U krásné Plzeňáčky atd., jichž krása byla tak dojemna jako sladkost zaprášeného marcipánu; když jsem se na ně podíval, vrzaly mně zuby pískem. Ten svatý Jan Křtitel, který na Karlově náměstí Krista pána křtí a tak vesele přitom levou nohu vyzdvihuje, také osamotňuje s několika Floriány a Nepomuky vždy víc a víc — není zbožné výtvarné mysle a drobné panenky Marie pražských pomocnic ku porodu mnoho v tom nemění. Není také čilého vlasteneckého ducha víc, malovaných Slovanů děsně ubývá, bratr Černošec umírá na Oujezdě dlouhou chvílí, Přemysl Otakar II. vystěhoval se až k svatému Haštalu a praotec Čech obzírá jen krajinu kolem kašny na Dlouhé třídě. Petříkova „Nevěsta“ ve Ferdinandově třídě čeká již po decennie na „ženicha“ a vypadá strašně unylá. Přiznám se, že se jí bojím, snad má teď zálusky už na staré mládence. Ta vypadá! Kdyby se mně najednou zdálo, že jedu jako už po oddavkách z kostela a ona sedí v kočáře vedle mne, smrt bych z toho měl.

Nově přibývající obrazy figurální sahají daleko. Často se vyskytuje na nich mouřenín. Svítí očima, cení zuby, natahuje luk; kolem něho bují rostlinstvo jižní, palmy mu sáhají skoro až po kolena, všechno jako v přírodě. Naproti Šlikovu paláci je štít U plavce k severní točně; „plavec“ kráčí po ledových krách, za ním trčí ledové vrchy, snadno možno, že za ledovými vrchy je mrcha ledový medvěd. Tolik ale nelze

upřít, že nově přibývající obrazy figurální v čistě uměleckém ohledu jeví potěšitelný pokrok. V některých jeví se přímo shakespearovská snaha: přivádějí k nám Čechům moře. Na Smíchově je „Merkur“; přelítl zrovna přes moře a odpočívá na břehu vedle skály. V Karlíně jest věrně vyobrazená „mořská panna“, s ohonem vzadu a merkurovskou špacírkou v ruce. Zrovna vedle půjčovny se usídlil „námořník“. Nejnečetněji ale jeví se vyobrazené celé *scény*. Kravička v širém poli, vedle kravičky na boběčku dojička, vedle dojičky krajáč. Nebo na krámech uhelných je na obraze vchod do šachty, hromada uhlí a horník uhlíř s hořící kovkopskou svítilnou v ruce. Uhlířské ty obrazy jsou stylisovány vesměs krásně, uhlí černé, chlap černý, plamen černý, nebe černé, všechno, — tuze krásné! Dojemný uhlířský žánr je v Soukenické ulici; budí zbožnou náladu v duši pozorovatelově. Uhlíř tu stojí se smeknutou čepicí, ruce má sepjaty a modlí se, aby přirazilo kamennému uhlí.

Nesmím opominout, že přibyly na pražské štíty figury nové: šičky pracující u šicích strojů; jsou vesměs oděny jednoduše a chovají se slušně. A musím ovšem také zmíniti se o četných Turcích, vyobrazených na tabáčnických krámech. Také tuze krásné obrazy. A jak věrné! Na mnohém z nich není Turek už ani „nemocným mužem“, je už hotovou mrtvolou, ale ještě neumytou. Roucho jejich je rozhodně orientální a turban má národní tureckou barvu; národní turecká barva je dle toho bílá, černá, červená, modrá, žlutá, zelená a co mezi tím. Co stafáže jsou palmy, aloe, poušť, moře, „dreikönig“ a „galizier“, sorty to u Turků nejspíš oblíbené. Některý z pražských Turků už sedí na sesli zrovna jako my.

Chudší ještě než figurální je zvěromalba. Kravička s telátkem — „koření pro krávy“; kůň — „prášek pro chřípěcí“. Kůň se vzpíná (alespoň ten v Celetné ulici), má patrně strach před hrozícím uzdravením, aby nemusil zas táhnout. Vcelku pěkné obrazy, nemaloval je sice ani Constant Troyon ani Rosa Bonheur, ale koně rozeznáš na nich od krávy vždy.

Můžem-li tedy s pravým potěšením říci, že národní malba v Praze *jest*, že se pěstuje vcelku zdárně a na velkou okrasu

města, můžem pak již také upřímně, třebaže s politováním vyslovit, sochařství že se ještě zanedbává velmi. Několik vycpaných hranostajů a tchořů u kloboučníků, vycpaného tygra u Procházky v Platejse, který má čepici na hlavě a na každém uchu také po čepici, a vycpaného ostříže u kupce vedle Klíčů na Malé Straně, který vítězně v zobáku unáší anglický suchar, velký jako krejcar, — ty snad ani nesmím počítat do vlastního umění sochařského. Ve výlohách pražských krámů je něco soch sádrových, ale málo: Guarneriův brečící kluk („Vynucená modlitba“) až do omrzení; v krámech kupeckých figurky s „rohy hojnosti“; u máselníků a uzenářů Amorek s lasturou na hlavě — u uzenářů nese Amorek v lastuře huspeninu, u máselníků syrečky. V módních některých skladech ženských vidíme vycpané dámy — jsou velmi nepříjemného chování, dívají se na svět přes rameno a ukazují nám nejraději záda. A také u frizérů bývalo dříve nepoměrně víc palic, než je teď. Nemohl jsem je beztoho vystát. Nevím, byli-li mně tak zvaní „krásní mužové“ vždycky proto tak protivní, že se podobali těm frizérským palicím nebo naopak. Dříve užívali frizéři rádi poprsí slavných mužů za palice. Nejčastěji Schillera a Goethe co pendanty, dokud byla Praha jako německá; teď se nalezají poetové ti, myslím, již jen u frizéra vedle Prašné brány. Jistý pražský vlásenkář ve Spálené ulici mínil, že by se také poprsí doktora Riegra dobře hodilo pod paruku. Doktor Rieger stojí tam u něho za oknem vskutku podnes, ale je už popraskaný a silně opotřebovaný.

1873

Studie dle pražských obyvatelů
a dle Fliegende Blätter

Čtenářstvo Národních listů ví, co všechno pro ně dělám. Zajedu až do africké pouště, abych mu mohl popsat poušť, zajedu mezi uherské rváče, abych mu popsal uherské volby, — „zajed' taky jednou,“ povídám tuhle sám sobě, „teď před volbami mezi ty Čechy a zrovna do Prahy! Vždyť se tolik píše o Češích a o Praze, že čtenářstvo Národních listů zajisté ti bude povděčno, když mu vylíš město i obyvatele jeho přec jednou věrně a podrobně. Ovšem, dle všech našich vídeňských zpráv bude to výprava nebezpečná — ale voják je voják!“

A již jsem se sebral a šel jsem do knihkupectví „Dr Grégr a F. Dattel“ (Ferdinandova třída, prodávají se tam moje spisy), abych se vypůjčil *šematismus* Prahy. Pročetl jsem jej odhodlaně a se známou svědomitostí svou, zde podávám resultát. Doufám, že dle prostého vypravování mého, dle poctivě uvedených čísel čtenářstvo naše konečně nabude *jasného a pravého* názoru o té Praze. Je tam prapodivný svět, často převrácený zcela!

I

Je vůbec známo, jakže všechen život na zeměkouli naší závisí od slunce. Kdyby slunce nebylo, nebylo by života, kdyby nesvítilo a nehřálo tak a tak, nerostlo by pranic tak a tak. V Praze *naše* slunce nesvítí, „město“ to je naprosto vyjmuto ze sluneční naší soustavy! Jak jsem se podivil, když jsem tam našel — 3 *Sluníčka*! A tím je již i přirozený výklad podán, proč sobě tam Čechové vůbec počínají tak šíleně: *majíť ovšem spálený mozek*. Těch 6 *Mráčků* — ti je nezastíní!

Měsíc tam není žádný, hvězdy také ne, jen 1 *Kometa*. Jme-

nuje se Karel a je ve dne laborantem v lučebním ústavě na Ovocném trhu. Dle toho mají Pražané ovšem jiný kalendář než my. Našeho roku neznají, mají tam 2 *Ročky*, ale oba najednou. *Máj* je tam 4krát, *Listopad* 1, ostatní měsíce scházejí. Týden jejich se skládá z 5 *Pátků*, 1 *Sobotky* a 1 *Pondělíčka*. Pro celý rok mají 5 *Svátků*.

Nyní k části zeměpisné! Praha má 4 *Světy*, vyznačené 1 *Mezníkem*, a je tam 1 *Chlum*, 5 *Hor*, 5 *Skal*, 2 *Kopce*, 1 *Kopka*, 4 *Hromady*, 5 *Hromádek*, 1 *Kámen*, 1 *Kamínek*, 2 *Hroudy* a 1 *Hrudka*. Skal svých sobě velice váží, což vysvítá již z toho, že je tam zvláštní 1 *Skalský*. Snad kvůli těm 3 *Lomům*, které tam mají. Také mají 2 *Rudy*, k nimž jsou 3 *Horníkové* a 2 *Horníčkové*.

Co se týče vodstva, je štěstí, že jsem se tam podíval. Posud panoval všeobecně předsudek, že je tam Vltava, — ani pomyslení! Nalezl jsem tam *Votavu*, a sice se 6 *Brody* a 1 *Mostkem*. Mimo to jsou tu 4 *Potůčkové* (se zvláštním 1 *Potůčníkem*), 10 *Studniček* a 9 *Vodiček*. Vodstvo to je oživeno 10 *Kapry*, 5 *Karasy*, 12 *Karásky*, 6 *Vokouny*, 2 *Rybami* a 2 *Rybičkami*, item 3 *Vydrami*. Po jeho vlnách houpe se 5 *Labutěk*, 15 *Pelikánů*, 1 *Koráb* (s 1 *Plavcem*) a nad vlnami se těší 4 *Komárkové* vezdejšímu svému životu. Je-li rákos podél pražských vod, nevím, ale 1 *Rákosníka* tam mají.

Krajina je sice zvláštní, ale dosti ještě zajímavá. *Procházek* má Praha 40 a mezi nimi jsou některé velmi hezké. Není divu při stromnatosti tamější půdy! Jeť v Praze 11 *Doubrav*, 17 *Hájků*, 1 *Háječek*, 3 *Borovičky*, 15 *Jedliček*, 3 *Habrové*, 6 *Javůrků*, 16 *Kalin*, 1 *Kalinka*, 3 *Smrčky*, 8 *Vrb*, 1 *Vosyka* a pak uvádím co zvláštnost 2 *Dobrobrušky*. Stromnatost ta nám vysvětluje, proč je v Praze *Chládek* dvakrát! Do suků stromy ty neženou, aniž valně do ovoce, našel jsem, že je při nich všeho všudy 1 *Suk* a 7 *Součků*, a vzdor četným těm *Doubravám* našel jsem jen 6 *Žaludů*! Lesy se šetří, vidím jen 1 *Paseku* a jen jediného *Pilaře*. Mají pravdu, že šetří, co již narostlo, tři sluníčka a půda nejsou víc pro vznik pěkné flory. V celé Praze je totiž jen 1 *Trávníček*, lesy nemají podrůstu, vidím jen 2 *Kotrče*, 4 *Chvojky*, 1 *Jahodu*, 1 *Borůvku* a

1 *Houbu*. Květena je chuda, nalezám *Fialu* 16krát, *Konvalinku* 3krát, *Růžičku* 13krát, ale všechny dohromady jen s jediným *Květem*. Nepodivíme se, když víme, že je tu pro ně pro všechny jen 9 *Kořínků*! Ba ani bejlí se nedaří: 5 *Kopřiv*, 3 *Bodlákové*, co je to! Rozumí se samo sebou, že entomolog by pak zde pochodil špatně. Všeho všudy je tu 1 *Brouček*, 4 *Zlatohlávkové*, dále pak 1 *Cvrček*, 5 *Brabenců*, 1 *Medák*, 1 *Motejlek*, 11 *Much*, 2 *Mušky* a 2 *Včeličky*.

Stromy nám připomínají ptactvo, o němž mohu podat dáta podrobná. V haluzích Prahy a pod jejími kmeny žije 1 *Bažant*, 13 *Vrabců* (tři se píšou zpředu s „B“ a 7 na konci s „tz“), 5 *Čápů*, 1 *Čejka*, 29 *Čermáků*, 11 *Červenek*, 9 *Čížků*, 3 *Datlové*, 1 *Drozd*, 16 *Havránků*, 8 *Holubů*, 5 *Holoubků*, 8 *Hrdliček*, 18 *Jeřábků*, 16 *Kavek*, 5 *Kosů*, 9 *Skřivanů*, 2 *Kvíčaly*, 3 *Mandelíci*, 5 *Papoušků*, 1 *Páv*, 1 *Pávek* a 1 *Páviček*, 22 *Pštrosové*, 7 *Sýkor*, 19 *Slavíků* a *Slavičků*, 7 *Sojek*, 9 *Špačků*, 11 *Stehlíků*, 8 *Strnadů*, 1 *Vrána*, 1 *Žezula*, 1 *Žezulka*, 2 *Ptáci* a 6 *Ptáčků*. Pro všechno to ptactvo je jen 1 *Hnízdo*, ale zato na ně 1 *Ptáčník*, 7 *Čiháků*, 1 *Čiháček* a 4 *Čihařové*! Z dravého ptactva krouží nad Prahou 1 *Jestřábek*, 7 *Kalousů*, 3 *Krahulíkové*, 6 *Sokolů*, 1 *Vejrík*, 2 *Vejrové*, 10 *Vorlů* a 6 *Vorlíků* a *Vorlíčků*.

Kde není trávy a není podrůstů, nemůže být zvíře. Ať počítám jak chci, víc nenapočtu než 1 *Zajíce* a 8 *Zajíčků*, kteří se ještě k tomu opět píšou všelijak, 6 *Daňků* a 2 *Daníčky*, 3 *Srnce* a 2 *Srnky*, 4 *Jeleny* a 27 *Jelíneků*, 6 *Veverka* a 14 *Zvěřin*. Toliko 2 *Parůžkové* a jediný *Vocásek* zdobí veškerou tu zvěř, na niž číhá 1 *Myslivec*, 2 *Myslivečkové*, 2 *Voborníci* a 1 *Doubrauský* s *Chrtkem* a 2 *Čubami*. Mimo to je zde něco dravců: 7 *Jednorožců*, 3 *Lvi*, 7 *Líšek*, 2 *Nedvědi*, 1 *Nedvídek*, 1 *Rys*, 4 *Vlkové*, 20 *Vlčků*, 3 *Blechy* a 1 *Hnidka*. Ještě se neví, co se z té hnidky vylíhne.

Horší než dravci jsou lidé. Tam, kde je na celé hlavní město jen 1 *Kantor*, nebudem se divit, když najdem 7 *Hajduků*, 3 *Janečky* a 1 *Petrovského*. Že vzdor tomu nalezám v šematismu zaznamenány jen 2 *Vraždy*, je as zásluhou vojska. Čítáť vojsko 7 *Kozáků*, 1 *Vojáčka* a 4 *Hejtmánky*, pro něž je

zvláštní 1 *Tábor*. V Praze by ovšem nemohli být garnisonou. Praha není vlastně ani žádným městem. Není tam více než 1 *Hrádek*, 1 *Barák*, 4 *Chaloupky*, 2 *Chalupy* (*Chalupník* se jmenuje Augustina a je pomocnicí ku porodu), 4 *Salače*, 3 *Hůrky*, 6 *Kuchynek* a 1 *Šalanda*. A pro všechny ty budovy dohromady je jen 1 *Strop* a jen 1 *Komín!*

Je to nějaké město — co?!

II

Vylíživ astronomické zvláštnosti, podnebí, polohu, faunu, floru a budovy Prahy, přicházím nyní k obyvatelům, k pražskému národu. Snad navždy by zůstal původ národa toho obestřen rouškou tajuplnou, jen přísná věda ji mou pomocí odhalí. Mám Pražany za nejsmíšenější národ toho světa, dokážu to také dle původu mně nepochybného, dle pleti, vzrůstu atd.

Část je sobě ještě vědoma, odkud pochází. Jedni pocházejí ze Židů a píší se dle praotců svých podnes *Adam* (5), *Adámek* (7) a *Adamčík* (1) a duchovní jich potřeby obstarává 1 *Levita*. Jiní pocházejí z Helénska, jakož naznačuje 1 *Venus* a 1 *Venuš*; o ty se starají dva pohanští *Knížkové*. Nemyl se ale nikdo, nemysli, že Venus je podnes ženská, nikoli: dnešního dne je Venus praktikantem nebo úředníkem u k. k. *Militärverpflegsverwaltungu* a jmenuje se Adolf. Jakož také udivený čtenář zajisté pozoroval, že na tolik *Adamů* a *Adámků* není ani jediná Eva, ačkoli 1 *Hadinec* v Praze se nalezá zcela dle předpisu rajskeho. A ony zatím Evy podpisují se teď také Adam, snad aby zklamaly strážného 1 *Anděla*, jenž je ovšem ženská, učitelka Františka na Smíchově.

Vlastních *Pražanů* je, abych šel blíž na kloub, *jen osm!* *Čechů* *jen 17*, k tomu 2 *Češky*. Zato tam máme 11 *Němců* a 9 *Němečků*, čímž zároveň rozpadá se perfidní tvrzení Čechů, že jsou v Praze u daleké většině, vnivec. Ostatní mozaika obyvatelská je dosti průzračna; jen když slyšíme jmena jich, víme již, z kterého národa pošli. Podpisují se podnes: *Horák*, *Smíchovský*, *Bavorský*, *Čáslavský*, *Chrudimský*, *Do-*

mažlický, Hanák, Kouřimský, Kolínský, Novopacký, Černohorský, Charvát, Slezák, Cikánek, Elsas, Frank, Jerusalem, Srb, Vlach, Moravec, Polák, Rakušan, Slovák, Uher, Uherka, Turek atd. Jen Turků je devět! Co se týče náboženství, zdá se, že jsou mezi Pražany také křesťané. Alespoň je tam 1 *Kaplan*, 1 *Kolator*, 1 *Svěcený* — nejspíš bohoslovec z 3. roku — a jakýs *Těšitel*, kněžská to hodnost jinde neznámá. Pět *Zvoníčků* udává snad čas k modlitbám a 1 *Zvonař* dodává těm *Zvoníčkům* asi materiál.

Kdyby nebylo přírůstu stálého odjinud, nevím, jak by to v Praze vypadalo. Ale přírůst ten je značný, počítám jen v nynějším okamžiku 9 *Přibylů* a 57 *Nováků* a *Nováčků*. Rodilý Pražan rád z Prahy utíká, jen zas jeden je tam *Navrátil*, čtyři mají význačné příjmy *Prchalů* — snad je zas chytli — a osm jich vím, z nichž každý zřejmě je tam *Nerad*. Nezdavota krajiny jich asi nevypuzuje. Málo tam lidí posud pomřelo, máť Praha posud všeho všudy jen 2 *Bejvaly* a teď jediného *Špitálského*. Také má celá obec jen 3 *Rubáše*. Či snad lhou? Či snad — strašná myšlenka — mrtvé své docela jedí? Posud neučinili ani největší jich nepřátelé Čechům výčitky kanibalismu, nechtěl bych za žádnou cenu na světě celému národu vrhnout tak hroznou obžalobu v tvář — ale co má spravedlivý člověk na př. říci, když čte, že v Praze je právě teď 1 *Pečený* a 2 ještě *Syroví*!! A což ti 4 *Studení*, 2 *Pšeniční*, 2 *Mastní*, 2 *Sladcí*? A jak to přijde, že jsou tam jen 4 *Starci* a jen 10 *Starých*, což tam nikdo neumírá, nikdo ani nezestárne — —

Odvraťme se, odvráťme, člověk se může mýlit! — Tolik je ale jisto, že kdyby nebylo přírůstu, Praha by přec vymřela. Teď jsou tam na př. vcelku jen 2 *Děti*, 1 *Klučina*, 1 *Klučák*, 2 *Pacholíci* a 5 *Vejrostků*! Také do budoucnosti není žádné naděje při jediném *Voženílku* a jen 5 *Ženíšcích*. Či se děje plození mimo manželství? Co znamená těch 7 *Samců*? A kde jsou samice? Je to snad těch osm, které se píšou *Popelka*? Jsou v Čechách ženy popelkami? Vskutku se nezdá, že by se alespoň v Praze dbalo přílišně svazků příbuzenských — 1 *Strejček*, 1 *Dědeček*, 1 *Dědek*, to je přec jen trochu málo na ta-

kové město! Člověk se pak nediví, že v Praze panuje 1 *Nevole!*

Rozumí se samo sebou, že cizí růzností vyvinul se v Praze ráz obyvatelstva co nejpestřejší. Chci jim věřit, že jsou tam vskutku 2 *Krásní*, nebudu se s nimi hádat, tvrdí-li, že mají obyvatelé v Praze docela sedmero *Krás*, ale — co dál? Vždyť nemožno tam mluvit ani o nějaké *pleti*, neboť pod třemi sluníčky pražského nebe sloupla se všem Pražanům nadobro kůže: dnešního dne je tam jen 1 *Kožený* a pak 1 — *Režný*, ale tohoto nedovedu si představit. Takto jsou tam 3 *Bílí*, 1 *Běloušek*, 5 *Bělohlávků* a 1 *Bělohoubek*, 25 *Černých* a 4 *Černoši*, 5 *Červených*, 6 *Ryšavých* a 1 docela *Strakatý*. *Bradáči* jsou jen dva, *Vlasáci* jen 3, *Chlupatí* 4, zcela *Holý* ale také jen jeden, zdá se tedy, že ostatní mají štětiny. Co se týče vzrůstu, je tam 1 *Goliát*, 1 *Vysoký* a 7 *Dlouhých*, pak 5 *Krátkých*, 16 *Malých* a 1 *Maličký*, ostatní, podobá se tedy, že jsou všichni stejně velcí, jakož skutečně čtu v šematismu, že je tam 1 *Výtvar*. Chyb tělesných není vlastně mnoho, 8 *Hlaváčů*, 13 *Hlaváčků*, 1 *Hluchý*, 2 *Hrbkové*, 1 *Koktánek*, 1 *Kolenatý*, 8 *Kulhánků* a 2 *Kulhaví*, ale někteří se chudáci povedli! Tak na př. je 1 *Beznožka*, 1 je jen *Hlavou*, jiný docela jen *Bradou*, ještě jiný již jen *Bradkou*, pak 2 jsou pouze *Leví* — rád bych věděl, jak to! — Že by musil být každý *Žižka* jednooký, je pouhý předsudek, ale také to je mýlka v historii, že mají Čechové jen *jednoho Žižku*. Sám jich znám sedm: Antonína, Františka, Gabriela, Agnes atd.

Žijou život mizerný. Vím najisto, že je v Praze *Chudoba*, a *Hlad* že je tam docela dvakrát najednou, vzdor tomu, že je tam *Lacina* také dvakrát. To je to, že tam nikdo nepamatuje na sousedy 3 *Příhody*. Pražané mají ovšem jen 3 *Chyby*, ale mezi těmi je chyba jedna, že jsou tam vůbec jen 2 *Hospodáři*. Nechtě si píšou, že v celé Praze jen jediný člověk musí být *Nájemníkem*, já vím, že úřadně zaznamenaných *Holečeků* je tam 11, že 2 se píšou veřejně *Nuzní* a 2 *Nouzečtí*; nechtě říkají, že je tam jen 11 *Suchých*, já zas vím, že o jednom jediném člověku smí se tam říci, že je *Bucek*; nechtě vypočítají, že mají 27 *Šťastných*, 3 *Možné*, 1 *Boháčka*, 3 *Bohaty*, 2 *Bohaté*, 1 *Boháče*, 4 *Nádherné*, já jim řeknu do očí, že v celé

Praze jsou jen 3 *Peřiny*, jen 2 *Šperky* a na penězích nic více než 1 *Halíř*, tré *Shillingů*, 1 *Sedmík* a 3 *Šestákové*. Že 6 *Větrníků* stačí pro celé jich velké město, item 2 *Mlynáři*, 4 *Mlynářikové*, 4 *Stárkové* a 1 *Prášek*! Že se tam nezaměstnává víc než 1 *Kuchař* a 1 *Kuchta*, že v celé Praze není víc než 10 *Šálků*, 1 *Talíř* a 1 *Vařečka*! Nuže, mluvte vy, mezi nimiž je stále *Chlouba*! Lituju vás, nedivím se, že v Praze sídlí rovněž stále *Hrůza*, a divím se věru ještě, že nemáte víc než 2 *Šílené*!

Ale — vzdor vší nouzi, vzdor kruté bídě 4 *Masopusty* přece musí mít! Zázračně lehká mysl, *Kratochvíle* tam může být 20krát najednou! Přes 40 *Veselých* je zapsáno úřadně! Jediné, v čem se mírní, je užívání tabáku, *Kuřákové* jsou v Praze vskutku jen tři; ale takto: 17 *Fantů*, 4 *Fukové*, 3 *Fučíkové*, 3 *Prášilové*, 3 *Šaškové*, hopsa hejsa, to to jde! — Najednou dvakrát *Láska*, dvakrát *Pitka*! V celé Praze jen jediný člověk *Neužil*, jen jediný *Nezavdal*! Ostatní užívají, zavdávají si, mají sice jen 1 *Krčmu*, ale k tomu 7 *Sládků* a *Sládečků*, 6 *Krčmářů*, 1 *Michalíka* a 3 *Michálky*! Co se navaří, najednou se vypije — proto stačí pak také celé Praze 1 *Zátka* a — 1 *Pleskot*!

III

Soudný čtenář již došel úsudku, že musí být v Praze co do duševního rozvoje, co do společenských poměrů a mravů velmi zle. Vskutku má také pravdu soudný čtenář. Talent by Pražanům nescházel, majíť 16 *Filipů* a 2 *Filípky*, a vpravdě je tam 1 *Chytrý*, 3 *Moudří* a 1 *Výborný*, dále pak 1 *Čipera*, 2 *Čtveráci*, 5 *Čackých*, 2 *Dobrohlavové*, 3 *Duchoslavové*, 2 *Kubíkové*, 1 *Kubíček*, 7 mužů *Rozkošných* a 1 *Skoumal*, ale ze všech se jen 1 *Podářil*. Jeť právě mezi nimi strašný indiferentism naproti všemu vyššímu. Řekl jsem již, že je tam jen jeden kantor, a nyní konstatuju, že na něho a na zvláštního 1 *Školníka* přijde jen 10 *Žáků*. Bohoslovectví smutně representuje 1 *Borový*, právnictví 2 *Vinkláři*, obchod 1 *Pošta*, 1 *Krám* a 1 *Kramář*. Také není pravda, že by se tam, jak Liszt a Wagner tvrdí, pěstovala snad zálibně a zvláště šťastně

hudba. Vůbec jsou tam jen 3 *Muziky* a 2 *Zpěváčkové*, ovšem s 2 *Hlásky*. Zrovna se lekнем, poznáme-li, že na ty tři muziky je tam jen 1 *Muzikant*, pak 4 *Basari*, 7 *Bubeničků*, 2 *Bubeníkové*, 1 *Hudák* a 3 *Hudečkové* a pro ty všechny dohromady ještě k tomu žádné housle, žádná basa, žádný fagot — jen jeden jediný *Buben*! Ba — smutno říci — ani tělesné čistoty nedbají, všeho všudy 1 *Česaný*! Zato *Mokrých*, *Koptíků* a *Smolíků* víc než dost a vzdor štětinatému zevnějšku obyvatelů pro celé obrovské město jen 1 *Holič*!

Sociální poměry jsou komicky slátány, jako v mouřenínských republikách, kde je každý druhý člověk generál, samý pán a žádný sluha. V celé Praze nalezáme jen 2 *Měšťany*, zato ale 3 *Papeže*, 7 *Císařů*, 16 *Králů*, 1 *Králíčka*, 1 *Vejevodu*, 2 *Vládky*, dále 4 *Šlechty*, 2 *Hrabata*, 3 *Barony*, 14 *Zemanů*, 1 *Rytíře* a 3 *Kavalíry*, konečně 5 *Pánů*, 7 *Pánků*, 1 *Panáčka* a 2 *Půlpány*. Také uvádím z hodnostářů ještě 3 *Biskupy*, 2 *Maršálky* a 3 *Majory* (viz na konci I. článku výkaz armády). Pro všechno to panstvo je však jen 10 *Lokajů*, 41 *Dvořáků*, *Dvorských* a *Dvořáčků*, pak jeden *Dvoreles*, nejspíš dvorský žid.

Řemesla mají také, ale jen tak „aby se neřeklo“. Řemeslník tam nepracuje skoro nic, jest na př. 1 *Doškář*, 1 *Krovák* a 5 *Šindelářů*, ale v celé Praze jen 1 *Šindelka* a 1 *Došek*; je 7 *Kolářů*, 21 *Kovářů*, *Kováříků* a *Kováříčků*, 2 *Formani*, 5 *Formánků*, 8 *Kočí*, ale jen 1 *Kára* s 1 *Bičistěm* a 11 *Kozlíky*; je 10 *Krejčí*, ale mají jen 2 *Jehličky*; jsou 2 *Ševci* a 5 *Ševčíků*, ale v celé Praze mají jen 1 *Botu* a 2 *Holinky*.

Již jsem se všeobecně zmínil, jaká chudoba panuje v Praze. Pro zasmání čtenářstva dotýkám se chudoby té ale ještě jednou. Šematism je, jak známo, sepis úřední. Podívejme se dle něho tedy na ty věci a předměty, které se v jmění Pražanů nalezájí a o nichž hrdost česká myslela, že stojí za zvláštní úřední zaznamenání! Jsou to ve vší opravdivosti: 2 *Bačkory*, 3 *Balounové*, 1 *Čapka*, 1 *Čepička*, 1 *Kabát*, 5 *Kožichů* a 1 *Kožíšek* (to stačí konečně tam, kde je jen čtvero *Mrazů*, dvě *Mrazíků* a jediný *Snížek*), 1 *Chlup* (!), 3 *Fouskové* (!), 1 *Vlásek* (!) a 1 *Štětina* (!), 1 *Křesadlo* a 5 *Vocelek*, 12 *Křížů* a 8 *Křížků*,

čtvero *Kropáčů* a 2 *Otčenáškové* (jak to?), 1 *Mandel* (čeho?),
tré *Nejtků*, 9 *Želízek*, dvě *Háku* a tré *Háčků*, 6 *Hřebíků*,
11 *Klik*, 1 *Šroubek*, tré *Šípků* (celé ozbrojení armády!), 2 *Pa-
zourkové* (!), 1 *Hrneček*, 1 *Servit* a 2 *Zázvorky*, 5 *Knotů* a
čtvero *Knotků*, 1 *Kostka*, 1 *Pinka*, 1 *Pinta*, čtvero *Pytlíků*,
dvé *Poklopů*, 4 *Popele* (!!), 1 *Schránka*, 9 *Roubičků*, tré *Škop-
ků*, 1 *Skořepa* (!), 1 *Sláma* a 4 *Stýbla* (!), 2 *Šmolky*, tré *So-
chorů* a dvě *Sochůrků*, 1 *Špalek*, 5 *Štětěk*, 1 *Uzel* (čeho?),
1 *Veslo*, 9 *Výšků* a dvě *Votýpek*!!

*Blaze tomu, kdo nic nemá,
nestará se, kam co schová,*

praví nejoblíbenější píseň pražská.

IV

Rozumí se samo sebou, že jsem měl jistý mravní účel při
sepisování výtečné této své stati o Praze. Byl to účel politický.
Už chcem mít v Rakousku jednou pokoj a klid, ta věčná opo-
sice česká musí se již zdrtit, to by bylo hezké! Země česká sobě
musí oddychnout, dobře smýšlející musí se dostat k vládě!
Vždyť došlo v Praze tak daleko, že jen jediný člověk pod-
pisuje se tam zřejmě *Rakušan*!

Bouří to tam den co den a stále jako v Egejském moři.
1 *Hvízdálek*, 1 *Kejhal*, 1 *Kejha* a 2 *Vřešťalové* udržují věč-
nou kočičinu a 5 *Sklenářů* má tam stále co dělat. Člověk by
přál Čechům vůbec a Pražanům zvláště zajisté nějaký ten po-
krok, pročpak ne! Ať si mají své 2 *Budily* a 1 *Svítila*, ale při
faktických 49 *Svobodách* mít pořád ještě činné 53 *Novotné*,
to je moc, příliš moc! A prosím, podívejte se mezi ostatní
obyvatele, jaké zde naleznete elementy nebezpečné! Jsou to
2 *Bouchalové*, 2 *Bouřilové*, 1 *Buřinský*, 2 *Haněli*, 2 *Horcí*,
3 *Hřímali*, 2 *Hrozní*, 7 *Hrubých* a 3 *Hrubšové*, 1 *Hubácius*,
2 *Hubatkové* a 1 *Hubálek*, 1 *Hučák*, 6 *Kalivodů*, 1 *Kazil*,
2 *Klepalové*, 1 *Kostomlatský*, 5 *Křikavů*, 8 *Maříků*, 1 *Prska-*

vec — kampak na ně pak 1 *Kárale*m, 2 *Napravily* a 1 *Krotilem*! Ovšem jsou v Praze také někteří dobře smýšlející, na př. 1 *Klíma* a 1 *Klímánek*, 1 *Nehasil*, 3 *Nekvasilové* a 1 *Ne všímal*, 1 muž *Povolný* a 3 mužové *Dobří*, 17 *Tichých*, 26 *Pokorných* a 19 i *Nebeských*, ale copak zmohou dobré ty duše naproti známé, posměšné revoltantské zlobě!

Zlomit se musí revoluční odpor Prahy, *zlomit*! A je to snadné, nechť se spustí jen do toho; povím nepřátelům české Prahy, čím zlomí odpor ten najisto! Najisto: *hladem*. Tím, čím už tak mnohý bouřil zkrot!

Prozradím krátce veškeré potravní zásoby Prahy. Týden se neudrží obyvatelé, *musí* se vzdát, bude-li obležení jen trochu tuhé! Je tam na mase jen: 1 *Beran*, 13 *Beránků* a 1 *Beroušek*, 1 *Bulíček*, 6 *Haeringů*, 2 *Husy*, 12 *Kohoutů*, 1 *Morák*, 2 *Skopcové*, 1 *Vepřek*, 1 *Volek*, 1 *Volec*, 3 *Ledviny*, 5 *Ledvinek* a 1 *Drůbek* (z čeho?). Na jídle již upraveném: 1 *Doleček*, 20 *Geřtlů*, 1 *Haluška*, 5 *Homolek* a 2 *Homole* (čeho?), 1 *Kaše*, 1 *Krajíc*, 1 *Krajíček*, 1 *Kůrka*, 1 *Mazanec*, 1 *Oplatek*, 5 *Polívek*, 1 *Rosůlek*, 3 *Svačiny*, 4 *Topinky*, 1 *Zelník*, 2 *Žemly* a 4 *Žemličky*. Na ovoci, zeleninách, obilí a jiných surových potravinách: 1 *Bluma*, 6 *Cibulek*, 2 *Hlávky* (čeho?), 1 *Hnilička*, 1 *Hrách*, 5 *Hrušek*, 1 *Klas* a 1 *Klásek*, 1 *Kmínek*, 3 *Kroupy*, 2 *Krupky* a 2 *Krupičky*, 1 *Košťál* (z čeho?), 2 *Kvasničky*, 4 *Petržilky*, 4 *Pšeničky*, 2 *Sádla*, 1 *Šafrán* a 4 *Šafránky*, 6 *Švestek*, 6 *Trnek*, 1 *Voříšek*, 1 *Vocet*, 3 *Vokůrky*, 3 *Bílky*, 2 *Mlívka* a 3 *Smetany*. K pití jsou již jen 3 *Doušky*, 3 *Kapičky* (ale čeho?) a na materiálu 1 *Ječmen*, 4krát po *Chmelu*, 2krát po *Chmelíku* a 2krát po *Chmelíčku*, pak 1 *Peluněk*.

Pro nejvyšší nouzi byl by tu ještě 1 *Šiml* a 2 *Hřebci*, pak 9 *Kocourků*, 2 *Koťátka*, 3 *Mackové*, 2 *Macourkové* a 3 *Mourkové*, 1 *Páv*, 1 *Pávek* a 1 *Páveček*, konečně 2 *Pohanky* a 4 *Votruby*.

Týden se neudrží, jak povídám! —

Já ale končím, zradiv Prahu, s milým vědomím vykonaného dobrého skutku.

